

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Gregl

**Zunanja politika držav do njihovih nesamoupravnih ozemelj kot
interesnih sfer v mednarodni skupnosti**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marko Gregl

Mentor: docent dr. Milan Brglez

Somentor: asistent dr. Boštjan Udovič

**Zunanja politika držav do njihovih nesamoupravnih ozemelj kot
interesnih sfer v mednarodni skupnosti**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Zunanja politika držav do njihovih nesamoupravnih ozemelj kot interesnih sfer v mednarodni skupnosti

Diplomsko delo se ukvarja s preučevanjem nesamoupravnih ozemelj, ki se v sodobni mednarodni skupnosti soočajo s številnimi izzivi. Glavno težišče raziskovanja se vrti okoli prikazovanja razmerja med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami na eni strani ter mednarodno skupnostjo na drugi. V prvem delu je temeljito predstavljeno razumevanje pojma nesamoupravnih ozemelj, geneza njihovega razvoja in njihova umestitev v sodobnem svetu. Drugi del se poglobljeno sooča z razmerjem nesamoupravna ozemlja – matične države. Tako je predstavljeno njihovo zapleteno razmerje z matičnimi državami, ki so ujete v dihonomijo svojih lastnih interesov in interesov prebivalcev teh območij. Poudarjeni so glavni interesi zunanjih politik, kot glavnega orodja pri preprečevanju uresničevanja teženj po neodvisnosti, in geostrateški položaj nesamoupravnih ozemelj, kot predpogoj vse večje militarizacije teh področjih. Tretji del se pogloblja v razloge po vse nižji intenziteti gibanj za dosego samostojnosti in preučuje ugodnosti ter privilegije, ki jih ta ozemlja uživajo. Četrty del pa je namenjen izključno osvetlitvi odnosa med že omenjenimi ozemlji in mednarodno skupnostjo – zlasti z OZN. Obravnava za nesamoupravna ozemlja relevantne mednarodnopravne dokumente in osvetli razloge, zakaj kljub velikim prizadevanjem OZN ta ozemlja še vedno obstajajo v sodobnem postkolonialnem svetu. Zaključek diplomskega dela je namenjen ovrednotenju hipotez in predstavitvi ključnih sklepov diplomskega dela.

Ključne besede: nesamoupravna ozemlja, kolonializem in dekolonizacija, zunanja politika, interesne sfere, mednarodni odnosi.

Foreign policy of countries towards their Non-Self-Governing territories as spheres of interests in the international community

This degree paper is a studying on Non-Self-Governing territories, which face numerous challenges in the international community. The main focus of research revolves around depicting the relations between Non-Self-Governing territories and metropolitan states on one side and the international community on the other. The first part thoroughly presents the understanding of the term Non-Self-Governing territories, the genesis of their creation and their placement in the modern world. The second part is an in-depth study of relations between Non-Self-Governing territories and their administering powers. This presents the complicated relationship with their metropolitan states, which are caught in a dichotomy of their own interests and those of the inhabitants of the territories. The primary interests of foreign policies, which are the main tool for suppressing claims for independence, and the geo-strategic position of Non-Self-Governing territories, as the main precondition for increasing militarization of these territories, are stressed out. The third part deals with reasons for an ever decreasing intensity of movements for independence and studies the benefits and privileges, which these territories hold. And the fourth part is exclusively intended for shedding a light on the relationship between Non-Self-Governing territories and the international community, especially the UN. It deals with international documents, which are relevant for Non-Self-Governing territories, and highlights reasons why these territories still exist in this post-colonial world, despite great efforts by the UN. The conclusion of this degree paper is intended for evaluating hypotheses and presenting key arguments.

Key words: Non-Self-Governing territories, colonialism and decolonization, foreign policy, sphere of interest, international relations.

Kazalo

1 Uvod	8
1.1 Opredelitev predmeta preučevanja in cilji naloge	12
1.2 Struktura analize	13
1.3 Hipoteze	13
1.4 Metode dela.....	15
1.5 Omejitve naloge.....	16
2 Zgodovina odnosov odvisnosti in kolonializma.....	16
2.1 Opredelitev pojma	17
2.2 Prvo obdobje kolonializma	19
2.3 Drugo obdobje kolonializma.....	20
2.4 Tretje obdobje kolonializma »Dekolonizacija«	22
3 Geneza razvoja nesamoupravnih ozemelj.....	23
3.1 Opredelitev pomena in tematike.....	23
3.2 Ustreznost poimenovanja.....	26
3.3 Nesamoupravna ozemlja v 21. stoletju	28
4 Ohranjanje »Statusa quo« – politike matičnih držav do njihovih nesamoupravnih ozemelj	29
4.1 Zgodovinski vidik politik »statusa quo«	30

4.2 Zgodovinska povezanost nesamoupravnih ozemelj z matičnimi državami in narodna integracija	32
4.3 Geostrateški položaj in militarizacija nesamoupravnih ozemelj	34
4.4 Ameriška vojaška prisotnost na nesamoupravnih ozemljih	35
4.5 Primer »Diego Garcia«	37
4.6 Britanska vojaška prisotnost	39
4.7 Francoska vojaška prisotnost.....	40
4.8 Posledice vojaške navzočnosti	41
4.9 Politični status nesamoupravnih ozemelj	42
4.10 Politični status ameriških nesamoupravnih ozemelj	43
4.11 Politični status britanskih nesamoupravnih ozemelj.....	45
4.12 Politični status francoskih nesamoupravnih ozemelj	46
5 Simbiotično razmerje med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami.....	48
5.1 Ugodnosti in privilegiji nesamoupravnih ozemelj	49
5.2 Možnost vplivanja drugih regionalnih sil na nesamoupravna ozemlja	51
5.3 Težnje nesamoupravnih ozemelj po neodvisnosti	54
5.4 Težnje po neodvisnosti na francoskih nesamoupravnih ozemljih.....	54
5.5 Težnje po neodvisnosti na britanskih nesamoupravnih ozemljih	57
5.6 Težne po neodvisnosti na ostalih nesamoupravnih ozemljih.....	58
6 Mednarodna skupnost in nesamoupravna ozemlja	60
6.1 Prva faza razvoja: 1945-1960 »Osnovanje in začetki«.....	60
6.2 Druga faza razvoja: 1960-1990 »Ekspanzija osamosvajanja«	63
6.3 Tretja faza razvoja: 1990 do danes »Zaton delovanja«	69

7 Verifikacija hipotez.....	71
8 Namesto sklepa – »Quo vadis« nesamoupravna ozemlja	75
9 Viri	80
10 Priloge	87
Priloga A: Ozemlja ki se nahajajo na seznamu Odbora za dekolonizacijo OZN.....	87
Priloga B: Geografski prikaz nesamoupravnih ozemelj	87
Priloga C: Seznam vseh nesamoupravnih ozemelj	88

Seznam kratic

Ang.	v angleškem jeziku
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska unija
Fr.	v francoskem jeziku
GS OZN	Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
NATO	Severnoatlantska pogodbeni zveza (ang. <i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
OIA	Pisarna za otoške zadeve (ang. <i>Office of Insular Affairs</i>)
OZN	Organizacija združenih narodov
Šp.	v španskem jeziku
UL OZN	Ustanovna listina Organizacije združenih narodov
VB	Velika Britanija
ZDA	Združene države Amerike

1 Uvod

»In človek bo človeka vedno silil, da prizna, da je njegov bog« (Mihovil Pavlek Miškina v Južnič 1980, 73).

Kolonializem in obdobje dekolonizacije predstavljata prelomno točko v razvoju držav in mednarodne skupnosti v vsej svetovni zgodovini. Zaradi svojega univerzalnega značaja predstavlja osnovo, na kateri temeljijo skoraj vsi odnosi in procesi v sodobnem svetu. Njegove učinke in posledice je mogoče opaziti v vseh ravneh mednarodnih odnosov, saj je kolonializem pustil trajno dediščino v vseh gospodarskih, političnih in kulturnih strukturah koloniziranega sveta (Južnič 1980, 12). Vanje je vgradil številne elemente, ki so za mnoga stoletja zaznamovala številna svetovna področja, zato ga lahko brez sence dvoma razglasimo za enega izmed najpomembnejših in najbolj daljnosežnih pojavov v vsej človeški zgodovini.

Kolonializem je izrazito družboslovni pojem, saj vedno definira sociološke, politične, ekonomske ali katere koli druge odnose med različnimi družbenimi skupinami. Kolonialni odnos je vedno neenakopraven, izkoriščevalski odnos, zaznamovan s podrejenostjo in diskriminacijo na eni in dominacijo na drugi strani. V kontekst tega razmerja lahko uvrstimo tudi citat, s katerim začenjam to diplomsko nalogo. Kolonizatorji so namreč od prvotnih prebivalcev vedno zahtevali podložnost in priznavanje njihove nadvlade – želeli so biti »bogovi«. Zaradi vseh naštetih dejstev ni napačno trditi, da je kolonializem obenem tudi zelo temačno obdobje človeške zgodovine.

Z današnje perspektive gledamo na kolonializem kot na minulo zgodovino, na preteklo obdobje, ki jo prešlo v pozabo. Vendar temu ne bi smelo biti tako. Proces kolonializma lahko tako neposredno izpostavimo kot enega izmed izvirnih »grehov« za neenakomeren in neenakopraven razvoj v svetu. Danes obstaja zelo veliko dokazov, ki spominjajo na to obdobje. Poleg tistega, ki je osrednja tema diplomskega dela, je med najbolj vidnimi zagotovo odnos sever-jug. Gre za razmerje med bogatimi in razvitimi

severnimi državami ter deprivilegiranim, manj razvitim jugom. Razviti sever si je odločilno prednost pridobil prav z izkoriščanjem naravnih bogastev in delovne sile v procesu kolonizacije, medtem ko si nerazviti jug še do danes ni opomogel. Zato lahko kolonializem enačimo s silovitim in brezmejnim bogatenjem ene strani in stagnacije ter popolne odvisnosti od matične države druge strani.

Vendar pa kolonializem ni osrednja tematika pričujočega diplomskega dela. Dotika se ga v veliki meri, čeprav samo posredno. Danes namreč živimo obkroženi z nezanemarljivim številom območij, nekdanjih kolonij, ki niso dosegle polne stopnje suverenosti in jih zato pogosto omenjamo kot ostanek nekega preteklega obdobja, nekompatibilnega s sodobnim postkolonialnim svetom. Govorim o ozemljih, ki niso suverene države, vendar so subjekt mednarodnih odnosov, same ne odločajo o svojih ključnih politikah in so hkrati pod znatnim vplivom in efektivno oblastjo večjih držav, čeprav imajo razvite številne državne institucije. Opisujem nesamoupravna ozemlja, tista področja, ki zaradi širokega spektra razlogov in prav toliko interesov niso nikoli dosegla polne stopnje samouprave in v mednarodnih odnosih ne nastopajo kot samostojni subjekti. Nesamoupravna ozemlja so glavna tema pričujočega diplomskega dela.

Nesamoupravna ozemlja bi lahko na hitro opisali kot nekakšne »poldržave«, ostanek tistih teritorijev, ki se skozi proces dekolonizacije niso uspeli osamosvojiti. Zaradi svojega omejenega vpliva in nezmožnosti samostojnega nastopanja v mednarodnih odnosih so bila pogosto pozabljena oziroma odrinjena ob sam rob pozornosti mednarodne skupnosti. Zaradi svoje majhnosti in geografske oddaljenosti od centrov odločanja so bila in so še žrtev velikega števila interesov svetovnih velesil. Ob spremljanju aktualnih mednarodnopolitičnih dogodkov dobimo občutek, da na tem področju vlada nekakšna »apatija«, saj o težavah in izzivih teh ozemelj slišimo le poredkoma. Vendar pa ta ozemlja niso bila vedno nezanimiva različnim akterjem v mednarodni skupnosti. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja, na vrhuncu procesa dekolonizacije, so bila v središču agende OZN. S postopnim osamosvajanjem velike

večine kolonij in z zamrtjem delovanja Gibanja neuvrščenih, pa se je ta problematika vse bolj izgubljala v poplavi drugih globalnih težav in tako tudi izgubljala na pomenu in aktualnosti. Danes se zdijo kolonije arhaičen, zastarel pojem, kateremu ne posvečajo prevelike pozornosti, podobno kot tudi najvplivnejše države sveta. Razlog za to se na prvi pogled zdi nelogičen, vendar je ob podrobnem spremljanju problematike povsem preprost. Prav te najvplivnejše državne sveta imajo v posesti številna nesamoupravna ozemlja in se jim zaradi svojih političnih, gospodarskih, vojaških in številnih drugih interesov ne želijo odreči, to je, trudijo se ohranjati »status quo«, kar dosegajo z njihovo čim manjšo izpostavljenostjo. Takšna politika je do teh ozemelj zelo krivična, saj imajo ta področja, kot tudi vsa ostala, svoje izzive, težave in potrebe, ki bi jih najlažje reševale v okviru mednarodne skupnosti.

Po drugi strani pa lahko nesamoupravna ozemlja opišemo kot kontradiktorne pojave. Predvsem zaradi tega, ker so v današnjem svetu, ki ga radi opisujemo tudi kot postkolonialnega, še vedno prisotna kot ostanek obdobja, ki je v splošnem diskurzu vreden obsojanja. So ostanki nekdanjega zelo mogočnega kolonialnega imperija, ki so še ostali pod oblastjo nekdanjih metropol in so zgovoren simptom težav v procesu dekolonizacije (Južnič 1980, 291). Mnoge zahodne države imajo zelo dolgo demokratično tradicijo, zato njihova nesamoupravna ozemlja predstavljajo neskladje med njihovimi političnimi vrednotami in dejanskim stanjem. Vendar pa je ta kritika upravičena samo v okviru razširjene prakse, da mnoge od njih preprečujejo oziroma se na vse pretege trudijo, da ta ozemlja ne bi naredila odločilnih političnih »korakov« v smeri neodvisnosti. Neupravičenost pa dokazuje tudi obstoj številnih nesamoupravnih ozemelj, ki si pod nobenim pogojem ne želijo doseči polne stopnje samouprave in je glavni cilj njihovih politik v popolnoma kontradiktornem dekolonizacijskem pristopu. Borijo se namreč proti svoji neodvisnosti. Vse omenjeno nam zgovorno nakazuje na dejstvo, da gre za izjemno zahteven in večplasten problem, ki ga velja podrobneje raziskati.

Naslov diplomske naloge ima še zlasti poudarjen pomen nesamoupravnih območij kot interesnih sfer. Nikdar v zgodovini vse države niso imele enakega vpliva in moči, in zelo podobno je tudi danes, saj ima v mednarodni skupnosti prevladujoč vpliv nekaj svetovnih velesil, ki lahko s svojo močjo vplivajo na druge države in s tem posredno na dogajanje v mednarodnih odnosih. In prav te države so v preteklosti odločale namesto nesamoupravnih ozemelj in si jih podredile v svoje interesne sfere. Nesamoupravnim ozemljem je bila večinoma onemogočena možnosti odločanja v svetovnem merilu, saj niso imela svoje zunanje politike, temveč so predstavljana s strani drugih držav, ki so to s pridom izkoriščale v svojo korist.

Preučevanje nesamoupravnih ozemelj je v slovenski literaturi zelo neraziskano področje, kar mi je predstavljalo še dodaten izziv za podrobno raziskovanje te problematike. V slovenski literaturi so nesamoupravna ozemlja bolj ali manj obrobna tema, saj se s to tematiko primarno ne ukvarja nobena monografska publikacija. Še tista maloštevilna literatura, ki vsebuje ta koncept, ga obravnava zelo površinsko in na zelo omejenem vsebinskem prostoru. V slovenski literaturi se je z nesamoupravnimi ozemlji prvi srečal Stane Južnič v svojem delu »Kolonializem in dekolonializacija« (1980), kjer je v zadnjem poglavju knjige z naslovom Zaustavljena dekolonizacija na kratko, vendar jedrnato opisal v letu 1980 nedekolonizirana ozemlja, ki so bila de facto tudi nesamoupravna ozemlja. Nekaj strani pomembnejšim dokumentom o nesamoupravnih ozemljih nameni tudi Ernest Petrič v knjigi »Pravica do samoodločbe – mednarodni vidiki« (1984), vendar še vedno premalo za kakšno podrobnejšo analizo. V zadnjem času sta v slovenskem jeziku izšli tudi prvi dve celoviti monografiji o mednarodnem pravu. V slovenskem prevodu knjige italijanskega pravnika Beneditta Confortija »Mednarodno pravo« (2005) nesamoupravna ozemlja niso omenjena niti z besedo, medtem ko jih v knjigi Danila Türka »Temelji mednarodnega prava« (2007) avtor sicer omeni, vendar ne poda nobenega podrobnejšega opisa, ampak zgolj interpretira dikcijo iz UL OZN, kar je razumljivo, saj omenjena tema ni v središču preučevanja monografije.

Nesamoupravna ozemlja so tako v svetovnem kot tudi v slovenskem merilu zelo zapostavljen koncept, kar mi je poleg že vseh naštetih razlogov predstavljalo samo dodaten motiv, da sem v okviru tega diplomskega dela temeljiteje raziskal in se seznanil s to izjemno zanimivo in kompleksno tematiko.

Del diplomske naloge je nastal med mojim študijskim bivanjem na Univerzi v Bremnu v okviru programa študijske izmenjave – Erasmus.

1.1 Opredelitev predmeta preučevanja in cilji naloge

Diplomsko delo se primarno, kot je že razvidno iz naslova, ukvarja s preučevanjem nesamoupravnih ozemelj. V njem bom poskušal osvetliti vsa relevantna dejstva, ki bi pripomogla k boljšemu razumevanju omenjene tematike.

Težišče raziskovanja se vrti okoli odnosa med nesamoupravnimi ozemlji na eni strani in matičnimi državami in OZN na drugi strani. Pri preučevanju odnosa med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami se bom osredotočil na primerjavo različnih politik. Tako bom primerjal politike ZDA, VB in Francije na različnih področjih in tako poskušal osvetliti ta zapleten odnos med vsemi stranmi. Ta del je še zlasti zanimiv, saj imajo omenjene države različno kolonialno preteklost, kar nakazuje tudi na različnost njihovih politik. Pri raziskovanju vloge in pomena OZN pa se bom usmeril na vlogo in pomen te organizacije v procesu dekolonizacije. Posebej se bom posvetil tudi preučevanju teženj po neodvisnosti na posameznih ozemljih in poskušal poiskati vzroke, zakaj v sodobnem svetu obstaja tako veliko število nesamoupravnih ozemelj. Trudil se bom, da bi lahko omenjeno tematiko kar najbolj raziskal, pri čemer se bom zanašal predvsem na multidisciplinaren pristop pri preučevanju virov.

Cilji diplomske naloge se nanašajo na dve različni ravni. Prva raven se osredotoča na postavljene hipoteze. Poskušal bom dokazati, da so nesamoupravna ozemlja in matične države res v simbiotičnem razmerju, pri čemer ima vsaka stran svoje koristi. Prav tako bom poskušal pokazati, da se matične države trudijo pri vzdrževanju »statusa

quo«, to je nespremenjenega stanja, ter kot zadnje prikazati OZN kot neučinkovito in malo dejavno pri dekolonizacijskem procesu, kot glavnemu vzroku za to, da se ni osamosvojilo več nesamoupravnih ozemelj. Druga raven pa se nanaša predvsem na čim boljše seznanjenje z omenjeno tematiko, preučitvijo čim večjega števila literature, vse v želji temeljitejšega poznavanja problematike, ki bi mi pomagalo pri pisanju diplomskega dela.

1.2 Struktura analize

V začetnem oziroma uvodnem poglavju se bom ukvarjal z razčlenitvijo in identifikacijo problema nesamoupravnih ozemelj, prikazal bom metode in tehnike analize, prav tako pa se bom dotaknil ciljev, omejitev naloge in uporabljenih hipotez. Osrednje poglavje bo sestavljeno iz štirih delov. V prvem delu bom natančneje opredelil pojem nesamoupravnih ozemelj in podal njihov zgodovinski pregled, dotaknil sem bom tudi zgodovinskega prikaza evropskega imperija in kronologije nastanka današnjih nesamoupravnih ozemelj. Drugi del je namenjen podrobnejšemu prikazu nesamoupravnih ozemelj danes in analizi zunanjih politik. Tako bom razdelal zunanje politike ZDA, Francije in Velike Britanije v smislu ohranjanja politike »statusa quo«. Tretji del bo namenjen raziskovanju in ovrednotenju simbiotičnega razmerja med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami. Obenem bom tudi raziskoval vzroke, zakaj v večini teh ozemelj ni teženj po neodvisnosti. Četrty del pa bo namenjen razčlenitvi vloge mednarodne skupnosti, predvsem OZN, pri osamosvajanju nesamoupravnih ozemelj skozi različna zgodovinska obdobja, posebej pa bom osvetlil tudi vlogo OZN danes. Zaključno poglavje diplomske naloge bo namenjeno ovrednotenju hipotez in predstavitvi sklepa naloge.

1.3 Hipoteze

V diplomski nalogi bom preučeval naslednje hipoteze:

1. »Države, ki imajo nadzor nad nesamoupravnimi ozemlji, se na vse možne načine preko svojih zunanjih politik trudijo, da bi obdržale »status quo« in da ta ozemlja ne bi dosegla večje stopnje samostojnosti, saj s temi območji čutijo zgodovinsko povezanost, so del narodne integracije in so na pomembnih geostrateških položajih«.

Podlaga za to hipotezo je Benkovo (1997, 233-235) razumevanje zunanje politike. Benko trdi, da so v središču vsake zunanje politike njeni interesi. Predpostavljam, da je državam, ki imajo suverenost nad nesamoupravnimi območji, v interesu, da še naprej obdržijo ta ozemlja oziroma, da se še naprej ohranja »status quo«. Zakaj je temu tako, razloži Benko z opredelitvijo notranjega okolja zunanje politike. Notranje okolje je opredeljeno s številnimi determinantami. Sam izpostavljam tri. Kot prvo zgodovinsko povezanost, saj matične države zaradi zgodovinskega razvoja čutijo, da so nesamoupravna območja del njihovega ozemlja in družbe. Druga determinanta je narodna integracija in se močno navezuje na zgodovinsko povezanost. Saj je skupni zgodovinski razvoj podlaga narodni integraciji, kamor sodijo skupni jezik, homogena identiteta, kultura itd. Tretja determinanta, zakaj hočejo matične države obdržati nesamoupravna območja pod svojo oblastjo, pa je ugoden strateški položaj. Dejstvo je, da se ta območja nahajajo na drugih celinah, kar omogoča matičnim državam, da so s svojim vplivom prisotne na različnih delih sveta.

2. »Nekatera samoupravna območja nočejo doseči popolne samostojnosti, saj bi s tem izgubila pravico do številnih privilegijev, obenem pa bi obstajala nevarnost, da pridejo pod vpliv druge velesile, kar bi lahko občutno oslabilo njihov sedanji položaj. Lahko bi rekli, da so nesamoupravna območja in matične države v simbiotičnem razmerju«.

Mnogi teoretiki se osredotočajo predvsem na tezo, da imajo od nesamoupravnih območij koristi predvsem matične države, mnogi pa zanemarijo vprašanja, kakšne koristi imajo od tega ta ozemlja in ta hipoteza odpira prav to vprašanje. Zagotovo jim zveza z večjo in vplivnejšo državo zagotavlja določene prednosti v zameno, da se

odrečejo delu suverenosti. Tako bom poskušal ugotoviti, kakšni so ti privilegiji in ali prebivalci nesamoupravnih ozemelj zaradi koristi ob stran potiskajo proces osamosvajanja.

3. »Vloga OZN pri doseganju večje samostojnosti nesamoupravnih območij je neznatna, saj kljub temu, da je bila sprejeta Deklaracija o zagotavljanju neodvisnosti nesamoupravnim območjem, je večina nekdanjih kolonizatorik ne upošteva«.

OZN je ključna in najpomembnejša mednarodna organizacija in brez nje si ne moremo zamisliti sodobnega sveta. Zato bi pričakovali, da sprejete sklepe tako ugledne organizacije tudi spoštujejo, vendar temu (zmeraj) ni tako. Že leta 1960 je bila namreč sprejeta Deklaracija o zagotavljanju neodvisnosti kolonialnim deželam in prebivalcem teh dežel. Omenjena deklaracija je vzpostavila tudi seznam nesamoupravnih območij in zahtevala kar najhitrejšo dekolonizacijo teh območij. Že samo dejstvo, da danes še vedno obstaja veliko število nesamoupravnih območij, nam da vedeti, da nekdanje kolonialne velesile teh sklepov ne spoštujejo. Ta hipoteza bo torej namenjena razjasnitvi vprašanja, zakaj je vloga OZN tako majhna in kaj je vzrok temu, da se sklepi ne spoštujejo. Zelo verjetno je, da bom pri iskanju tega odgovora naletel na ista vprašanja, kot pri kateri izmed drugih hipotez.

1.4 Metode dela

Pri pisanju diplomskega dela bom uporabljal kombinacijo različnih metod dela. Raziskovanje bo temeljilo na neempiričnih metodah raziskovanja. Tukaj mislim predvsem na analizo in interpretacijo primarnih in sekundarnih virov. Pri preučevanju primarnih virov sem tako raziskoval mednarodne dokumente, pri sekundarnih pa monografije in strokovne članke. Pri interpretaciji vseh pisnih virov sem se opiral predvsem na metodo logičnega sklepanja, pri razlagi mednarodnih aktov pa sem uporabljal jezikovno, logično in zgodovinsko razlago pravnih dokumentov. Omenjena metoda raziskovanja pa bo služila tudi kot temelj za zgodovinsko-razvojno in opisno metodo, s katerima bom predvsem iskal vzroke za določena dejanja držav, prav tako pa

ju bom uporabil za verifikacijo hipotez. Pomembno mesto pa ima tudi metoda študije primerov, saj bom posamezne trditve poskušal dokazati na posameznih realnih situacijah. Tako bom primerjal odločitve in dejanja tako matičnih držav na eni strani, kot tudi nesamoupravnih ozemelj na drugi strani.

1.5 Omejitve naloge

V diplomski nalogi se bom ukvarjal s tistimi nesamoupravnimi ozemlji, ki ustrezajo definiciji XI. poglavja Ustanovne listine Združenih narodov in bi jih na podlagi teh kriterijev in mednarodne prakse uvrstili v to kategorijo. Čeprav nekateri avtorji pod rubriko nekdanjih nesamoupravnih ozemelj prištevajo tudi baltske države oziroma nekateri tudi vse države Sovjetske zveze (Ferfila 2008), jih sam ne bom posebej omenjal, saj po mojem mnenju ne sodijo v to kategorijo, saj jih nikoli nismo smatrali za kolonialna ozemlja. Podobno nekateri avtorji v to kategorijo uvrščajo tudi vojaške baze svetovnih velesil (na primer ameriško oporišče Guantanamo Bay ali britanski bazi Akrotiri in Dhekelia na Cipru), ki jih tudi ne bom uvrstil med nesamoupravna območja, saj so bila pridobljena v bistveno drugačnih okoliščinah in ne zadoščajo veliki večini kriterijev, ki veljajo za ta ozemlja. Prav tako zaradi vsebinskih omejitev ne bom natančno opisoval vseh nesamoupravnih ozemelj, ampak le tista, ki so po mojem mnenju najbolj relevantna na določenem področju. Niti ne bom podrobno opisoval celotnega kolonialnega procesa, ampak le v določeni meri, kolikor je potrebno za celovito razumevanje problematike nesamoupravnih ozemelj.

2 Zgodovina odnosov odvisnosti in kolonializma

Kolonializem in nesamoupravna ozemlja sta pojma, ki sta med seboj neločljivo povezana. Nekdanje kolonije so namreč neposreden predhodnik današnjih nesamoupravnih ozemelj. Kolonializem je imel daljnosežne in temeljite posledice za velik del sveta, sam zaton pa je pomenil bistveno spremembo v svetovni politiki, zato je

za razumevanje pojava nesamoupravnih ozemelj in njihovo umestitev v sodoben svet to tematiko potrebno podrobneje osvetliti.

2.1 Opredelitev pojma

Kolonializem in kolonizacija sta zelo zapletena procesa, saj sta potekala v več neenotnih fazah in skozi daljše časovno obdobje. Vendar pa je za razliko od procesa njegova definicija dokaj preprosta in širše sprejeta. Preprosto rečeno, kolonializem opisuje izkoriščevalski odnos med močnejšim in šibkejšim. Kolonializem je določena vrsta odnosov med človeškimi skupnostmi, ti odnosi pa temeljijo na neenakopravnosti, so hierarhizirani tako, da ena človeška skupnost uveljavi nadzor oziroma neposredno oblast nad drugo skupnostjo ali večjim številom skupnosti (Južnič 1980, 15). Tako gre za odnos na eni strani tistih, ki izkoriščajo in na drugi strani tistih, ki so izkoriščani, zato tudi Loomba (2005, 8) kolonializem opredeli kot osvajanje in nadzorovanje ozemlja in dobrin drugih ljudi. Gre za nadvlado osvajalcev nad avtohtonim ljudstvom, ki temelji na etnični in rasni diskriminaciji, popolno nadvlado nad kapitalom, naravnimi dobrinami in vsem ostalim, ki ima kakršno koli uporabno vrednost.

Izraz kolonializem izhaja iz latinske besede *colonia*, ki pomeni posestvo ali naselbino in se je prvotno nanašala na posestva Rimljanov, ki so jih naselili v drugih deželah (Loomba 2005, 7). Ker sam izraz izhaja iz antičnih časov, lahko v grobem ločimo med antično kolonizacijo, ki je svoj vrhunec doživela v 2. stoletju s širjenjem Rimskega imperija, ki je takrat segal od Armenije do Atlantskega oceana, in modernim kolonializmom, ki je »evropski fenomen« (Organski 1958, 220) in se je začel z velikimi geografskimi odkritji na prelomu iz 15. v 16. stoletje. Sam se bom osredotočil na slednjega, ki ga bom v nadaljnje imenoval brez pridevnika moderni, saj iz njega izhajajo vsa sodobna nesamoupravna ozemlja.

Kolonializem sovпада z dvema pomembnima mejnikoma v zgodovini človeštva, in sicer z novimi geografskimi odkritji ter začetki akumulacije kapitala oziroma z drugimi besedami, z začetki kapitalizma. S kolonialno ekspanzijo v vseh njenih vidikih se je

namreč postopno oblikoval moderni državni sistem s kapitalistično svetovno ekonomijo kot njegovo podlago (Benko 2000, 37). V Evropi je obstajala močna »trgovska buržoazija« (Južnič 1980, 21), ki je v novih delih sveta videla idealno priložnost po večji ekspanziji in krepitvi gospodarskih interesov. Tako je postal ekonomski vidik glavni motor razvoja kolonializma. V dobi hitrega upadanja fevdalnega in utrjevanju kapitalističnega sistema je kolonialna ekspanzija močno vplivala na evropsko gospodarstvo in evropskim državam prinesla večstoletno vladavino v vseh sferah družbenega razvoja.

Sočasno z novimi geografskimi odkritji so k porastu kolonializma prispevali številni novi znanstveno-tehnični izumi, ki so v tistem času pomenili pravo revolucijo in omogočali ekspanzijo v druge dele sveta. Kot prvo velja omeniti razvoj kartografije in s tem vse večjo zanesljivost zemljevidov. Podoben razmah je doživljala tudi astronomija, saj so v Evropo ponovno prišla znanja starih Grkov o določanju smeri s pomočjo nebesnih znamenj. Na tehničnem področju pa so novim odpravam lajšali delo predvsem odkritje kompasa in astrolaba ter velik napredek pri gradnji ladij, ki so bile zmožne tudi čezoceanske plovbe (Hozjan in Potočnik 2004, 145).

Razlogi za kolonialno ekspanzijo evropskih držav so bili različni. Zraven že omenjenih finančnih interesov (izkoriščanja naravnih bogastev, pridobivanja tržišč in posledično trgovanja), med glavne prištevamo še: željo po širitvi krščanske vere, evropocentrizmu, pokroviteljski miselnosti, da je treba lokalno prebivalstvo čim prej civilizirati in jim predstaviti dosežke novega sveta, željo po prevladi in ne nazadnje pridobivanje ugleda kot pomembna velesila tistega časa.

Izraz se pogosto uporablja tudi za opredelitev določenega zgodovinskega obdobja. Moderni kolonializem lahko na teoretični ravni razdelimo tri obdobja (Južnič 1980, 21), ki se med seboj razlikujejo v različnih segmentih in jih bom tudi podrobneje opisal.

2.2 Prvo obdobje kolonializma

Prvo obdobje sovпада z raziskovanjem in odkrivanjem do tedaj še neznanih območij. Velika odkritja so se dogajala ob koncu 15. in v začetku 16. stoletja. Na začetku z iskanjem novih trgovskih poti proti Indiji in pozneje s plovbo proti zahodu in z odkritjem Amerike leta 1492. Tako se začena iberijska širitev ozemlja, saj so bili Španci in Portugalci prvi moderni kolonizatorji. Prvo širitev svojega ozemlja na druge celine lahko pripišemo Portugalski, ki je leta 1415 zavzela muslimansko pristanišče Ceuta na afriški obali, saj je želela v svojih rokah imeti »ključ za Sredozemlje« (Wolf 1998, 191). Ob tem je zanimivo dodati, da je Ceuta kot prvo moderno odvisno kolonialno ozemlje še dandanes odvisno nesamoupravno ozemlje pod špansko oblastjo. Po osvojitvi Ceute leta 1415 se jim je odprla pot proti Atlantiku, tako da so se leta 1420 izkrcali na otoku Madeira (Boden 2004, 54). Naslednja tarča je bil otok Arguin pred mavretansko obalo in objadrali pa so tudi Rt dobrega upanja na skrajni južni točki afriške celine, s čimer jim je bila pot v Indijo na strežaj odprta. Veliko pa niso zaostajali Španci. Leta 1492 jim je uspel veliki met, saj je Kolumb priplul do Amerike in bližnjih antilskih otokov in s tem samo potrdil ibernsko nadvlado nad širnimi morji. Po tem velikem uspehu so nadaljevali z osvajanjem ameriške celine. Prečkali so Panamsko ožino, osvajali Mehiko in leta 1530 pripluli na ozemlje današnjega Peruja. Popolno ibernsko prevlado na zahodni hemisferi pa so potrdili Portugalci, saj so leta 1500 pristali v Braziliji in tam ustanavljali trgovske postojanke ter trgovali z lesom, sladkorjem in sužnji (Wolf 1998, 192).

S precejšnjo časovno zamudo so v kolonialna osvajanja vstopali tudi ostali evropski narodi. Prvi so bili Nizozemci, ki so po dolgotrajni vojni s Španci uvideli izjemne potenciale kolonialnega imperija. Tako so v začetku 17. stoletja razbili portugalski monopol v trgovanju z začimbami in si sčasoma prisvojili številne postojanke na afriški in indijski zahodni obali, zavzeli so portugalske postojanke v Braziliji in številne karibske otoke, danes znane pod imenom Nizozemski Antili (Chapman 1998, 183). Angleški osvajalski pohodi so sledili takoj za nizozemskimi. Leta 1624 so se izkrcali na Barbadosu in pozneje na Jamajki. Ustanovili so tudi vrsto naselbin vzdolž ameriške atlantske obale. Glavni tekmeči Angležev pa so bili v tem času prav Nizozemci, saj so oboji ciljali na isto

območje Severne in Srednje Amerike. Po dokončnem zmagoslavju nad Španci so zavzeli večino njihovih afriških posesti in postali glavna kolonialna velesila (Boden 2004, 54). Na začetku 17. stoletja so si zagotovili dokončno prevlado v Severni Ameriki, kjer so leta 1607 kolonizirali področja ob njihovi vzhodni obali (Ferfila 2008, 438). V približno enakem časovnem obdobju so pristali še v Indiji. Tja niso prišli po politično oblast, ampak zgolj z gospodarskim interesom, za kar je bila z naravnimi bogastvi bogata Indijska podcelina več kot primerna. To pa še zdaleč ni pomenilo, da so si pridobili kakšno večjo prednost, saj je postajala vse močnejša, kot se bo čez čas izkazalo, njihova najresnejša tekmica – Francija. Njihovo naseljevanje se je začelo že v 16. stoletju. Najprej so osvojili Quebec in Montreal ter prodirali vse bolj proti jugu in se zapletli v vojno z Angleži (Wolf 1998, 193). Podobne namene so imeli tudi v Indiji, vendar jim je predhodna prisotnost drugih sil (predvsem Angležev) preprečila odmevnejše uspehe.

V nekaj manj kot dvesto letih, kolikor je trajalo to obdobje kolonializma, lahko ugotovimo, da so si evropske sile zagotovile prisotnost na vseh celinah sveta in številna območja spremenila v prizorišča spopadov za njihove kolonialne interese (Wolf 1998, 193). To je doba neomejenega izkoriščanja staroselcev in kontrola njihovih dobrin ter začetek množičnega trgovanja med kolonijami in njihovimi maticami. Krajše povedano, ustvarjali so se pogoji za širitev kapitalizma kot prevladujoče svetovne ureditve.

2.3 Drugo obdobje kolonializma

Potem ko je kolonizacija postala dobro utečena praksa med evropskimi velesilami, ki so ugotovile, da so kolonije zelo dobičkonosen posel, se je v svetu zgodil nepričakovan obrat. Namesto zgolj enosmernega procesa kolonizacije se je zgodilo prvo pravo do tedaj še neznano nasprotje – prva osamosvojitve ene izmed kolonij. Z nastankom Združenih držav Amerike leta 1776 se začneja drugo, kontradiktorno obdobje kolonizacije.

Od začetka 17. stoletja, ko so ZDA postale kolonija Britancev, so trenja med centralno Veliko Britanijo in odvisnimi severnoameriškimi ozemlji vse bolj naraščala (Chapman

1998, 43). Po veliki zmagi v Sedemletni vojni nad Francijo, Ruskim cesarstvom in Habsburško monarhijo si je Velika Britanija utrdila položaj svetovne kolonialne sile in najpomembnejše države v tem času. V času tega zanosa je Velika Britanija začela vse bolj odpirati fronto s svojimi trinajstimi kolonijami v Severni Ameriki, saj so se te začele vse bolj osamosvajati. V strahu pred izgubo nadzora so Britanci začeli vse bolj centralizirati svojo oblast, hkrati pa so za koloniste močno zvišali davke. Vsa ta nasprotja so vodila do oboroženega spopada obeh strani in do podpisa Pariške pogodbe leta 1783, s čimer je bila priznana suverenost Združenim državam Amerike.

Podobni procesi so se dogajali tudi v Srednji in Južni Ameriki. Številne španske in portugalske kolonije so se na začetku 19. stoletja začele osvobajati kolonialne oblasti. Tako se je leta 1804, po revoluciji, prvi osvobodil Haiti, sledile so še Argentina, Čile, Paragvaj, Kostarika, Brazilija in pozneje še vse ostale države v tej regiji (Ferfila 2008, 438).

Povsem nasprotni procesi pa so se proti koncu 19. stoletja dogajali na nasprotni hemisferi sveta. Velesile so močno razširile svoje kolonialne imperije in se zapletale v intenzivne kolonialistične konflikte. Zato to obdobje imenujemo tudi novi kolonializem, imperializem ali tudi kolonialna ekspanzija. Kolonizacija je v tem obdobju razumljena kot nujno potrebna za vzpon moči evropskih držav. Ta proces je bil najbolj viden v Afriki, kjer so velesile popolnoma razkosale celino na svoja interesna območja. Največji kos pogače sta si uspeli izboriti Francija in Velika Britanija (Benko 2000a, 129). Velika ozemlja pa so si pridobile tudi Nemčija, Belgija, Portugalska in ostale države. Imperialistični interesi so prevladovali tudi v Aziji. Tu sta se bojevali Velika Britanija, ki je zasedla velikanske površine današnje Indije in sosednjih dežel, ter imperialistična Rusija, ki je prodirala vse bolj na zahod. Edinstven dosežek pa je uspel ZDA, saj so presegle svojo zgodovino in uspele s transformacijo iz kolonije v državo kolonizatorko. Tako so se širile vse bolj proti zahodu in po ameriško-mehiški vojni osvojile velikanska področja zahodnega dela ZDA, vključno s Teksasom, Kalifornijo, Arizono in drugimi državami. Svojevrsten vrhunec pa so dosegle z Monroejevo doktrino (1823), ki proglašala

Severno in Južno Ameriko za ameriško interesno območje. Besedilo doktrine jasno kaže imperialistične težnje ZDA in samo dokončno potrdi tezo o njihovi transformaciji.

Drugi val evropskega kolonializma je tudi pravi začetek modernega kapitalizma. Svoj zalet je dobil v posledicah prve industrijske revolucije (Južnič 1980, 23) in v vseh večjih dobičkih od trgovanja s kolonijami. Po drugi strani pa je to obdobje tudi izjemno kontradiktorno. Prvič zaradi prvih osamosvajanj kolonij, kar je bilo poprej nekaj neznanega, in zaradi dvojne vloge ZDA, ki je iz kolonije prerasla v kolonizatorico in na koncu v svetovno velesilo.

2.4 Tretje obdobje kolonializma »Dekolonizacija«

Podobno kot drugo fazo, je tudi tretjo fazo kolonizacije težko določiti, saj različni avtorji navajajo različne letnice. Ferfila (2008, 439) pravi, da se ta faza začne okoli leta 1920, medtem ko Organski (1958) navaja čas po letu 1945. Sam zastopam prvo stališče, saj bom v nadaljevanju prikazal, da so se nekatere države osamosvojile pred letom 1945, države kolonizatorke pa po letu 1920 tudi niso bistveno povečale svojega imperialnega ozemlja. Po drugi strani pa ni sporno dogajanje v zadnji fazi kolonializma. Gre za čas pospešenega osamosvajanja kolonij in s tem prenehanja oblasti tujih velesil. Omenjeni proces se je začel leta 1922, ko je bila Velika Britanija po velikih demonstracijah prisiljena priznati neodvisnost Egiptu. V svoji posesti je obdržala le strateško pomembno območje Sueškega prekopa. To je dalo povsem novi zagon številnim drugim ljudstvom po svetu, tako da so se v naslednjih letih osamosvojile številne druge države. Leta 1931 Kanada, pozneje pa še Irak, Južna Afrika, Avstralija, Libanon in druge (Ferfila 2008, 443).

Dekolonizacija je bila delno prekinjena z 2. svetovno vojno, saj so Nemčija, Italija in Japonska zasedle nekatera ozemlja, vendar to ni ogrozilo procesa osamosvajanja večine nesamoupravnih ozemelj po koncu 2. svetovne vojne, kar bom prikazal v nadaljevanju diplomskega dela.

3 Geneza razvoja nesamoupravnih ozemelj

Omenjena tema je nekakšen uvod v razumevanje nesamoupravnih ozemelj in je namenjena spoznavanju tega kompleksnega pojma, ki je večini ljudi malo znan. Čeprav so nesamoupravna območja dokaj star pojav, imajo na splošno zelo nizko oziroma nično publiciteto. V prvem delu bom opredelil pojem nesamoupravnih ozemelj s posebnim ozirom na XI. poglavje Ustanovne listine Združenih narodov (UN ZN).¹ Nadalje se bom lotil same ustreznosti poimenovanja, saj se zaradi neraziskanosti teme v slovenski literaturi še ni nobeden izmed izrazov posebej utrdil. V zadnjem delu pa bom temo aktualiziral in poskušal nesamoupravna ozemlja umestiti v sodoben postkolonialni svet.

3.1 Opredelitev pomena in tematike

Kot veliko konceptov v družboslovju, tudi pojem nesamoupravnih ozemelj nima povsem enotne in natančne opredelitve. Genealogija termina nesamoupravna ozemlja sega v svet po 2. svetovni vojni, saj se je pred letom 1945 le malokdo na mednarodnem področju zavzemal za kolonialna vprašanja (Crawford 2006, 603). Sam izraz se prvič konstituira z UL ZN, natančneje z XI. poglavjem, ki nosi podnaslov Deklaracija o nesamoupravnih ozemljih (1945),² ki izraz tudi precej splošno opredeli. Dikcija Deklaracije pravi, da so to ozemlja, kjer »ljudstva še niso dosegla polne mere samouprave«. V nadaljevanju so opredeljene tudi dolžnostih držav skrbnic, kakršnega koli drugega opisa pa ne daje. Pri prvotnem razumevanju je ta široka formulacija zajemala vsa tista področja, ki so bila pod odgovornim vplivom neke države, niso bila enakopravno vključena v matično ozemlje in niso imela polne mere samouprave (Andrassy in drugi 1995, 121). Vendar se je razumevanje termina nesamoupravnih

¹ Ang. *United Nations Charter*, fr. *Charte des Nations unies*, najpomembnejši dokument povojne mednarodne skupnosti, podpisan 26. junija 1945 s strani petdesetih držav.

² Ang. *Declaration Regarding Non-Self-Governing Territories*, fr. *Declaration relative aux territoires non autonomes*.

ozemelj močno spremenilo in je takšna formulacija nezadostna in netočna,³ zato bom kriterije, po katerih lahko neko ozemlje štejejo za nesamoupravno, določil natančneje sam. Skupna značilnost vseh nesamoupravnih ozemelj danes je, da so pod znatnim vplivom druge države, torej nekdanje kolonizatorke. Vsa ta ozemlja so tudi geografsko ločena od matičnih držav in so vsa po vrsti nekdanje kolonije. Naslednja skupna značilnost je njihova relativna majhnost ozemlja, nahajanje na odročnejših delih sveta (Karibi, Pacifik) in pogosta pozabljenost od preostale mednarodne skupnosti. Vsa nesamoupravna ozemlja se etnično oziroma vsaj kulturno razlikujejo od matičnih držav, kar predstavlja ločnico med obema entitetama in jim posredno daje večinoma visoko stopnjo samouprave. Visoka stopnja samouprave pomeni, da so zmožne same oblikovati veliko politik in imajo proste roke nad velikim obsegom notranjih zadev. Obenem pa tudi pomeni, da ta ozemlja ne razvijajo ključnih tako imenovanih državotvornih politik, kot na primer obrambne, zunanje, monetarne in velikokrat tudi socialne, in so v tem smislu močno (velikokrat tudi finančno) odvisna od matičnih držav.

Če sem v prejšnjem odstavku pisal zgolj o kriterijih, ki vsa ozemlja združujejo, je prav, da namenim nekaj besed tudi tistim, ki bodo pokazali veliko raznolikost področij med seboj. Prva izmed razlik je v odnosu matičnih držav do posameznega ozemlja. Nekatere jih smatrajo kot del matičnega ozemlja (na primer Francija)⁴ in so v tem pogledu povsem enake drugim delom matične države, medtem ko jim druge države tega ne priznavajo (na primer VB) in jih smatrajo kot svoja odvisna ozemlja ter jim odrekajo pravico do državljanstva, vključno s pravico do prebivanja na matičnem ozemlju (Aldrich 1998, 25). Ozemlja se med seboj močno razlikujejo tudi v razvitosti, tako politični kot tudi gospodarski. Na eni strani najdemo visoko razvita območja z višjim BDP-jem kot v matičnih državah in visoko stopnjo demokracije (Kajmanski otoki, Britanski Deviški otoki, otok Jersey),⁵ na drugi strani pa imamo ozemlja, ki so po

³ Danes so marsikatera nesamoupravna ozemlja enakovredno vključena v matično ozemlje držav (na primer francoski čezmorski departmaji), ki imajo enak status, kot departmaji v Franciji.

⁴ V Franciji velja, da so čezmorska ozemlja (DOM), kamor sodi glavnina francoskih nesamoupravnih ozemelj, del matične Francije in s tem tudi EU. Več o tem v 5. poglavju.

⁵ BDP na prebivalca Kajmanskih otokov znaša 47.000, na Britanskih deviških otokih 50.300 in otoku Jersey 56.200 ameriških dolarjev, medtem ko je BDP na prebivalca v Veliki Britaniji 36.000 ameriških dolarjev (The World Factbook 2009).

gospodarskem razvoju na bistveno nižji ravni kot njihova matica (Anguilla, Ameriška Samoa, Severni Marianski otoki)⁶ in nižji politični razvitosti, kot na primer Nova Kaledonija, kjer se politični spori velikokrat prevesijo v nasilje, v katero je vpletena tudi lokalna politika⁷, v primerjavi z matično Francijo, ki je znana kot stabilna demokracija. Naslednja določnica se močno navezuje na že omenjeno razvitost ozemelj, in sicer pri vprašanju izgradnje državnih organov. Nekatera ozemlja imajo zelo razvite državne organe, vključno s parlamentom in številnimi vladnimi agencijami (Portoriko, Aruba), nekatera izjemno mala nenaseljena ozemlja pa nimajo niti enega državnega organa (otok Bouvet, Koradni otoki), kar je povsem razumljivo, saj ne bi imeli komu služiti. In ne nazadnje se ozemlja ločijo tudi po velikosti in številu prebivalcev. Med nesamoupravna ozemlja uvrščamo zelo veliko malih otokov in atolov z minimalnim oziroma ničelnim prebivalstvom. Sem na primer sodijo neposeljeni Koradni otoki pod avstralsko upravo, francoski otok Clipperton, atol Johnson pod upravo ZDA ali britansko otočje Pitcairn, ki ima le 53 prebivalcev (The World Factbook 2009). Medtem ko imamo na drugi skrajnosti izredno velika ozemlja, kot na primer Grenlandija,⁸ ki meri več kot 2 milijona kvadratnih kilometrov, in ozemlja z relativno velikim številom prebivalstva, na primer Portoriko ali Kanarski otoki s skoraj štirimi oziroma dvema milijonoma prebivalcev.

Pomembno je tudi razumevanje pojma nesamoupravnih ozemelj. Lahko jih razumemo v širšem oziroma ožjem smislu. Razumevanje v ožjem smislu izhaja iz sledenja dokumentom mednarodne skupnosti in se nanaša samo na tista ozemlja, ki se nahajajo na seznamu Odbora OZN za dekolonizacijo. Medtem ko pa se širše razumevanje dotika vseh področij, ki ustrezajo zgoraj napisanim merilom, ne glede na to, ali so na uradnem seznamu OZN ali ne. Znano je namreč, da so mnoge države sprejele številne ukrepe in spremenile statute določenim delom svojih ozemelj, tako da so se izognile uvrstitvi na

⁶ Anguilla in Ameriška Samoa se na svetovni lestvici s 7.400 oziroma 8.500 ameriškimi dolarji BDP-ja na prebivalca nahajata celo pod svetovnim povprečjem in imata tako nekajkrat nižji znesek kot matična VB, medtem ko so Severni Marianski otoki s 17.000 ameriškimi dolarji na prebivalca še vedno daleč pod povprečjem ZDA, kjer znaša BDP na prebivalca 46.400 ameriških dolarjev (The World Factbook 2009).

⁷ Na Novi Kaledoniji se nasprotja med podporniki in nasprotniki neodvisnosti iz parlamenta velikokrat prenesejo na ulice, kar se odraža v spopadih in tudi ubojih (Aldrich 1998, 132-135), kar onemogoča normalen dialog in konstruktivne rešitve.

⁸ Grenlandija bi s svojimi 2.166.086 km² bila v primeru samostojnosti trinajsta največja država na svetu.

ta seznam. V širše razumevanje nesamoupravnih ozemelj sodijo že omenjena skrbniška ozemlja (Andrassy in drugi 1995, 121), ki pa s formalno osamosvojitvijo države Palau leta 1994 ne obstajajo več. Sam bom v diplomski nalogi upošteval slednje, to je širše razumevanje, saj menim, da zgolj s spremembami v upravljanju z odvisnimi območji ne zbledijo njihove lastnosti, ki jasno kažejo, da tudi ta sodijo med nesamoupravna ozemlja.

3.2 Ustreznost poimenovanja

Nesamoupravna ozemlja so v slovenski literaturi praktično neraziskan koncept, zato je prav, da utemeljim pravilnost uporabe le-tega. Če je sama definicija dokaj jasna in splošno sprejeta, je pri poimenovanju drugače. V slovenski (Türk 2007) in nekdanji jugoslovanski literaturi (Degan 2000; Andrassy in drugi 1995; Avramov 1980) se je uveljavil izraz, ki ga uporabljam tudi sam – nesamoupravna ozemlja. Včasih je lahko beseda ozemlja zamenjana z besedo območja, področja ali teritoriji, vendar to bistveno ne spremeni samega pomena. Slovenski avtorji ta izraz povzemajo iz Ustanovne listine Združenih narodov (XI. poglavje), kjer je tako preveden termin, ki se uporablja tudi v angleški literaturi, kjer ta ozemlja imenujejo *Non-Self-Governing Territories*, kar ustreza slovenskemu prevodu. Na nemškem govornem področju pa se je v večini literature uveljavil izraz *Gebiete ohne Selbstregierung* (Ipsen 2004; Ibler 1987), kar bi lahko prevedli kot področja brez samovlade, medtem ko na francoskem področju uporabljajo izraz *territoires non autonomes* (Ibler 1987), kar pomeni teritoriji brez avtonomije.

Sam bom v diplomskem delu uporabljal besedo nesamoupravna ozemlja, saj je prisotna v vsej slovenski mednarodnopravni literaturi, prav tako pa je omenjena v slovenskem prevodu Ustanovne listine Združenih narodov, kar samo pritrjuje moji izbiri. Po drugi strani pa najbolj nazorno poimenuje obravnavana ozemlja, saj so dejansko nesamoupravna, kar je razvidno iz njihovih statusov. Ker pa je na svetu zelo raznovrstna literatura, ki vsaj posredno obravnava to tematiko, je jasno, da obstaja še cela kopica drugih izrazov. Tako na primer nekateri avtorji v slovenski literaturi

uporabljajo izraze kot čezmorska,⁹ prekomorska¹⁰ oziroma čezoceanska ozemlja, nesamostojna ozemlja (Gardner 1998), odvisna ozemlja oziroma teritoriji, otoška ozemlja,¹¹ zunanja ozemlja (Natek in Natek 2006), nekateri avtorji, kot na primer Robert Aldrich (1998), pa se izogibajo dotičnemu poimenovanju in jih imenujejo rajši kar nekdanje kolonije. Kljub različnosti samega poimenovanja pa je dejstvo, da vsa poimenovanja opisujejo ista področja oziroma njihove najbolj značilne lastnosti.

Pred 2. svetovno vojno so bila vsa odvisna ozemlja znana pod imenom kolonije. Vendar se je to po vojni drastično spremenilo. Pojavljati so se začeli številni zgoraj naštetih termini in besedne zloženke, kar je prineslo še dodatno zmedo. Organski (1958, 221-224) navaja številne razloge, zakaj je temu tako. Prvič ima beseda kolonija zaradi razburkane zgodovine negativno konotacijo. Še zlasti v ZDA, ki je bila sama nekdanj kolonija, je ta izraz povzročal številne negativne odzive. Po drugi strani pa se vlade držav niso želele odreči številnim ugodnostim kolonialnega razmerja in niso želele škodljive in negativne publicitete. Zato so iskali druge izraze, kako bi poimenovali ta ozemlja, dejstvo pa je, da se sam status ozemelj ni bistveno spremenil. Drugič so si številne države, s spremembo poimenovanja, želele v mednarodni skupnosti, v času hladne volje, pridobiti večji ugled. Tretji razlog za nova poimenovanja je treba iskati v dejstvu, da je klasičen kolonialni odnos v nasprotju s krščanskimi vrednotami in demokratično tradicijo zahodne civilizacije, kot zadnji razlog pa navaja taktične manevre številnih držav, da bi tako preprečile osamosvojitve dotedanjih kolonij. Pri tem je prednjačila predvsem Francija, ki je preprečevala osamosvojitve Alžirije s tezo, da je del metropolitanske Francije in da sta Maroko in Tunizija protektorata in tako nimajo pravice do osamosvojitve. Takšne in drugačne taktike pa so se pozneje več ali manj pokazale za neuspešne in niso mogle zavreti uspešnega procesa dekolonizacije.

⁹ Izraz čezmorska ozemlja (ang. *Overseas territories*) se primarno uporablja v dokumentih Evropske unije (na primer Rimska pogodba o ustanovitvi EGS, 1957, 4. poglavje) za poimenovanje nesamoupravnih ozemelj članic EU (Francije, Danske, Nizozemske in Združenega kraljestva).

¹⁰ Ta izraz sem v Sloveniji zasledil na spletnih straneh Carinske uprave RS v dokumentih, ki zadevajo nakup blaga v tujini, in v članku v časniku Dnevnik (2005) »Chirac prekomorska ozemlja pozval h glasovanju o evropski ustavi«.

¹¹ Ang. *Insular areas*. Ta izraz uporablja vlada ZDA za svoja nesamoupravna ozemlja. Za namen upravljanja s temi ozemlji je ustanovila poseben državni organ v okviru Sekretariata za notranje zadeve, ki se imenuje *Office of Insular Affairs* (OIA).

3.3 Nesamoupravna ozemlja v 21. stoletju

Kot že omenjeno, je bil prvi seznam nesamoupravnih ozemelj sestavljen že leta 1946 na podlagi XI. poglavja UL OZN, ko je bilo na njega uvrščenih 74 področij z vsega sveta (Andrassy in drugi 1995, 121). Ta seznam obstaja še danes in nanj je uvrščenih 16 držav. Odločitve o tem, katera območja bodo na seznamu in katera ne, sprejema GS na podlagi priporočil Odbora za dekolonizacijo.¹² Seznam je že od samega začetka sporen z več vidikov. Najpogostejši očitke je ta, da na njem niso vsa nesamoupravna ozemlja. Očitek nedvomno drži, saj kar 41 teritorijev, ki so se priključili OZN po letu 1945, ni bilo nikoli vključenih na ta seznam, čeprav bi mnogi izmed njih morali biti. Drug sporen vidik seznama pa je dejstvo, da je na trenutnem seznamu veliko držav, ki so že večkrat demokratično zavrnilo možnost samostojnosti.¹³ Ta očitke pa drži le delno. Če bi imeli popoln seznam nesamoupravnih ozemelj, bi na njem morala biti vsa nesamoupravna ozemlja. Ker pa imamo izrazito nepopoln in pristranski seznam, bi bilo prav, da bi bila vsa ozemlja, ki so jasno izrazila voljo po ohranitvi statusa, izključena. Tretja kritika tega seznama pa je neselektivno umikanje določenih območij s tega seznama. Tako so bile, brez bistvene spremembe statusa, posamezna ozemlja oziroma brez demokratične odločitve prebivalcev teh območij, s seznama umaknjene številne kolonije.¹⁴

Danes, kljub vsem omenjenim pomanjkljivostim, ostaja 16 ozemelj,¹⁵ ki so upravljana s strani štirih različnih držav. To so Francija, Nova Zelandija, VB in ZDA. Zraven omenjenih je na seznamu še Zahodna Sahara, ki pa je ne upravlja nobena država, pač pa je okupirana s strani Maroka, čeprav je GS že večkrat obsodilo to dejanje. Zadnja je bila na lastno željo na seznam dodana Nova Kaledonija, in sicer leta 1986, medtem ko je bil zadnji s seznama umaknjen Zahodni Timor, in sicer leta 2002, ko je pridobil neodvisnost od Indonezije (Odbor za dekolonizacijo).

¹² Več o Odboru za dekolonizacijo OZN pišem v 6. poglavju, ki je namenjeno preučevanju razmerja med nesamoupravnimi ozemlji in mednarodno skupnostjo.

¹³ Na primer prebivalci Gibraltarja so na dveh referendumih, leta 1967 (Južnič 1980, 295) in 2002, z veliko večino (obakrat čez 98 %) zavrnilo možnost vzpostavitve španske suverenosti nad ozemljem oziroma deljene suverenosti nad ozemljem med Španijo in VB (BBC World News Edition 2002).

¹⁴ Na primer Portoriko ali Cookovi otoki z glasovanjem v GS OZN.

¹⁵ Ameriška Samoa, Ameriški Deviški otoki, Anguilla, Bermuda, Britanski Deviški otoki, Falklandski otoki, Gibraltar, Guam, Kajmanski otoki, Montserrat, Nova Kaledonija, otočje Turks in Caicos, Pitcairn, Sveta Helena, Tokelau in Zahodna Sahara.

Ozemlja, ki se nahajajo na seznamu nesamoupravnih ozemljih GS OZN in seznam vseh ozemelj, ki bi jih po mojem mnenju morali uvrstiti na seznam, se nahajajo v prilogi diplomskega dela.

4 Ohranjanje »Statusa quo« – politike matičnih držav njihovih do nesamoupravnih ozemelj

V tem poglavju skušam dokazati, da je osrednji cilj zunanjih politik matičnih držav do nesamoupravnih ozemelj, ohranjanja statusa quo oziroma povedano z drugimi besedami – ne želijo, da bi se ta ozemlja osamosvojila. Razen redkih izjem,¹⁶ matične države težka privolijo v kakršne koli spremembe, katere bi se lahko razvile v smeri neodvisnosti posameznega ozemlja. V nekaterih skrajnih primerih morajo težave eskalirati v nasilju oziroma priti celo na rob državljanske vojne,¹⁷ da države privolijo v takšne spremembe.

Seveda razumem tukaj besedno zvezo »*status quo*« v širšem pomenu besede, saj se politike do teh ozemelj spreminjajo glede na upravno in gospodarsko ureditev, saj želijo matične države s temi manevri čim bolj zakriti podobnost s kolonialno preteklostjo. Dejstvo pa ostaja, da se končni cilj teh zunanjih politik ni spremenil in ostaja isti – preprečiti osamosvojitve nesamoupravnih ozemelj.

Matične države imajo na voljo številne vzrode moči, ki jih imajo preko svojih zunanjih in tudi notranjih politik. Neizpodbitno drži, da so v mednarodnem smislu še vedno suverene nad nesamoupravnimi območji z vsemi privilegiji, ki jih ta status prinaša. Poleg omenjenega so te države še superiorne po številu prebivalcev, obvladujejo

¹⁶ Svetla izjema med temi državami je Nizozemska, ki ne nasprotuje razpisom referendumov, na katerih se ljudje odločajo o svoji prihodnosti. Takšen referendum je bil že na otoku Aruba, prav tako pa je bil predviden v letu 2010 na otoku Saba, vendar je zaradi administrativnih ovir prestavljen za nedoločen čas (Island Government of Saba 2010).

¹⁷ Primer Nove Kaledonije, več v 5. poglavju.

upravni aparat, imajo monopol nad vojaško strukturo ter nad vsemi notranjimi politikami. Vsi ti vzvodi jim dajejo neprimerno večjo strukturno moč (Strange 1995) nad posameznim ozemljem, zato je ohranjanje nespremenjenega položaja sorazmerno preprosto. In v vsem tem lahko najdemo ključno ideologijo zunanjih politik do nesamoupravnih ozemelj, ki jo zato lahko imenujemo tudi »politika statusa quo«.

Razlogi za takšno politiko so večplastni. Sam sem v svoji hipotezi kot determinante za takšno politiko navedel tiste, ki jih navaja Benko (1997, 233-235) kot najpomembnejše, tako da je njegova teorija podlaga za to poglavje. Te determinante so zgodovinska povezanost s temi ozemlji, nesamoupravna ozemlja kot del narodne integracije, ter da so na zelo pomembnih strateških področjih, kar spodbuja predvsem vojaške interese. Na začetku bom prikazal zgodovinski vidik, ki je za razumevanje politike statusa quo nujno potreben, saj so se mnoge države zavoljo tega dejstva zapletle v številne konflikte, nadalje pa bom pokazal uresničevanje te politike na podlagi prej omenjenih determinant.

4.1 Zgodovinski vidik politik »statusa quo«

Zgoraj postavljena teza seveda ni izum zadnjih nekaj let, ampak se je, kot številne druge politike, oblikovala skozi daljše časovno obdobje. Žal je bila večina dosedanjih poskusov »pobega« izpod suverenosti matične države zaznamovana s spopadi. Če pogledamo samo najbolj odmevne primere, začenši z osamosvojitvijo ZDA in najbolj svežega, Vzhodnega Timorja (Akara 2006; Harrington 2007), lahko ugotovimo, da se nobena matična država ni z lahkoto odrekla odvisnim ozemljem in da so svojo prevlado (pre)večkrat poskušali uveljaviti z orožjem.

Tudi po 2. svetovni vojni, v samem razmahu dekolonizacije, ni nobena kolonialna velesila sprejela kakršnih koli ukrepov v smeri brezpogojnega odreka svojim kolonijam in s tem povezanim koristim. Čeprav so se mnoge nekdanje kolonije osamosvojile po mirni poti, so nekatere velesile ponovno poskušale zavarovati politiko statusa quo z orožjem.

Prva je ta pristop vzdrževala Francija, ki ni nikoli spodbujala procesa dekolonizacije (Aldrich 1995, 114). Tako se je zaradi kolonialnih interesov zapletla v dve odmevni vojni, in sicer v vojno v Indokini in Alžirsko vojno. Vojna v Indokini se je začela že leta 1946, kmalu po koncu 2. svetovne vojne. Vietnamci so po koncu japonske zasede hoteli ustanoviti neodvisno državo, vendar so predvojni kolonizatorji Francozi, kot zmagovalci 2. svetovne vojne, temu odločno nasprotovali. Majhni incidenti so kmalu prerasli v oborožen konflikt, v katerem je bila francoska vojska leta 1954 dokončno poražena. Tako je bila oblikovana samostojna država Vietnam. Vendar je bila pozneje, po posredovanju zahodnih velesil in Vatikana, na jugu osnovana država Južni Vietnam, ki je bila povod za državljansko vojno med obema stranema, v kateri so pozneje intervenirale ZDA in je rezultiralo v Vietnamski vojni (1955-1975). Leta 1954 pa je bila Francija takoj udeležena še v eni, še bolj krvavi vojni. Po koncu 2. svetovne vojne namreč Francija ni hotela priznati neodvisnosti Alžirije, predvsem zaradi njene strateške lege in okoli 800.000 francoskih naseljencev (Buchanan 2006, 102). Tako se je leta 1954 začela vojna za neodvisnost Alžirije, ki se je končala šele leta 1962 z Evijanskim sporazumom, ko je takratni francoski predsednik Charles de Gaulle pod velikim pritiskom domače javnosti le privolil v neodvisnost Alžirije (Martin 2005).

Druga država, ki se je intenzivno zapletala v kolonialne oborožene konflikte, v želji po ohranitvi statusa quo, je bila Portugalska. Portugalska se je najdlje, izmed vseh držav kolonizatorik, upirala kakršnim koli poskusom osamosvajanja kolonij. Čeprav je bila do sedemdesetih let prejšnjega stoletja velika večina nekdanjih kolonij že samostojnih, pa to ni veljalo za Portugalsko. Država na čelu z desničarskim avtoritarnim režimom (Encyclopedia Britannica) ni sprejemala nikakršnih mednarodnih določil in je ignorirala vse mednarodne pozive k čimprejšnji odpravi kolonialnega statusa. Zahteve po osamosvajanju so se začele že v petdesetih letih, v šestdesetih letih pa so se začeli tudi oboroženi konflikti. Tako je portugalska vojska s pomočjo več kot milijona portugalskih naseljencev uspešno zatirala vse poskuse spremembe oblasti. Belci so se v portugalske kolonije začeli množično naseljevati v petdesetih letih, in sicer zaradi velikih naravnih in

rudnih bogastev, ki so za Portugalsko gospodarstvo pomenile veliko dodano vrednost (Ferfila 2008, 441). Boji so potekali v vseh kolonijah, in sicer v Angoli, Mozambiku, Gvineji Bissau in na otoškem ozemlju Sao Tome in Principe (Buchanan 2006, 191). Oboroženi konflikt je trajal vse do leta 1974, do tako imenovane »nageljne revolucije«, ki je prinesla spremembo diktatorskega režima. Ta transformacija je pomenila tudi dokončen umik Portugalske z afriških ozemelj, hkrati pa tudi konec mednarodne osamitve Portugalske in njeno postopno integracijo v ES leta 1986.

4.2 Zgodovinska povezanost nesamoupravnih ozemelj z matičnimi državami in narodna integracija

Številna ozemlja imajo poseben simbolni, za nekatere narode pa včasih tudi mitološki pomen. Predstavljajo temelje nacionalne identitete, patriotskih čustev, pogosto žal tudi nacionalizma, narodom pa prezentirajo iracionalne pojme o narodni specifičnosti. Tako ustvarjajo pogoje za zgodovinsko kot tudi narodno povezanost s posameznimi ozemlji. Na podlagi tega lahko narodi oblikujejo narodno »samorazumevanje« glede na razvoj in izkustva družbe, glede na konstante v zgodovinskem spominu in stabilnosti ter labilnosti v »samorazumevanju« in predstavah o drugih partnerjih v mednarodnih odnosih (Benko 1997, 233).

Zelo podobno je tudi z nesamoupravnimi ozemlji in njihovimi matičnimi državami. Ta ozemlja imajo za mnoge izmed njih izreden simboličen pomen in se jim v nobenem primeru ne želijo odreči, kar se odraža tudi v njihovih zunanjih politikah po 2. svetovni vojni. Ta simbolični pomen pa se kaže na več ravneh, ki jih bom predstavil v naslednjih vrsticah. Prve tri predstavljajo temelj zgodovinske povezanosti in spomina, zadnji dve pa ravni narodne integracije.

1. Ozemlja jim predstavljajo simbol njihove nekdanje slave (Aldrich 1995, 11) in moči. Slava in moč izvirata iz časov, ko so bile te države kolonialne velesile, s številnimi ozemlji, razpršenimi po vsem svetu. Višek njihove moči sega v čas okoli 19. stoletja, ki

ga zaradi velikih kolonialnih uspehov imenujemo tudi »novi kolonializem«. V ta sklop lahko štejeemo vsa nesamoupravna ozemlja, saj ustrezajo vsem kriterijem.

2. Pogosto so nesamoupravna ozemlja del posameznih držav skozi daljše časovno obdobje, kar jim daje samosvojo identiteto in poseben simbolni pomen. Tako so recimo Kanalski otoki del VB že od leta 1066 (Aldrich 1995, 236), španski ozemlji Ceuta in Melilla sta del Španije že od leta 1400, Azori in Madeira pa del Portugalske od leta 1500. Velika Britanija je izvajala suverenost nad Bermudo že leta 1612, kar je recimo prej, kot je del Velike Britanije postala Škotska. Podobno je tudi s karibskima otokoma Martinique in Guadeloupe, ki sta postala del francoske države prej, kot mesto Nica ali otok Korzika (Aldrich 1995, 11).

3. Posamezna ozemlja predstavljajo simbol velikih vojaških zmag in kljubovanja nasprotnikom. Takšen primer je na primer Gibraltar, ki zraven izjemnega strateškega položaja na »vhodnih vratih« v Evropo, predstavlja tudi zmago in kljubovanje tako Špancem, kot tudi Arabcem, ki želijo ta majhen del ozemlja zase. Podoben status bi lahko v doglednem času pridobili Falklandski otoki po uspešni obrambi invazije z argentinske strani.

4. Nesamoupravna ozemlja so pogosto prikazana kot zadnji branik kulture in jezika nekdanjih kolonizatorov. V pravzaprav vseh nesamoupravnih območjih je uradni jezik tisti, ki se govori v matični državi. Seveda so lahko uradni tudi drugi lokalni jeziki, kar pa ne zmanjšuje prisotnosti jezika in kulture na teh območjih. V tistih nesamoupravnih ozemljih, kjer pa so v večini prebivalci neposredni potomci evropskih priseljencev, pa je uradni jezik samo eden in je enak tistemu v matični državi, kar je pomemben segment narodne integracije. V ta sklop lahko uvrstim španski ozemlji Ceuta in Melilla ter Falklandske otoke in Sveto Heleno, kot branika britanske kulture v Južni Ameriki oziroma sredi Atlantika.

5. Zadnja raven se tesno navezuje na predhodno. Večina prebivalstva številnih nesamoupravnih ozemelj so neposredni potomci prebivalcev iz matičnih držav, zato oboji čutijo veliko medsebojno povezanost v smislu kulture, jezika, religije, vzorcev obnašanja ipd. Takšna ozemlja so na primer Gibraltar, Sveti Barthelemy, Sveti Pierre in Miqueleon, otok Man, Saba idr.

4.3 Geostrateški položaj in militarizacija nesamoupravnih ozemelj

V času hladne vojne so bila nesamoupravna ozemlja zelo pomembna in hkrati tudi zaželeno področja, zaradi svoje geografske lege in strateške pomembnosti, v smislu zagotavljanja številnih interesov velesil drugje po svetu. Še zlasti pomembna so bila z vojaškega vidika, saj so zaradi svoje oddaljenosti od matičnih držav predstavljala popolno izbiro za postavitve vojaških baz in postojank. Zato se tudi ne gre čuditi dejstvu, da je bilo na precejšnjem delu teh območij prisotno veliko število vojaškega osebja vseh rodov oboroženih sil.

Vendar bi bilo napačno trditi, da se je militarizacija nesamoupravnih ozemelj začela šele z razmahom hladne vojne. Kolonialne sile so namreč že ob sami osvojitvi določenih območij tam namestile tudi oborožene sile zaradi raznovrstnih razlogov. Prvi je bil zagotavljanje suverenosti tega ozemlja, nadalje varovanje trgovskih poti, ki so bile za gospodarstvo matičnih držav nujno potrebne, in ne nazadnje tudi za ohranjanje obstoječega reda in miru, saj se je nemalokrat zgodilo, da so se prvotni prebivalci teh ozemelj uprli tuji nadvladi. Vendar pa se je po 2. svetovni vojni začel razmah vojaške prisotnosti v številnih nesamoupravnih ozemljih. Vojaške doktrine in prakse so namreč pokazale, da so vojaška oporišča ne samo dobra, ampak celo zelo zaželena, in so temelj za prevlado določene sile nad nekaterimi področji (Ribarič 1977, 179). Tako so države z oporišči širom po svetu pridobile ogromno v smislu logistične podpore, prav tako pa so se s teh območij vodile in izvajale številne vojaške operacije in intervencije po svetu.

Ob koncu devetdesetih letih prejšnjega stoletja in z razpadom Sovjetske zveze so vse zahodne države začele krčiti svoje vojaške proračune, kar se je poznalo tudi na vojaških

postojankah po svetu. Mnoge izmed njih so zaprli, na drugih pa je prisotnost oboroženih sil le še simbolična. Vendar še zdaleč od tega, da bi postala nepomembna. Vse svetovne velesile imajo še vedno težnjo po navzočnosti v vseh delih sveta, vendar v sorazmerno manjšem obsegu. Številna nesamoupravna ozemlja pa so na takšnih delih sveta, kjer je prisotnost oboroženih sil za mnoge države nuja, zato so se številna vojaška oporišča tudi ohranila in države nimajo v načrtih, da bi jih v bližnji prihodnosti zaprla.

Na teritorijih, ki so ostala pod suverenostjo velesil, te pogosto nameščajo pehotne enote, paravojaške sile in skladiščijo (tudi jedrsko) orožje. Vojaška prisotnost na teh območjih primarno služi kot dodatna potrditev suverenosti nad temi ozemlji, ostale naloge pa so: preventivno delovanje pred poskusi napadov drugih držav, boj proti mednarodnemu terorizmu, sodelovanje in nadziranje izključnih ekonomskih con, preprečevanje trgovanja z drogami, ilegalnega priseljevanjema (Aldrich 1998, 168) ipd.

Iz vsega navedenega ni težko razbrati, katere so države, katerih vojaška prisotnost na teh področjih je največja. To so tiste, ki posedujejo največji del vseh današnjih nesamoupravnih ozemelj in imajo zaradi svoje kolonialne preteklosti tudi številne interese v vseh delih sveta. To so ZDA, VB in Francija. V največji meri prav ZDA, ki že samo s svojo vojaško prisotnostjo na nesamoupravnih ozemljih predstavljajo branik svojih interesov, pri čemer imajo seveda še številne vojaške baze v prijateljskih suverenih državah, ki jih ne moremo šteti v to kategorijo. V nadaljevanju bom prikazal samo najbolj odmevne, saj zaradi obsežnosti tematike in visoke stopnje tajnosti podatkov vseh vojaških instalacij ni mogoče naštetih.

4.4 Ameriška vojaška prisotnost na nesamoupravnih ozemljih

Ameriška zunanja politika ima ekspanzionističen značaj vse od Monroejeve doktrine iz leta 1823 naprej, ki je razglasilo ameriško hegemonijo nad celotno zahodno hemisfero. Nekateri opisujejo zunanjo politiko ZDA tudi z besedama »sila in interesi« (Vukadinović 1972, 1. pogl.). Američani so vodilna svetovna vojaška sila in so prisotni v vseh delih

sveta. Takšna porazdelitev moči in navzočnosti jim omogoča nadzorovanje vseh kriznih žarišč in hitro ter učinkovito posredovanje, kadar so ogroženi vitalni ameriški interesi. Ameriška vlada je leta 2003 sporočila, da ima po svetu 702 vojaški bazi z 253.288 vojaškimi osebami (Johnson, 2004). Seveda je to podatek za vse države sveta in ne zgolj nesamoupravna ozemlja, vendar je informacija dovolj zgovorna, da uvidimo, s kakšno močjo operirajo ZDA. Johnson (2004) gre v svoji teoriji še dlje in ameriške baze po svetu označi za nove kolonije in celoten proces označi kot »Ameriški imperij vojaških baz«.

Ameriška navzočnost v Atlantskem oceanu je bila zmeraj zelo velika. To je razumljivo, saj je le tako mogoče zagotoviti obstoj pakta NATO in nadalje ameriške prisotnosti v Evropi (Ribarič 1977, 186). Med najbolj znanimi oporišči, ki ležijo na nesamoupravnih ozemljih, je nedvomno vojaška letalska baza Thule na Grenlandiji. Američani so to bazo zgradili že leta 1941 in samo potrdili njen obstoj z dansko-ameriškim sporazumom iz leta 1951 (Aldrich 1998, 173). V tej bazi sicer ni pehotnih enot, so pa dokaj močne zračne sile in sistemi za zgodnje opozarjanje pred različnimi izstrelki, ki branijo predvsem severni del ZDA in Kanado. Nadalje je močna ameriška prisotnost tudi na otoku Portoriko. V času hladne vojne je bilo na otoku kar 13 vojaških baz (Ribarič 1977, 191) in 6.000 vojaških oseb vseh rodov ameriške vojske. Po koncu hladne vojne so se vse številke zelo zmanjšale, vendar se ZDA še zdaleč niso odrekle prisotnosti na otoku. Tako danes v Portoriku deluje baza Fort Buchanan (US Army Installation Command), kjer sta nastanjeni ameriška kopenska vojska in nacionalna garda. Vojska ZDA je prisotna še na enem otoku v Atlantiku, in sicer na Bermudih, ki sodi pod suverenost VB. Natančna sestava baze ni znana, vendar gre verjetno za pomorsko bazo.

Tihi ocean je bil za ZDA že od nekdanj območje, kjer razpredajo številne strateške niti (Ribarič 1977, 195). Štiriletna epizoda 2. svetovne vojne in ameriško bojevanje na teh območjih sta botrovali močni prisotnosti ZDA. Najpomembnejša so oporišča na otoku Guam, ki je prav pod suverenostjo ZDA. Območja pod vojaškim nadzorom pokrivajo skoraj 160 km² ali kar 29 % celotne površine otoka. Kako pomembna je prisotnost

vojske za ta relativno mali otok, nazorno priča podatek, da drugi največji vir proračuna predstavljajo prav plačila oboroženih sil ZDA (Rogers 1995). Na severnem delu otoka se nahaja zračno oporišče Andersen, ki je bilo zaradi relativne bližine Vietnama močno obremenjeno med tamkajšnjo vojno. Letališče je eno izmed redkih območij na svetu, kjer lahko pristane vesoljsko plovilo Space Shuttle, na letališču pa so med drugimi nastanjeni tudi strateški bombniki B-2 Spirit. Drugo oporišče na otoku je ameriška pomorska baza na južnem delu. Poleg omenjenih so na otoku nastanjeni še sektor obalne straže, vojaško pristanišče Apra, mornariška telekomunikacijska postaja, nacionalna garda Guama in drugi. Pomembne baze imajo ZDA še na Severnih Marijskih otokih, na atolu Bikini na Maršalovih otokih in na otokih Midway, Johnston in Wake (Aldrich 1998, 183).

4.5 Primer »Diego Garcia«

Od vseh treh svetovnih oceanov imajo ZDA najšibkejšo, a še vedno močno vlogo v Indijskem oceanu. Najpomembnejše, vendar zelo malo znano je oporišče na otoku Diego Garcia v arhipelagu Chagos. Otok je pod suverenostjo VB in administrativno sodi v Britanski teritorij Indijskega oceana. Otok ima izjemno strateško lego, saj leži na sredini Indijskega oceana. ZDA imajo s tega oporišča na dosegu roke tako Afriko kot tudi Indijo in ostale države Jugozahodne Azije. Zaradi svoje strateške lege imajo tu skupno bazo ameriška armada, mornarica, letalstvo in korpus marincev (Global Security 2005). Poleg dobrega strateškega položaja pa je izredno primeren za vojaško dejavnost zaradi svoje oblike. Je namreč oblikovan kot črka U (Collen 2008) in je s tem naravna zaščita za ladjevje. Baza se je pokazala za izjemno primerno v času invazije na Irak in Afganistan, saj je zaradi relativne bližine in letalske steze služila kot pomembna postojanka. Vendar pa omenjeno bazo spremljajo številne kontroverznosti, znane tudi po imenu »primer Diego Garcia« oziroma »Depopulacija Diega Garcie«.¹⁸ Primer je večplasten in se nanaša tako na človekove pravice, vprašanje suverenosti in okolijsko problematiko. Leta 1966 sta ZDA in VB podpisali tajni sporazum (Sand 2009),¹⁹ s

¹⁸ Ang. *Diego Garcia Case in Diego Garcia depopulation controversy*.

¹⁹ Sporazum se izteče leta 2036, vsebuje pa klavzulo, da lahko VB od sporazuma odstopi leta 2016.

katerim je VB dovolila vladi ZDA, da začne postopke za izgradnjo vojaškega oporišča in ta je bila zgrajena leta 1971 (Global Security, 2005). Prvotni prebivalci otoka, imenovani Chagosijanci,²⁰ so bili namreč zaradi potreb ameriških oboroženih sil izseljeni s celotnega otočja Chagos, saj zaradi strogega varovanja ZDA niso želele tvegati. Leta 1971 so Chagosijanci šteli okoli 2.000 ljudi,²¹ ki so živeli preprosto življenje in so se preživljali z živinorejo (koze, perutnina, prašiči), gojenjem kokosa, kopre ipd. Izseljevanje ni potekalo enotno, ampak v več fazah in daljšem časovnem obdobju. Da bi pa bila ironija še večja, so prav ti prvotni prebivalci bili prisiljeni pomagati ameriškim vojakom graditi vojaško bazo (The UK Support Chagos Association 2010). Depopulacija je potekala na izrazito nehumani način. Večino prvotnih prebivalcev so deportirali na bližnji otok Mauritius, zgolj s kratko obrazložitvijo, da se nazaj ne morejo več vrniti. Ker se večina s tem ni strinjala, so jih z ameriški vojaškimi ladjami prisilno odpeljali. Zadnji civilisti so tako otok zapustili oktobra 1971, ko so imeli na otoku še zadnjo mašo (Sand 2009). Da pa bi bila tragedija še večja, jim niso zagotovili niti ustreznih bivališč niti zaposlitve. Ker so bili Chagosijanci preprosti kmetovalci in so govorili drugačen jezik od prebivalcev Mauritiusa, je bila integracija še toliko težja. Potrebno je poudariti, da je britanska vlada res izplačala denarno nadomestilo, vendar samo določenim prebivalcem in s precejšnjo zamudo (Aldrich 1995, 181). Chagosijanci niso nikdar prenehali s protesti in bojem in se (ne)uspešno borijo še danes. Leta 2000 je visoko sodišče (ang. *High Court of England and Wales*) odločilo, da se prebivalci lahko vrnejo na svoje domove, vendar je vlada leta 2004 s sklepi to onemogočila (BBC World News 2007). Isto sodišče je leta 2006 odločilo, da so ti sklepi nezakoniti in da se lahko prvotni prebivalci vrnejo na svoje domove. Vendar se je britanska vlada odločila, da se bo pritožila in je tako primer prenesla pred Lordsko zbornico. Leta 2008 je vlada tako uspela s pritožbo, saj je Lordska zbornica (ang. *House of Lords*) razveljavila odločitev sodišča (The UK Support Chagos Association 2010). Vendar se s to odločitvijo ta problematika nikakor ni razrešila, temveč še bolj zapletla. Chagosijanci so še vedno

²⁰ Ang. *Chagossians*, po arhipelagu Chagos, v katerem se nahaja otok Diego Garcia.

²¹ Številke se zelo razlikujejo. Britanska vlada priznava samo 354 Chagosijancev, za vse ostale trdi, da so priseljenci s sosednjih otokov (Sejšeli, Mauritius, Madagaskar) (Aldrich 1995, 181), medtem ko potomci Chagosijancev skupno število ocenjujejo na okoli 2.000 (Gregory 2010) do 4.000 (Handerson 2010).

ljudje brez pravice vrnitve na svoje domove in njihova usoda je bolj negotova kot kadar koli.

Ostala problematika se nanaša predvsem na cesijo otoka. Ko se je leta 1965 Mauritius osamosvojil izpod britanske vladavine, bi mu morali pripadati tudi otoki arhipelaga Chagos. Vendar so zaradi izjemne geostrateške lege Britanci prepričali takratnega premierja Mauritiusa Ramgoolama, da je to otočje prodal VB (Collen 2008). Čeprav ta otoška država uradno ni nikoli zahtevala otočja nazaj, se ob tem dejanju postavlja nemalo vprašanj, ki postavljajo britansko suverenost nad tem otočjem v zelo neprijeten položaj. Tretji pereči problem pa je okolijske narave. Otočje namreč slovi po izjemni flori in favni. Predvsem je znano po številnih vrstah rakov, tudi ogroženih vrst, ki so naseljeni tudi po sosednjih otočjih. Zaradi naglega tempa izgradnje oporišč so mnogi v svetu izrazili zaskrbljenost nad to problematiko (Ribarič 1977, 195).

4.6 Britanska vojaška prisotnost

Britanska vojaška navzočnost v ostalih delih sveta še zdaleč ni tako mogočna kot ZDA in se z njo v nobenem segmentu ne more primerjati. Vendar pa VB tudi po koncu hladne vojne še vedno kaže težnjo po prisotnosti v tistih delih sveta, kjer so njeni gospodarski in politični interesi, to pa ji omogoča mreža številnih nesamoupravnih ozemelj, porazdeljenih tudi v najbolj oddaljenih in strateško pomembnih področjih.

Nam najbližje so britanske sile v Gibraltarju na jugu Evrope, ki sodi pod njeno upravo. Po končani 2. svetovni vojni in postopni normalizaciji odnosov s Španijo ter po smrti diktatorja generala Franca, ki je predstavljala glavno grožnjo temu ozemlju, je prisotnost britanskih oboroženih sil tukaj le simbolična. Na višku je bilo v Gibraltarju trajno stacioniranih okoli 1.000 mož, ki so se delili v pehoto, artilerijo, inženirske enote in mornarico (Ribarič 1977, 185-186). Danes pa je v Gibraltarju okoli 500 mož, ki opravljajo večinoma ceremonialne naloge (BBC World News 2008).

V Atlantskem oceanu je najpomembnejša ameriška baza na Falklandskem otočju. Pred Falklandsko vojno leta 1983 je bilo na otokih stacioniranih le malo vojakov, vendar se je to po poskusu argentinske invazije drastično spremenilo. Zaradi bližine Argentine, ki vztrajno zavrača britansko suverenost nad tem otočjem, je vojaška prisotnost nujno potrebna. V zadnjem času so se odnosi normalizirali in Argentina vztraja, da si bo odslej prizadevala pridobiti otočje pod svoje okrilje, izključno z miroljubnimi načini, ki so v skladu z mednarodnopravnimi normami. Po vojni je bilo tako zgrajeno novo veliko vojaško letališče Mount Pleasant (World Aero Data), kjer so stacionirana sodobna lovška letala. Glavna pomorska baza je Mare Harbour, opremljena s sodobnimi ladjami in podmornico, pehotne enote britanske armade, združene v polk, pa štejejo okoli 500 mož. Druga britanska postojanka v Atlantskem oceanu je otok Ascension, ki leži na pol poti med Brazilijo in Afriko in ima zaradi tega ugoden geostrateški položaj.

4.7 Francoska vojaška prisotnost

Nobena izmed držav nima tako razširjene mreže nesamoupravnih ozemelj na različnih delih sveta, kot Francija (Aldrich 1998, 174). Francosko mednarodno vojaško udejstvovanje je tako strogo vezano na tista področja, kjer ima Francija svoje frankofonske interese, to je v državah, ki so bile nekdanje njene kolonije. Zato so tudi francoske baze stacionirane izključno v teh državah. Francoske vojaške baze so locirane širom po svetu, vendar je število vojakov relativno nizko. Francoska doktrina namreč zagovarja tezo, da je dovolj že majhna prisotnost na posameznih delih sveta, glavnina sil pa je nameščena v Franciji (Ribarič 1977).

V Atlantskem oceanu ima francoska vojska glavna oporišča na karibskem otoku Martinique, kjer sta tako kot zračna kot tudi pomorska baza. Drugo pomembnejše oporišče pa se nahaja na celini, in sicer v Francoski Gvajani. Baza Dégrad des Cannes je glavno središče francoskega ladjevja na zahodni polobli, prav tako pa ima letališko infrastrukturo, tako da je v bazi nameščeno tudi nekaj letalstva. V Indijskem oceanu ima Francija dve pomembni bazi na otokih Mayotte in Reunion (Swanley in Willox 1994,

368). Otoka se nahajata v bližini Madagaskarja in sta tako zelo primerna za vojaške operacije v nekdanjih kolonijah v Afriki, kjer ima Francija neokolonialne interese.

Najmočnejša francoska vojaška prisotnost na vzhodni polobli je na območju Pacifika. Čeprav je to območje tradicionalno trdno v rokah ZDA, jim Francija s svojimi številnimi nesamoupravnimi ozemlji, razdeljenimi na stotere otoke, relativno uspešno kljubuje. Prva izmed dveh zelo pomembnih baz je v Novi Kaledoniji, dokaj velikem otoku, ki je lociran zahodno od Avstralije. Tukaj so nastanjene tako pehotne enote, zračne sile z močnimi radarskimi sistemi in glavnina pacifiškega dela francoske mornariške flote. Drugi, še pomembnejši del francoske navzočnosti v Pacifiku pa je Francoska Polinezija. Otočje je v svetovni javnosti predvsem znano kot prizorišče jedrskih testiranj, ki jih je leta 1995 izvedla Francija (Macintyre 1995).

4.8 Posledice vojaške navzočnosti

Posledice vojaške prisotnosti na nesamoupravnih ozemljih lahko preučujemo na dveh ravneh: na pozitivni in negativni ravni. Pri pozitivnih posledicah bi kot prvo omenil pozitiven učinek vojaških baz na lokalno gospodarstvo. Mnoge države plačujejo rente za uporabo teh ozemelj, ki prispevajo pomemben del k domači ekonomiji. Na teh območjih se je močno zmanjšala nezaposlenost, saj so mnogi domačini kot civilne osebe našli delo v okviru vojaškega sektorja. Prav tako pa vsaka vojaška baza potrebuje za podporo svojega delovanja številne storitve, ki jih ponujajo domača podjetja, vojaške osebe pa so znane tudi kot zelo solidni gostje v lokalnih podjetjih.

Na drugi strani pa ima vojaška navzočnost številne negativne posledice. Zaradi gradnje vojaških oporišč je bila uničena najboljša obdelovalna zemlja, prav tako pa so bili razseljeni številni prvotni prebivalci teh območij.²² Pojavljajo se tudi številni okolijski problemi. V številnih bazah se hrani jedrsko orožje, ki je potencialni vir ogrožanja okolja, ZDA in Francija pa sta na tihomorskih otočjih izvajali jedrska testiranja. Tako je

²² Že omenjen primer otoka Diega Garcie. Podobno je bilo tudi na Grenlandiji, kjer so bili preseljeni številni prvotni prebivalci Inuiti, vendar so dobili od vlade ZDA odškodnino (Aldrich 1998, 175).

ZDA testirala na otoku Enewetek na Maršalovih otokih, Francija pa na otoku Moruroa v Francoski Polineziji (Macintyre 1995). Množična vojaška prisotnost pa je imela pomemben vpliv tudi na socioekonomsko preobrazbo nesamoupravnih ozemelj. Številni vojaki, še zlasti tisti, ki prihajajo iz stresnih situacij, pogosto iščejo zabavo. Ta fenomen se je dokazal že na mnogih področjih na svetu in nesamoupravna območja niso bila pri tem nikakršna izjema. Zato je na teh področjih, kjer so vojaške baze, zacvetela prostitucija in številni lokali, kjer je vojaškemu osebju dostopen alkohol. Posledica vsega tega pa je razmah ilegalnih drog, širjenje spolno nalezljivih bolezni ipd. (Aldrich 1998, 188-190). Nemalokrat pa velika vojaška prisotnost poveča napetosti med vojaškim osebjem in lokalnim prebivalstvom.²³ Poseben vidik pa predstavlja tudi opuščanje tradicionalnega načina življenja. Prebivalci teh ozemelj lahko neposredno vidijo življenje tujih vojakov, tako da se njihova družba »westernizira«. Prevzemajo vse več navad zahodnih »gostov«, žal tudi negativnih, medtem ko tradicionalni način zamenjuje zahodni, lažnejši način življenja. Izrazit takšen primer so tri, vsa prostovoljno priključena ozemlja k ZDA. To so Maršalovi otoki, Mikronezija in Palau, kjer je pred priključitvijo ZDA veljal tradicionalen način življenja z zelo razvito domačo obrtjo. S priključitvijo pa se je način življenja v samo nekaj letih drastično spremenil (Krušič 1993) in se tako vse bolj nagiba k »ameriškemu načinu« (ang. *American Way of Life*).

4.9 Politični status nesamoupravnih ozemelj

Vprašanje političnega statusa nesamoupravnih ozemelj je vedno zelo pereče in je tema, na kateri se kreše veliko mnenj. Na eni strani so tisti, ki zagovarjajo kar največjo stopnjo avtonomnosti oziroma kar neodvisnost, na drugi strani pa tisti, ki se zavzemajo za »trdo politiko« čim večje integracije v matično ozemlje. Na splošno pa lahko rečemo, da je politični status zelo učinkovit mehanizem matičnih držav, da ohranjajo politiko statusa quo in s tem zagotavljajo svoje interese.

²³ Špansko nesamoupravno ozemlje Melilla, kjer so pogosti spopadi med špansko legijo in domačini potomci maroških priseljencev. Na največjem otoku Francoske Polinezije, Tahitiju, pa so se začeli nemiri zaradi nasprotovanja jedrskim testiranjem, ki jih je izvajala Francija (Macintyre 1995).

Ugotovimo lahko, da je danes vse manj tistih držav, ki bi zagovarjale »trdo politiko«, ampak se vse trudijo za čim večjo avtonomijo posameznih ozemelj, saj ob vse večjem pojavljanju zahtev po neodvisnosti želijo čim bolj ugoditi prebivalcem, da bi lahko ohranjali politiko statusa quo. Izjema so morda le tista ozemlja, kjer je prebivalstvo večinoma evropskega izvora in nimajo nikakršnih teženj po neodvisnosti. Osamljeni niso niti primeri, kjer so posamezna nesamoupravna ozemlja že de facto samostojna in sama opravljajo večino državnih funkcij.

4.10 Politični status ameriških nesamoupravnih ozemelj

Politični status ozemelj, ki so pod suverenostjo ZDA, podobno kot pri ostalih, najbolj zaznamujejo notranjepolitična dogajanja na teh ozemljih. Glede na to, da na nobenem izmed sedanjih nesamoupravnih ozemelj pod upravo ZDA ni zaznati večjih teženj po neodvisnosti, je logično sklepati, da je zunanja politika do teh ozemelj zelo rigidna in se ne spreminja veliko, saj zato tudi ni večjih potreb. Z ozirom na to, da so pobude za neodvisnost neznatne, lahko sklepamo, da so prebivalci ameriških nesamoupravnih ozemelj zadovoljni s svojim statusom in ne želijo večjih pretresov. Pokazatelj prej naštetega zadovoljstva je tudi kakovost življenja, ki je veliko višja v primerjavi s sosednjimi državami. Značilen primer tega sta Ameriška Samoa in Samoa, ki sta sosednja otoka. Medtem ko je prvi nesamoupravno ozemlje ZDA, je drugi samostojna država. Vpliv ZDA se kaže v BDP-ju na prebivalca. Medtem ko je na Samoi zgolj 2.600 dolarjev, je na Ameriški Samoi 7.400 dolarjev (The World Factbook 2009), kar rezultira v dejstvu, da vsako leto veliko število Samoancev imigrira na Ameriško Samoo.

V ZDA je velika večina²⁴ nesamoupravnih ozemelj del tako imenovanih *Insular areas*, kar bi lahko prevedli kot otoška ozemlja. Otoška ozemlja so nepridruženi teritoriji (ang. *Unincorporated territories*) ZDA, kar pomeni, da ne uživajo enakih pravic kot prebivalci matične ZDA. Nimajo ustavne pravice do državljanstva, čeprav imajo skladno z

²⁴ Izjema je samo Portoriko, saj za upravljanje skrbita Služba predsednika ZDA za medvladne zadeve in Portoriška služba za zvezne zadeve. Več v nadaljevanju.

odločitvijo kongresa možnost pridobitve le-tega, ne plačujejo zveznih davkov v ZDA, ne izbirajo elektorjev na predsedniških volitvah, prav tako ne izbirajo svojih predstavnikov v kongresu. Termin otoška ozemlja se uporablja tudi za vsa tri ozemlja, ki so podpisala Pogodbo o prostovoljni priključitvi (ang. *Compact of Free Association*) z ZDA, in sicer Mikronezija, Maršalovi otoki in Palau²⁵.

Zaradi potrebe po učinkovitejši koordinaciji izvajanja zveznih politik je Sekretariat za notranje zadeve ustanovil poseben organ, ki se ukvarja samo z upravljanjem otoških ozemelj ZDA. Organ se imenuje *Office of Insular Affairs* oziroma krajše OIA. V takšni obliki, kot ga poznamo danes, je bil ustanovljen leta 1995, njegovi primarni vlogi pa sta predvsem svetovalna in koordinacijska. Med naloge pa sodijo spodbujanje samozadostnosti z zagotavljanjem finančne in tehnične pomoči, spodbujanje zasebnega podjetništva in spodbujanje lokalnih oblasti. Pomembna je tudi nadzorstvena funkcija, saj OIA nadzoruje porabo sredstev, porabljenih pri zveznih programih. Za svoje delovanje ima OIA letno na voljo okoli 400 milijonov ameriških dolarjev. 98 % tega zneska je namenjeno direktni finančni pomoči, medtem ko 2 % predstavljajo stroški administracije (Office of Insular Affairs 2010).

Kot že omenjeno, OIA nima pristojnosti nad Portorikom, največjim ameriškim nesamoupravnim ozemljem. Za upravljanje skrbita Služba predsednika ZDA za medvladne zadeve (ang. *Office of the Deputy Assistant to the President for Intergovernmental Affairs*) oziroma OPIA in Portoriška služba za zvezne zadeve (ang. *Puerto Rico Federal Affairs Administration*) oziroma PRFFA. Za razliko od otoških ozemelj imajo Portoričani večje pravice. So državljani ZDA, lahko volijo na primarnih predsedniških volitvah, prav tako so zastopani v ameriškem kongresu. Zaradi svoje velikosti imajo svojo vlado, medtem ko je predsednik ZDA tudi predsednik Portorika. Portoriko ima razvite vse vitalne politike, vključno z zunanjo,²⁶ ki deluje v okviru ZDA in bi lahko brez težav nastopal kot suverena država. Z nekaterimi razlikami ima zelo

²⁵ V nekateri slovenski literaturi (na primer Krušič 1993) se za otočje Palau uporablja izraz Belau.

²⁶ Na Portoriku ima diplomatska predstavništva kar 42, večinoma evropskih in južnoameriških držav. Najpomembnejše med evropskimi so Francija, Nemčija, Rusija, Švica in VB), med južnoameriškimi pa Čile, Kolumbija in Venezuela (Departamento de Estado Puerto Rico).

podoben položaj kot ameriške zvezne države. ZDA ohranjajo nad Portorikom samo ključne politike: vojaško, monetarno, fiskalno in delno zunanjo politiko (Report by the President task Force on Puerto Rico Status 2005).

4.11 Politični status britanskih nesamoupravnih ozemelj

Britanske čezmorske teritorije sestavljajo vsa tista ozemlja, ki niso del matične Velike Britanije in Severne Irske. Termin Britanski čezmorski teritoriji (ang. *British Overseas territories*) je v uporabi od leta 2002, ko je bil sprejet istoimenski zakon. Pred tem sta bila v uporabi izraza odvisna ozemlja in kronske kolonije (ang. *Dependent Territory in Crown Colonies*).

Britanska zunanja politika do nesamoupravnih ozemelj je zelo podobna ameriški. Bistvo obeh politik je, da prebivalci teh ozemelj nimajo enakih pravic kot prebivalci matičnih ozemelj. To ponazarja predvsem odnos VB do upravičenosti do državljanstva. Do leta 2002, ko je bil sprejet Zakon o čezmorskih teritorijih,²⁷ ki ureja razmerja med matično državo in čezmorskimi teritoriji, je bilo državljanstvo neposredno podeljeno samo prebivalcem Falklandskih otokov in Gibraltarja, kjer je prebivalstvo v celoti evropskega izvora. Na drugih ozemljih, kjer prebivalstvo ni bilo evropskega izvora, so ti prebivalci imeli državljanstvo Britanskih čezmorskih ozemelj in so bili brez pravice priselitve v matično VB. To diskriminatorno politiko je večinoma odpravil že omenjeni zakon in podelil britansko državljanstvo vsem imetnikom nekdanjega državljanstva čezmorskih ozemelj (Work Permit 2002).²⁸

Predsednik posameznega teritorija je neposredno britanska kraljica, medtem ko vsa ozemlja volijo svojega predsednika vlade. Kraljico na posameznem ozemlju zastopa guverner, ki ga imenuje kraljica na predlog britanskega parlamenta. Guverner ima, poleg zastopanja kraljice, pristojnosti s področja zunanjih in obrambnih zadev ter

²⁷ Ang. *British Overseas Territories Act*.

²⁸ Izjema so še vedno prebivalci Britanskega ozemlja na Antarktiki in že omenjeni prebivalci Britanskega teritorija v Indijskem oceanu, še zlasti otoka Diego Garcia.

nadzora nad delom policije (Ferfila 2008, 461). Za odnose z vlado VB sta zadolžena Ministrstvo za zunanje zadeve in Commonwealth in s tem njegov specializiran Oddelek za čezmorska ozemlja. Glavne naloge tega organa so: spoštovanje samoodločbe prebivalcev čezmorskih ozemelj, demokratična avtonomija ozemelj in zagotavljanje pomoči (Aldrich 1998, 55).

Poleg že omenjene neenakosti pa je treba poudariti številne prednosti, ki jih imajo posamezna ozemlja, kar jim je omogočilo izjemno visok življenjski standard. Vsa ozemlja imajo popolno avtonomijo nad sodnim sistemom in pristojnosti nad priseljenko politiko.²⁹ Ozemlja imajo popolno avtonomijo tudi na področju monetarne politike, saj na številnih ozemljih uporabljajo drugačno valuto. Tako na primer na kar treh ozemljih uporabljajo ameriški dolar,³⁰ na dveh karibski dolar (Anguilla, Montserrat), na enem novozelandski dolar, medtem ko imajo ostala ozemlja za uradno valuto ali funt oziroma svoj lokalni denar. Poleg tega so številna ozemlja znana kot davčne oaze s posebno davčno politiko, ki podpira investicije z zelo nizkimi davčnimi stopnjami, katere so v matični VB samo utopija. Ta ozemlja so Kajmanski otoki, otočje Turks in Caicos, Britanski Deviški otoki idr. Na kratko bi lahko britansko politiko do čezmorskih ozemelj opisal kot liberalno, vendar z nekaterimi diskriminatornimi elementi, predvsem glede vprašanja državljanstva, po drugi strani pa lahko trdim, da zaradi pomanjkanja teženj po neodvisnosti lahko britanska vlada z malimi napori vzdržuje »status quo«.

4.12 Politični status francoskih nesamoupravnih ozemelj

V nasprotju z ameriško in britansko zunanjo politiko nad nesamoupravnimi ozemlji, bi za francosko lahko rekli, da je zelo razgibana in se kar pogosto spreminja. Francoska zunanja politika je pogojena z razširjenimi gibanji, katerih cilj je zagotovitev neodvisnosti nesamoupravnim ozemljem. Francija je skozi zgodovino zelo pogosto

²⁹ To velja tudi za prebivalce matične VB, ki nimajo avtomatične pravice za prebivanje na posameznih ozemljih.

³⁰ Britanski Deviški otoki, otočje Turks in Caicos ter Britanski teritorij indijskega oceana.

spreminjala statute posameznim ozemljem z minornimi spremembami, da je lažje ohranjala politiko statusa quo.

Rezultati tega so vidni še danes. Francija ima različne tipe političnih statusov posameznih območij. Vsem so skupni pravosodni sistem, lokalna samouprava in socialna ter davčna politika (Aldrich 1998, 61). Poleg tega, kot je v navadi pri vseh nesamoupravnih ozemljih, ima Francija pristojnost nad zunanjo in obrambno-varnostno politiko. Vsako izmed naseljenih nesamoupravnih področij je zastopano tako v narodni skupščini kot tudi v francoskem senatu. Vsi prebivalci francoskih nesamoupravnih ozemelj so državljani Francije in tako volijo na vseh državnih volitvah, vključno s tistimi za francoskega predsednika. Zaradi velikega števila nesamoupravnih ozemelj, njihove razdrobljenosti in kolonialne tradicije ima Francija za ta namen tudi posebno Ministrstvo za čezmorsko Francijo.³¹

Politični status francoskih nesamoupravnih ozemelj se deli na štiri različne entitete, in sicer na čezmorske departmaje, čezmorske skupnosti, Sui generis skupnost in čezmorske teritorije. Poleg omenjenih pa poznamo še nenaseljene otoke, ki pa so pod pristojnostjo Ministrstva za čezmorsko Francijo. Čezmorske departmaje,³² kamor sodijo Francoska Gvajana, Guadeloupe, Martinique, Mayotte³³ in Reunion, bi najlažje opisali, da imajo praktično enak politično-upravni status tistim v metropolitanski Franciji. Nastali so z decentralizacijsko reformo leta 1982 in so integralni del Francije ter so zastopani tako v narodni skupščini kot tudi v senatu, volijo na evropskih volitvah in za svojo valuto uporabljajo evro. Francija jim je torej zagotovila enake privilegije kot prebivalcem celinske Francije v upanju ohranjanja statusa quo. Čezmorske skupnosti³⁴ so nastale z reformo leta 2003 in so po statusu enake francoskim regijam, ki so prva stopnja lokalne samouprave v Franciji. Imajo več avtonomije kot departmaji, vendar vsa zemlja niso članice Evropske unije. Vsako ozemlje ima svoj parlament oziroma svet, izvršna oblast pa ima prefekt (Ferfila 2008, 454). V skupnost sodijo Francoska Polinezija,

³¹ Fr. *Ministre de l'Outre-Mer (MOM)*.

³² Fr. *Départements d'outre-mer (DOM)*.

³³ Na podlagi referendumu iz leta 2009 bo postal čezmorski departma leta 2011.

³⁴ Fr. *Collectivités d'outre-mer (COM)*.

Sv. Barthelemy in Martin, Sv. Pierre in Miquelon ter Wallis in Futuna. Sui Generis skupnost je edinstven status, ki si ga je izborila Nova Kaledonija. Je še ena poteza več od francoske vlade, da bi ohranila status quo, saj so v Novi Kaledoniji najglasnejše zahteve po neodvisnosti. Ta status daje izmed vseh štirih oblik največ samostojnosti in je vmesna oblika med samostojnostjo in odvisnim ozemljem. Francija ostaja pristojna samo za ključne politike, vse ostale so že ali še bodo v pristojnosti Kaledonskega kongresa. Zdravstvo, zunanja trgovina, delovna zakonodaja in priseljevanje ter davčna politika pa so že v pristojnosti kongresa. Predstavljeno je bilo tudi državljanstvo Kaledonije, katerega lahko prebivalci posedujejo skupaj s francoskim (BBC World News 2010). Zadnja izmed oblik je čezmorski teritorij.³⁵ Je statusna oblika, ki se v praksi nanaša samo še na Francosko arktično ozemlje. Področje je nenaseljeno in je namenjeno zgolj raziskovanju ter tako nima posebnih značilnosti. Glede na opisani političnopravni razvoj lahko rečemo, da Francija nima namere, da bi se odpovedala svojim nekdanjim kolonialnim, sedaj čezmorskim ozemljem, marveč jih želi preko zagotavljanja enakopravnega statusa obdržati v svojem okviru (Ferfila 2008, 453).

5 Simbiotično razmerje med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami

Simbioza ali sožitje je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2005) opisana kot pojav, ko »dva različna organizma živita v skupnosti, ki je za oba koristna«. In prav na tej razlagi temelji moja hipoteza, saj trdim, da nesamoupravna ozemlja in matične države živijo v nekakšni simbiozi, v kateri vsaka stran poskuša uveljaviti svoje interese. Kot že večkrat omenjeno, imajo matične države do svojih nesamoupravnih ozemelj dokaj podobne interese. Na eni strani si želijo predvsem ohraniti suverenost nad temi ozemlji in ne želijo, da bi postala samostojna, na drugi strani pa imajo svoje interese tudi na področju zunanje in obrambne politike. Na ostalih področjih pa so matične države zelo fleksibilne in so pripravljene ostale sfere prepustiti v rokah lokalnih oblasti. V tem

³⁵ Fr. *Territoire d'outre-mer* (TOM).

početu jim je v veliko pomoč dejstvo, da mnoga nesamoupravna ozemlja, zaradi svoje majhnosti in izoliranosti, nimajo (pre)velikega interesa za vzpostavitev nadzora nad vsemi državnimi funkcijami.

Vendar pa imajo na drugi strani nesamoupravna ozemlja svoje koristi od simbiotičnega razmerja. Uživajo velik del avtonomije, ne samo na političnem področju, temveč tudi na mnogih drugih. Tako da lahko trdim, kar bom poskušal pokazati v tem poglavju, da imajo od omenjenega statusa koristi oboji.

5.1 Ugodnosti in privilegiji nesamoupravnih ozemelj

Kot imajo svetovne velesile na nesamoupravnih ozemljih svoje interese, tako imajo tudi ta ozemlja svoje interese, ki jih znajo v zameno za svojo nesamostojnost zelo spretno unovčiti. Prvi segment privilegijev, ki jih v matičnih državah ne poznajo, je zelo velik in neučinkovit javni sektor. Ne samo, da je javni sektor gonilo gospodarstva, na mnogih področjih je edina oblika gospodarstva (Aldrich 1995, 91). Velika večina prebivalstva je posredno ali neposredno odvisna od javnega sektorja, saj je na primer na britanskem ozemlju Sveta Helena kar 80 % prebivalstva zaposlenega v javnem sektorju. Zelo podobno je tudi na Francoski Polineziji, Tokelau in Kokosovih otokih. Ker so zaradi svoje geografske omejenosti praktično nezanimivi za kakršno koli gospodarstvo aktivnost, z izjemo turizma, prebivalci pa vseeno potrebujejo usluge javnega sektorja, je razumljivo, zakaj je tako velik delež zaposlenih v javnih ustanovah. Vlade matičnih držav se tudi zelo trudijo z vlaganji v druge sfere gospodarstva. Tako je na primer na Ameriški Samoju vlada lastnica edinega hotela, na Nizozemskih Antilih je lastnica številnih industrijskih obratov, na avstralskem otoku Niue pa obvladuje prodajo alkohola (Aldrich 1995, 93).

Drugi segment privilegijev se kaže v direktni razvojni pomoči matičnih držav tem območjem. Povsem običajno je, da dobivajo ta območja veliko višje denarne dotacije kot katera koli regija v matični državi. Že omenjeno otočje Niue je tako na prebivalca največji prejemnik razvojne pomoči na svetu, Ameriški Deviški otoki pa prejemajo zelo

visoko pomoč, ki je nižja samo od tiste, ki jo prejema glavno mesto ZDA, Washington D. C. Na otočju Palau pa prebivalci poskušajo vse bolj posnemati ameriški način življenja, medtem ko tradicionalne vrednote izginjajo, obenem pa se množično preživljajo s socialnimi podporami (Krušič 1993, 109). Podobno je tudi s številnimi drugimi območji, še zlasti so glede tega privilegirani: francoski čezmorski departmaji in Azori ter Madeira, ki so zaradi svoje obrobne lege dobivali tudi zajetno pomoč s strani EU. Posledica tega so zelo obsežne in zaskrbljujoče. Ozemlja so vse bolj odvisna od matičnih držav, tako na primer na Sveti Heleni kar polovica državnega proračuna izvira od matične VB (The World Factbook 2009). Tako ozemlja izgubljajo svojo avtonomijo in so nehote vse bolj navezana na matične države, kar jih zelo omejuje pri oblikovanju svojih politik, saj znajo matične države to spretno izkoristiti. Seveda pa obstajajo tudi druga ozemlja, ki ne prejemajo nikakršne pomoči in imajo primerljiv ali celo višji standard življenja, kot v državah, pod suverenostjo katerih sodijo. Takšna področja so Kajmanski otoki, otok Man, Kanalski otoki idr.

Tretji in zelo pomemben segment privilegijev predstavljajo socialni transferji. Ker je na mnogih ozemljih življenjski standard dokaj nizek, je pričakovati, da bodo ti prebivalci deležni socialnih dohodkov, saj so v nepriviligiranem položaju glede na prebivalce matične države. Tako se dogaja, da so prenekatera ozemlja glede gospodarstva v predindustrijski dobi, pripadajo tretjemu svetu nerazvitih držav in so na področju življenjskega standarda popolnoma primerljivi evropskim državam, zahvaljujoč socialni pomoči iz matičnih držav. Prebivalci teh območij se niti ne trudijo, da bi iskali zaposlitev, ampak rajši čakajo na socialno pomoč, ki pa je še vedno nekajkrat višja od dohodkov na sosednjih območjih in jim omogoča dokaj lagodno življenje. Zelo nazoren primer sta francoska otoka Reunion in Mayotte, ki ležita v indijskem oceanu. Brezposelnost na Mayottu je okoli 40 %, medtem ko je na Reunionu 24 %, od tega mladi predstavljajo kar 49 % vseh brezposelnih (Prasad 2007). Vendar pa kljub temu zaradi socialnih transferjev živijo dokaj lagodno življenje v primerjavi s sosednimi ozemlji. Tako sta oba otoka obljubljeni deželi za številne prebivalci s sosednjih Komorov in Madagaskarja, ki predstavljajo več kot tretjino prebivalstva (Swaney in Willox 1994, 368). Še bolj očitno

je stanje na Ameriški Samoi, kjer kar 47 % prebivalstva ni bilo rojenega na tem otoku, ampak prihajajo od drugod. Ta pojav Aldrich (1995, 110) opisuje kot kolonialna država blaginje.³⁶ Matične države ohranjajo kolonialno razmerje preko socialno politike in tako ustvarjajo simbiotično razmerje, kjer vsaka stran zadovoljuje svoje interese.

Zadnji izmed privilegijev, ki jih bom opisal, pa so številne ugodnosti na področju davčne politike. Čeprav je plačilo davkov v evropskih državah samoumevno in je razumljivo, da jih moramo plačevati vsi, na nesamoupravnih ozemljih temu ni tako. Takšen primer so Kokosovi otoki, kjer ni nikakršnih davkov in edini dohodek avstralske vlade predstavlja le letališka pristojbina (Aldrich 1995, 96). Podoben primer so tudi Kajmanski otoki, ki so že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja imeli najvišji standard življenja v celotnih Karibih. Vlada VB je z zelo spodbudno politiko nizke obdavčitve podjetij in spodbujanjem off-shore gospodarstva privabila številne vlagatelje, pri katerih je otočje poznano kot davčna oaza. Svoje je dodala tudi neposredna bližina ZDA, kjer so zaradi ugodne davčne politike začeli množično vlagati zajetna finančna sredstva v to območje. Zelo podobno se dogaja tudi na Deviških otokih, tako britanskih kot tudi ameriških, otočju Turks in Caicos idr. Druga ozemlja pa so našla svojo zlato jamo v turizmu. Neokrnjena narava in lepe plaže so bile kot naročene za množičen razvoj turizma. Podobno kot pri prej omenjenih ugodnih davčnih politikah, je zelo ugodno vplivala bližina ZDA in Kanade, od koder prihaja večina gostov. Destinacije, kot so Aruba, Sveti Martin, tako nizozemski kot francoski del, Bermuda, Montserrat, Kanarski otoki in drugi, so poznani širom po svetu in prihodki iz naslova turizma predstavljajo večino dohodkov na teh ozemljih, hkrati pa je turizem zagotovil prebivalcem teh otokov zavirljiv življenjski standard.

5.2 Možnost vplivanja drugih regionalnih sil na nesamoupravna ozemlja

Drugi vidik simbiotičnega razmerja, zaradi česar nesamoupravna ozemlja nočejo postati samostojna, pa je obrambni vidik. Nesamoupravna ozemlja imajo zaradi svoje strateške lege izjemen pomen za vse države, saj so preko njih navzoče povsod po svetu,

³⁶ Ang. *Welfare State Colonialism*.

zato ni nič čudnega, da so zelo prikladen cilj številnih drugih držav. Nesamoupravna ozemlja so bila tako skozi zgodovino v nevarnosti, da pridejo pod vpliv druge velesile, kar se odraža v dejstvu, da so zelo pogosto menjala države, ki so imele posamezna ozemlja pod svojo suverenostjo. Čeprav se mogoče zdi, da je ta nevarnost mimo, temu ni tako, kar kažejo tudi nedavni dogodki in je to eden izmed poglobitnih razlogov, zakaj posamezna ozemlja nočejo postati samostojna.

Dejstvo, ki najbolj potrjuje mojo prejšnjo tezo o mogočem padcu pod vpliv druge velesile, so dogodki na Falklandskih otokih leta 1982. Argentina ni nikoli priznavala britanske suverenosti nad tem otočjem, ki sicer leži zelo blizu Argentine. VB je otoke zavzela že leta 1764, vendar jih je leta 1828 zavzela tudi Argentina in od takrat sta državi vedno v sporu zaradi omenjenih otokov. Argentina je od leta 1946 vztrajno zahtevala odpravo kolonialnega statusa Falklandskih otokov (Južnič 1980, 296). Vendar VB ni imela nikoli interesa izgubiti suverenosti nad otoki, tudi zaradi prebivalstva, ki je vse britanskega izvora in je takšne zahteve vedno znova zavračala. Argentini je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja vladala vojaška hunta pod vodstvom generala Leopolda Galtierija, kateremu je zaradi velike gospodarske krize in nasilne politike priljubljenost strmo padala. V želji, da bi rešil svoj položaj, je potrkal na patriotska čustva sodržavljanov in je 2. aprila leta 1982, brez vojne napovedi, zavzel Falklandske otoke, na katerih je bilo stacioniranih le malo britanskih vojakov (Falklands war 2010). Po začetnih neuspešnih pogajanjih o umiku argentinske vojske, je takratna britanska premierka Margaret Thatcher angažirala britansko vojsko, ki je povsem porazila argentinsko in ponovno vzpostavila suverenost nad otoki. Argentina se je po ponovni vzpostavitvi demokratičnega režima distancirala od nasilnega prevzema oblasti nad otoki in bo v prihodnje poizkušala pridobiti otoke samo z dejanji, ki so skladni z mednarodnim pravom. Velika Britanija pa si je s tem dejanjem utrdila močno načet ugled svetovne velesile.

Na svetu obstaja še kar nekaj potencialnih kriznih žarišč, ki bi lahko v prihodnje eskalirala. Prvo takšno je Gibraltar. Španija in VB sta v dolgoletnem sporu glede

suverenosti nad omenjenim področjem, kjer ni videti, da bi lahko prišlo do trajnega dogovora, s katerim bi bili zadovoljni obe strani. Vendar pa je kakršen koli spopad po mojem mnenju za zdaj izključen, saj sta obe državi članici EU in pakta NATO, in razen besednih dvobojev ni za pričakovati kakršnih koli drugih napetosti. Veliko verjetnejše so bile v času diktature Franca, vendar so od vstopa Španije v EU leta 1986 kakršne koli vojaške intervencije zelo malo verjetne in enake ničnim. Veliko verjetnejše pa so na področju španskih eksklav Melille in predvsem Ceute na severni afriški obali. Maroko se ni nikoli strinjal s statusom Ceute in je to mesto vedno smatral za svoje ozemlje. Na meji med obema ozemljema prihaja večkrat do blagih incidentov, predvsem španska stran obtožuje maroško, da omogoča nezakonito priseljevanje v Španijo. Najhujši incident pa se je zgodil leta 2002, ko je maroška vojska zasedla otok Perejil pred obalo Ceute in na njem izobesila maroško zastavo ter nanj stacionirala nekaj vojakov. Španija je sprva poizkušala spor rešiti po diplomatski poti, vendar ko so bila pogajanja neuspešna, je na otok poslala marince, ki so sneli zastavo, zajeli maroške vojake in vzpostavili prvotno stanje (STA 2002). Maroška stran na ponovno zasedbo ni odgovorila in spor (za zdaj) miruje, vendar so ponovne eskalacije in razkazovanje moči mogoče.

Zadnji izmed sporov, ki jih bom opisal, je najmanj pereč, vendar vseeno obstaja možnost, da območje pride pod vpliv druge države. To je francoski otok Mayotte. Je eden izmed štirih otokov, ki sestavljajo arhipelag Komori. Ko se je država Komori leta 1974 odločila za samostojno pot, je to tudi z večino potrdila na referendumu. Trije otoki so glasovali v prid neodvisnosti, medtem ko so na Mayottu to zavrnil s skoraj dvema tretjinama glasov (Swaney in Willox 1994, 368). Zaradi tega dejstva se je Francija odločila, da bo spoštovala voljo ljudstva in tako je Mayotte postal francoski čezmorski departma. Komori se s tem niso nikoli sprijaznili in še vedno vztrajajo pri dejstvu, da je Mayotte sestavni del njihove države. Tudi Generalna skupščina ZN je večkrat obsodila politiko Francije (Ferfila 2008, 454; Južnič 1980, 293), vendar ostaja Francija neomajna na stališču spoštovanja volje ljudstva. Kakršen koli spopad je seveda izključen zaradi šibkosti države Komori, vendar pa na Mayottu še vedno živi del

prebivalstva, ki se ne strinja z omenjenim statusom, ki bi lahko vplival na splošno mnenje o prihodnjem statusu otoka.

Dogodki na Falklandskih otokih so bili zelo dober pokazatelj simbiotičnega razmerja med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami, ki so kljub temu, da so na teh območjih predvsem zaradi svojih globalnih interesov, vsekakor garant varnosti na nesamoupravnih območjih. Hkrati pa so jasno pokazali dejstvo, da varnost nesamoupravnih ozemelj ni samoumevna in da smo daleč od varljive podobe, da so se vsi sprijaznili s statusom nesamoupravnih ozemelj v sodobnem svetu.

5.3 Težnje nesamoupravnih ozemelj po neodvisnosti

Težnje po neodvisnosti so eni izmed temeljnih ciljev vsakega naroda. Kot nekdanje v kolonijah, se tudi v današnjem času pojavljajo številne pobude za osamosvajanje nesamoupravnih ozemelj. Pri tem je pomembno poudariti, da se pobude za neodvisnost pojavljajo izključno v tistih kolonijah, kjer je večinsko prebivalstvo neevropskega izvora. Tam, kjer je glavnina prebivalstva potomcev evropskih naseljencev, praktično ni zaznati teženj po odcepitvi od matične države, zaradi že naštetih razlogov.

Države so pri ohranjanju držav pod svojim okriljem zelo uspešne, saj se je s koncem procesa dekolonizacije v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja osamosvojilo zelo malo držav. Čeprav kar v velikem deležu nesamoupravnih ozemelj obstajajo želje po osvoboditvi izpod tuje oblasti, je v le malo državah prišlo do resnih razprav ali celo do referendumov.

5.4 Težnje po neodvisnosti na francoskih nesamoupravnih ozemljih

Najbolj burno pri vprašanju neodvisnosti je zagotovo pri francoskih nesamoupravnih ozemljih, saj so pri teh ozemljih težnje zagotovo najbolj izrazite. Med zdajšnjimi francoskimi čezmorskimi ozemlji so se prve zahteve pojavile na Francoski Polineziji,

otočju sredi Tihega oceana. Že leta 1951 je bila ustanovljena Demokratična stranka Tahitijcev (RDTP), ki je imela za svoj cilj ustanovitev Polinezijske republike. Na prvih svobodnih volitvah je dobila čez 70 % glasov (Aldrich 1995, 119), kar je dalo njenim zahtevam še dodatno legitimiteto. Vendar so notranje zdrahe v stranki zelo oslabile začetno vzhičenost. Ko je Francija po alžirski razglasitvi neodvisnosti tam izgubila vojaško bazo, kjer so testirali atomsko orožje, so te teste prenesli na otok z imenom Moruroa, prav v Francoski Polineziji (Macintyre 1995). RDTP je temu ostro nasprotovala in je bila zaradi tega s strani takratnega predsednika Charlesa de Gaulla razpuščena. Poligon za testiranje jedrskega orožja je bil vedno kamen spotike v odnosu med matico in Francosko Polinezijo. Hkrati pa je tudi razlog, da gibanje za neodvisnost ni nikoli zamrlo, saj je ob vsakem testu ponovno zaživel. Ko je Francija leta 1995 obnovila svoja jedrska testiranja, so nacionalistična gibanja ponovno zaživela. Vendar so javnomnenjske raziskave pokazale, da samo 15 % prebivalcev podpira neodvisnost, medtem, ko ji 57 % nasprotuje (Aldrich 1995, 121-122). Kot glavni razlog pa so anketiranci navajali strah pred izgubo francoske denarne pomoči, kar jasno kaže na dejstvo, da Francija svojo politiko statusa quo zelo dovršeno ohranja z ohranjanjem ekonomske odvisnosti nesamoupravnih ozemelj.

Težnje po samostojnosti so še močnejše v Novi Kaledoniji, skupini otočja zahodno od Avstralije. Vendar v zvezi s Francosko Polinezijo obstajajo številne razlike. Prva je zagotovo v velikosti ozemlja. Medtem ko Francosko Polinezijo sestavlja stotine otočkov, razporejenih čez ogromno površino, sestavlja Novo Kaledonijo en velik in nekaj manjših dokaj strnjenih otokov. Celotna površina ozemlja je več kot 18.000 km² in ima 250.000 prebivalcev, kar bi jo uvrščalo sicer med manjše države, vendar bi lahko brez težav funkcionirala kot samostojna entiteta. Naslednja razlika je, da v Novi Kaledoniji živi velik odstotek evropskega prebivalstva (34 %) (The World Factbook 2009), ki pa ni v večini, in da je regija znana po dokaj veliki stopnji političnih nemirov. Zahteve so se začele pojavljati ob koncu šestdesetih let prejšnjega stoletja, in sicer zaradi centralizirane oblasti, rasne diskriminacije in privilegirane položaja Francozov (Krušič 1993, 124) ter počasnih reform. Prva zahteva po neodvisnosti je bila podana leta 1975

s strani stranke PALIKA (*Parti de Liberation Kanake*) oziroma Kanaki,³⁷ kot imenujejo sebe, ki je imela za zgled družbo po kubanskem sistemu. Na drugi strani je bila ustanovljena stranka RPCR,³⁸ ki je zastopala interese evropskega prebivalstva in je nasprotovala odcepitvi. Tako je etnična pripadnost počasi postajala ključen dejavnik pri opredeljevanju za ali proti neodvisnosti. Politična in ekonomska frustriranost prvotnih prebivalcev, saj so bile skoraj vse niti upravljanja ozemlja v rokah Francozov, je kmalu rezultirala v vse večjem nasilju, ki je mejilo na državljansko vojno. Dogajati so se začeli politični umori na obeh straneh (Ferfila 2008, 455), zato je Francija povečala vojaško prisotnost na tem območju, kar pa je zgolj poslabšalo stvari, saj so bili Kanaki, ki so imeli svoje militantne frakcije, vse bolj ekstremni. Tako so 22. 4. 1988 na otoku Ouvea ugrabili 27 pripadnikov francoske žandarmerije in lokalnega sodnika evropskega porekla. Po neuspešnih pogajanjih so francoski komandosi na silo vdrli v njihovo oporišče, pri čemer je umrlo 9 upornikov in 2 francoska komandosa, medtem ko med talci ni bilo žrtev (Moussaoui 2008). To je sprva pripeljalo do sporazumov v Montignonu, ki so bili začasne narave in so zagotovili ekonomski okvir sodelovanja med obema stranema in amnestijo za vse, ki so sodelovali pri ugrabitvi na otoku Ouvea. Leta 1998 pa je takratni francoski notranji minister izdal Noumeški sporazum,³⁹ ki je Kanakom zagotovil številne pravice, vključno s političnimi, Francija pa bo izvajala samo vojaško, priseljensko in zunanjo politiko v imenu Nove Kaledonije. Najpomembnejše pa je zagotovo določilo, da bo med letoma 2014 in 2018 izveden referendum o neodvisnosti tega ozemlja. Vendar se okoli tega postavljajo številna vprašanja, predvsem glede tega, kdo ima pravico voliti, saj Kanaki nasprotujejo, da bi lahko vsi prebivalci evropskega porekla volili na referendumu, zato novi politični nemiri niso izključeni. Francija pa si je z omenjenim sporazumom pridobila, kar je želela. Še vedno ima v svojih rokah vse ključne politike, vključno z vojaško, saj je otočje strateško pomembno, hkrati pa pridobila čas, kjer bo poskušala uveljaviti svojo politiko statusa quo.

³⁷ Člani stranke PALIKA imenujejo sami sebe Kanaki, kot se imenujejo prvotni melanezijski prebivalci otoka, kar jasno kaže na etnično naravnost stranke.

³⁸ Fr. *Rassemblement pour la Caledonie dans la Republique*.

³⁹ Po glavnem mestu Nove Kaledonije Noumea. Potrjen na referendumu 8. novembra 1998. Zanj je glasovalo 72 % volivcev (Aldrich 1995, 133).

Na ostalih francoskih ozemljih so gibanja, ki podpirajo samostojnost, šibka oziroma so živela zelo kratek čas. Na Martiniquu v Karibskem morju je v sedemdesetih letih obstajala takšna stranka, ki so jo podpirali predvsem mladi intelektualci, vendar je kmalu zamrla. Na sosednjem otoku Guadeloupe pa je lokalna stranka spremenila svojo politiko in je prešla od sprva neodvisnosti naklonjene politike k podpori večje avtonomije (Aldrich 1995, 123). V Francoski Gvajani obstaja Gibanje za dekolonizacijo, ki je izvedlo tudi nekaj bombnih napadov, vendar njeni kandidati niso nikoli osvojili več kot 9 % glasov na volitvah.

5.5 Težnje po neodvisnosti na britanskih nesamoupravnih ozemljih

Britanska nesamoupravna ozemlja podpirajo neodvisnost veliko manj kot francoska, prav tako pa je politično nasilje neznanka na teh področjih. Glavna težava, ki je v preteklosti spodbujala proosamosvojitvena gibanja, je bilo vprašanje britanskega državljanstva. Prebivalci britanskih nesamoupravnih ozemelj nimajo enakih pravic kot tisti, ki živijo v matični državi, saj se ne morejo prostovoljno preseliti na ozemlje matične Velike Britanije in Severne Irske. To je britanska vlada uvedla iz strahu, da se bi ljudje s teh območij množično priseljevali v matično državo.

Najresneje, vendar še vedno zelo šibko v primerjavi z Novo Kaledonijo, so željo po neodvisnosti izrazili prebivalci karibskega otoka Bermuda. Prve resne zahteve so se pojavile v sedemdesetih letih, ko je vlada objavila analizo o prednostih in slabostih neodvisnosti. Takratna vladajoča stranka je trdila, da sta demokracija in kolonialni status nezdružljiva, vendar so neformalne ankete pokazale, da prebivalci z veliko večino nasprotujejo neodvisnosti. Med nasprotniki neodvisnosti se je takrat razširil slogan »Z Američani, da nas nahranijo in Britanci, da nas branijo, kdo potrebuje neodvisnost«,⁴⁰ ki je priljubljen še danes (The case for Bermuda independence). Nanaša se pa na glavnega trgovinskega partnerja ZDA in VB, ki zagotavlja varnost temu otočju. V devetdesetih letih je gibanje zamrlo in danes teženj po neodvisnosti skoraj ni več.

⁴⁰ Ang. »With the Americans to feed us and the British to defend us who needs independence?«.

Na ostalih ozemljih veliko dlje od razmišljanja niso prišli. Na otočju Turks in Caicos je takratni premier Nathaniel Francis dejal, da bi neodvisnost prinesla veliko več škode kot koristi, predvsem zaradi nezadostnih vzvodov vladanja in pomanjkanja usposobljenega kadra (Aldrich 1995, 132-133). Podobno so ugotovili tudi na otoku Montserrat. Na drugih britanskih ozemljih pa takšnih pobud praktično ni.

5.6 Težne po neodvisnosti na ostalih nesamoupravnih ozemljih

Na ameriških nesamoupravnih ozemljih je bilo že kar nekaj pobud o neodvisnosti, vendar te niso imele nikoli večje podpore. Tako denimo v Portoriku stranka, ki zagovarja neodvisnost (Partido Independista Puertoriquaneo oziroma PIP), dobi v povprečju od 3 do 5 % glasov na volitvah. V Portoriku so potekali tudi trije plebisciti o nadaljnji prihodnosti tega otoka, in sicer leta 1967, 1993 in 1998. Na prvem je za neodvisnost glasovalo 0,6 %, na drugem 4,4 % in na tretjem 2,54 % volivcev. Podoben plebiscit je bil tudi na Ameriških Deviških otokih leta 1993. Plebiscit je na volišča pritegnil le nekaj več kot 30 % vseh volivcev, medtem ko jih je za neodvisnost glasovalo manj kot 5 % (Report by the President task Force on Puerto Rico Status 2005).

Nizozemska država je edina izmed naštetih, ki se ne trudi na vsak način obdržati statusa quo, saj prepusti odločitev o usodi ozemelj samim prebivalcev. Na otoku Arubi so težnje po neodvisnosti zelo ustaljene. Te so se pojavile že leta 1947 in so se okrepile z neodvisnostjo takratnega južnoameriškega ozemlja Surinam. Tako je bil leta 1977 izveden referendum o posebnem statusu Arube, ki je uspel z 82 % glasov. Tako je leta 1986 Aruba postala ena izmed držav v Kraljevini Nizozemski, z opcijo, da lahko v prihodnje doseže polno samostojnost (Aldrich 1995, 23). Zelo podobno je tudi z Nizozemskimi Antili, ki jih sestavlja več karibskih otokov, ki lahko tudi v prihodnosti dosežejo polno mero samostojnosti.

Med nesamoupravnimi ozemlji drugih držav so imeli največ teženj po neodvisnosti na Azorih in Madeiri ter Kanarskih otokih. Na portugalskih nesamoupravnih otokih Azorih

in Madeiri je bilo največ teženj po neodvisnosti v času velikih političnih sprememb leta 1974. Ko se je stari avtoritarni režim zelo zamajal in pozneje propadel (Buchanan 2006, 191-192), je bila možnost, da Portugalska postane komunistična država, zelo velika; predvsem na Azorih so zahtevali odcepitev. Oblikovanih je bilo nekaj militantnih skupin, ki so na Azorih med drugim uničile državno radijsko postajo. Z utrditvijo demokratičnega režima in svobodnimi volitvami so se ta gibanja počasi razblinila in ozemlja so ostala pod portugalsko suverenostjo. Najstarejše zahteve po neodvisnosti pa obstajajo na Kanarskih otokih, saj so jih prvič podali že leta 1810 (Aldrich 1995, 118) kot del delavskega gibanja. Po 2. svetovni vojni je bilo gibanje s strani francoskega režima prepovedano in se je moralo premakniti v Alžirijo, kjer je delovalo pod njenim patronatom. Zelo je bilo angažirano pri podpori neodvisnosti Zahodni Sahari, predvsem zaradi alžirskega nasprotovanja tradicionalnemu rivalu Maroku. Ko so Kanarski otoki leta 1982 dobili poseben status in večjo avtonomijo, je gibanje zamrlo in danes predlogov o neodvisnosti otokov ni več zaznati.

Na tem mestu bom še na kratko omenil primer Zahodne Sahare, kar sicer ni osrednji fokus preučevanja tega diplomskega dela, vendar gre za zelo zanimiv primer, ki ga je potrebno omeniti. Zahodna Sahara je redko poseljena, ampak s fosfati bogata država (Andrassy in drugi 1995, 129). Kot pove že njeno ime, leži na zahodni strani afriške celine, ki meji na Atlantski ocean, Maroko in Mavretanijo. Ko se je v procesu dekolonizacije leta 1976 španska vojska umaknila, sta ozemlje zasedla Maroko in Mavretanija, sklicujoč se na zgodovinske pravice. Mavretanija se je pozneje umaknila, tako da je danes celotna država okupirana s strani Maroka. OZN je sprejela nekaj pomembnih dokumentov glede Zahodne Sahare in poudarila svobodno voljo zahodnosaharskega ljudstva do samoopredelitve (Južnič 1980, 313), vendar do tega zaradi maroške zasede nikoli ni prišlo. Za osvoboditev ozemlja se bojuje gibanje z imenom POLISARIO.⁴¹ V zadnjem času je bilo nemalo poskusov, da bi rešili omenjeni zaplet. Večkrat so bili že predlagani referendumi, katerih izvedbo od Španije, kot

⁴¹ Šp. *Frente Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro* (Ljudska fronta za osvoboditev Sagije el Hambre in Zlate reke).

nekdanje kolonizatorke, zahteva OZN, vendar se problem ne premakne z mrtve točke predvsem zaradi stališča Maroka, ki trdi, da mu to ozemlje pripada brezpogojno.

6 Mednarodna skupnost in nesamoupravna ozemlja

Mednarodna skupnost je v zgodovini velikokrat krojila usodo mnogim državam in narodom in nesamoupravna ozemlja pri tem niso nikakršna izjema. To je razumljivo, saj je znano, da ta ozemlja sodijo med najmanjša in najšibkejša ter tako niso morala enakopravno uveljavljati svojih interesov. OZN si je končanje kolonizacijskih odnosov zadala kot eno izmed svojih temeljnih nalog. Od leta 1945 do danes se je osamosvojilo veliko nekdanjih kolonij, vendar še zdaleč ne vse, kar jasno kaže na dejstvo, da njihova naloga še ni končana. Kljub naporom, ki so jih vložili v svoje poslanstvo, bom v tem poglavju poskušal prikazati dejstvo, kot sem zapisal tudi v hipotezi, da je bila njihova vloga neznatna, saj se po končanem procesu dekolonizacije na tem področju ni spremenilo mnogo.

6.1 Prva faza razvoja: 1945-1960 »Osnovanje in začetki«

Ob ustanovitvi OZN leta 1945 je kar 750 milijonov ljudi, ali tretjina takratnega prebivalstva, živelo na kolonialnih ozemljih (Prebilič 2006, 55). Zaradi izjemno velikih kolonialnih ozemelj in izrazitih nasprotnih interesov v mednarodni skupnosti je bilo že na začetku jasno, da bo proces dekolonizacije zelo težavna naloga. Pri pripravljanju osnutka Ustanovne listine ZN se je takoj postavilo vprašanje, kaj storiti z ozemlji, ki niso sodila v obstoječi skrbniški sistem. Na eni strani so ZDA zastopale dekolonizacijski proces, medtem ko sta VB in Francija, kot stari kolonialni sili, zastopali nekakšen »status quo«, to je nespremenjeno stanje.

Nesamoupravna ozemlja, kot jih poznamo danes, začnejo obstajati s sprejetjem Ustanovne listine Združenih narodov, ki je začela veljati 24. oktobra 1945. Za vse

dotedanje kolonije in mandatna ozemlja je to izjemno pomemben dokument. Nesamoupravnim ozemljem namenja celotno XI. poglavje, ki nosi podnaslov Deklaracija o nesamoupravnih ozemljih in s tem prvič konstruira ta izraz, saj so bila ta območja prej znana pod drugimi imeni. Pri tem je pomembno še dodati, da je bilo omenjeno besedilo sprejeto kot posledica kompromisa med prej že omenjenima nasprotnima konceptoma dekolonizacije. Tako so ozemlja, ki niso postala del skrbniškega sistema, postala nesamoupravna ozemlja.

Deklaracija je eden izmed najpomembnejših ali celo najpomembnejši dokument za nesamoupravna območja v vsej njihovi zgodovini. Poleg konstituiranja samega imena daje deklaracija ljudstvom na odvisnih ozemljih pravico do samoodločbe, nesamoupravnim ozemljem pa poda tudi mednarodno subjektiviteto (Degan 2000, 302), kar je ključno pri zagotavljanju interesov ljudi, ki živijo na teh ozemljih. Dokument poda definicijo ozemelj, za katera pravi, da so tista, kjer ljudstva še niso dosegla polne mere samouprave. Čeprav je ta definicija zelo splošna in bi bilo na tej podlagi zelo težko odločiti, katera ozemlja sodijo v to kategorijo in katera ne, je s tem premierno podana razlaga tega pojma in nakazana smer razumevanja in razvoja teh teritorijev. Skozi vse stopnje sprejemanja UL so Velika Britanija in druge kolonialne sile močno nasprotovale, da bi bila ta ozemlja predmet mednarodnopravnih obveznosti, medtem ko so ZDA na drugi strani zagovarjale dekolonizacijski proces, kar je razumljivo, saj same niso bile nikoli kolonialna sila. Rezultat teh nasprotujočih si pristopov so izjemno ohlapno oblikovana določila deklaracije in nižja raven mednarodne pravne obveznosti (Türk 2007, 121) kot pri drugih dokumentih.

Poleg najpomembnejše definicije pa Deklaracija o nesamoupravnih ozemljih določa kar zajetno število obveznosti držav upraviteljic. Tako je takoj za opredelitvijo nesamoupravnih ozemelj navedena tudi dolžnost držav upraviteljic, da so dolžne v prvi vrsti gledati na koristi tam živečih prebivalcev in skrb za njihovo blaginjo v okviru sistema mednarodnega miru in varnosti. V nadaljevanju pa so te dolžnosti tudi natančneje razčlenjene v petih alinejah, med katerimi lahko vsaki izmed njih določimo

skupni imenovalec. Tako prva alineja govori o splošnih pravicah nesamoupravnih ozemelj, druga o političnih pravicah, tretja o mednarodnem miru in varnosti, četrta o vsesplošnem razvoju in peta o obveznostih držav upraviteljic do mednarodne skupnosti. Prva alineja podrobneje določa obveznost upraviteljice po primernem spoštovanju kulture teh ljudstev, njihov politični, ekonomski, socialni in prosvetni napredek, pravično ravnanje z njimi in njihovo varstvo pred zlorabami. Druga točka je namenjena predvsem političnim pravicam, saj govori o pomembnosti razvijanja sposobnosti za samoupravo, o političnem upoštevanju teženj ljudstev in pomoči držav upraviteljic pri progresivnem razvoju njihovih svobodnih političnih ustanov, ki pa mora biti specifičen glede na interese in potrebe vsakega ozemlja in tam živečih prebivalcev. Tretja alineja je zelo kratka in hkrati posebej duh celotne Ustanovne listine Združenih narodov, govori o dolžnosti ohranjanja miru in mednarodne varnosti. Nadalje preusmeri deklaracija težišče tudi h gospodarskemu, socialnemu in znanstvenemu razvoju. Med drugim je zapisana skrb za konstruktivne ukrepe za razvoj, spodbujanje raziskovalnega dela, sodelovanje med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami in, kadar je primerno, tudi s specializiranimi mednarodnimi organizacijami, da bi se lažje dosegli vsi ti socialni, ekonomski in znanstveni cilji. Zadnja alineja pa določa dolžnosti držav upraviteljic do mednarodne skupnosti, še zlasti do organov OZN. Navedena je dolžnost rednega pošiljanja poročil generalnemu sekretarju v vednost, kjer so navedeni statistični in drugi tehnični podatki o ekonomskih, socialnih in prosvetnih razmerah na ozemljih, za katera so odgovorne. Petim alinejam pa je dodan še člen, ki govori o dolžnostih ostalih držav naproti nesamoupravnim ozemljem. Podobno kot državam upraviteljicam, je tudi vsem ostalim članicam OZN dodana obveznost po spoštovanju dobrososedskih odnosov, upoštevajoče koristi in blaginjo vsega sveta.

Da zgoraj napisane obveze ne bi šle v pozabo in ne bi bile zgolj še eden od dokumentov v dolgi vrsti tistih, katerih se ne upošteva, je Generalna skupščina pokazala jasno težnjo po veliko aktivnejši vlogi pri dekolonizaciji in spremljanju razvoja ljudi, ki živijo na teh območjih. Tako lahko rečemo, da se z letom 1946 začneja nova stopnja v razvoju nesamoupravnih ozemelj z ustanovitvijo Odbora za preučevanje poročil o

nesamoupravnih ozemljih. Generalna skupščina je tako prestopila mejo zgolj napisanega in presegla prvotno zgolj tehnično obravnavo poročil. Uvedena je bila praksa obravnave peticij in pošiljanja delegacij na ta območja (Türk 2007, 121) ter njihovo podrobno spremljanje. Novost je bil tudi seznam nesamoupravnih območij. Tako je bilo leta 1946 na tem seznamu 74 področij iz Afrike, Azije in Karibskega otočja ter Tihega in Indijskega oceana (Andrassy in drugi 1995, 121). Aktivni pristop OZN se je izkazal za izjemno uspešnega, saj je do leta 1960, ko se začne tako imenovana druga stopnja v razvoju nesamoupravnih območij, »trideset dotedanjih kolonij pridobilo neodvisnost in se vključilo v OZN« (Türk 2007, 121).

6.2 Druga faza razvoja: 1960-1990 »Ekspanzija osamosvajanja«

Začetna faza dekolonizacije je veliko nesamoupravnim ozemljem prihranila mnoge težave pri poskusih odhoda izpod primeža držav kolonizatoric in jih popeljala na pot samostojnosti. To dejstvo je dalo Generalni skupščini nov zagon pri vse aktivnejši vlogi. Zato so se v petdesetih letih prejšnjega stoletja v GS začele pojavljati vse močnejše zahteve po še hitrejši dekolonizaciji in novem dokumentu, ki bi natančneje in nedvoumno urejal to vprašanje. S sprejemom velikega števila nekdanjih kolonij v OZN koncem petdesetih let se je v GS zelo »okrepila antikolonialna večina, ki je postajala vse bolj uporna« (Andrassy in drugi 1995, 125), kar je bila le še dodatna voda na mlin k prehodu na naslednjo stopnjo dekolonizacije in s tem tudi premik pri reševanju težav nesamoupravnih ozemelj.

Tako je GS ZN 14. decembra 1960, brez glasu proti, sprejela Resolucijo 1514 (XV) z naslovom Deklaracija o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel in narodov,⁴² v slovenščini znano tudi pod imenom Deklaracija o odpravi kolonializma (Petrič 1984) oziroma Deklaracija o dekolonizaciji (Prebilič 2006, 56). O pomembnosti samega dokumenta za nesamoupravna ozemlja nesporno govori kar nekaj dejstev. Podpis deklaracije je potekal natanko ob 15. obletnici ustanovitve OZN, v New Yorku pa se je takrat zbral najštevilnejši zbor voditeljev držav in vlad dotlej (Petrič 1984, 254). Za

⁴² Ang. *Declaration on Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*.

deklaracijo je glasovalo kar 89 držav, nihče pa ni glasoval proti,⁴³ predlagalo pa jo je kar 43 držav Azije in Afrike, ki so le še malo pred tem same bile pod jarmom kolonializma. Na koncu naj citiram še Ernesta Petriča (1984, 35), ki deklaracijo imenuje »magna karta dekolonizacije«, poleg tega pa jo označi za enega izmed najpomembnejših dokumentov ki jih je sprejela GS nasploh.

Kot že rečeno, je deklaracija dala nov duh k določilom Ustanovne listine in konkretizirala postopke pri procesu dekolonizacije. Sama deklaracija ima od samega začetka izrazito antikolonialen poudarek, kar je razumljivo, saj so ga predlagale prav nekdanje kolonije. S to deklaracijo je GS jasno postavila končen in nespremenljiv cilj po takojšnji in brezpogojni dekolonizaciji. Tako je v končnem delu deklaracije vsaka kolonialna oblast opredeljena kot neskladna z UL ZN in je tako ilegalna. Deklaracija ima dva izrazita vidika. Na eni strani njena dikcija natančneje določa nekatere pojme, na drugi strani pa uvaja nekatere novosti. Deklaracija se tako začne s ponovitvijo nekaterih načel, navedenih že v UL ZN. Dikcija deklaracije jasno poudari vero v temeljne človekove pravice, dostojanstvo človeka, svobodo ljudstev in enakost moških in žensk vseh narodov, ne glede na velikost teritorijev. Nadalje so v deklaraciji navedene že dolgo znane zahteve po mednarodnem miru in stabilnosti, hkrati pa prepoveduje kakršno koli diskriminacijo, ne glede na raso, spol, jezik ali vero. Izjemen pomen deklaracije pa je tudi v tem, da tolmači vsebino načela pravic ljudstev do samoodločbe, navedeno v UL ZN. Tako je v 2. členu jasno določeno, da si narodi prosto določajo svoj politični status in si svobodno prizadevajo za gospodarski, družbeni in kulturni razvoj. Na drugi strani pa je deklaracija unikatna, saj uvaja nekatere novosti, ki do tedaj niso bile v veljavi. Z natančno določitvijo pomena samoodločbe deklaracija postavi »enačaj med samoodločbo in dekolonizacijo« (Petrič 1984, 36), kar je velik napredek pri odpravljanju kolonializma po vsem svetu. Jasno je tudi določeno, da so svetovni mir, stabilnost, prijateljski odnosi in blaginja možni samo med svobodnimi narodi, s čimer je izpostavljena temeljna težnja po odpravi kolonializma. Veliko teže ima tudi določba, da stopnja politične, gospodarske, družbene ali izobrazbene stopnje

⁴³ Glasovanja so se vzdržale Avstralija, Belgija, Dominikanska republika, Francija, Portugalska, Španija, Južnoafriška republika, VB in ZDA. Vse države, razen Dominikanske republike, so velike kolonialne sile.

ne sme in ne more biti izgovor za odlašanje neodvisnosti. Ta določba pomeni jasno sporočilo vsem akterjem v mednarodni skupnosti, ki so ta izgovor uporabljali izredno pogosto. Tako je bil ta razlog naveden pri vzpostavitvi mandatnega in skrbniškega sistema, kjer je bil temeljni pogoj za razvrstitev prav stopnja razvoja (Türk 2007, 118), kot tudi pri vzpostavitvi nesamoupravnih ozemelj, kjer so ta ozemlja opredeljena kot tista, ki še niso dosegla polne mere samouprave.

Pomembne pridobitve deklaracije se nanašajo na področje oboroženih bojov. Vsak oborožen boj ali kakršne koli druge prisilne metode proti odvisnim narodom so nezakonite in se morajo takoj prenehati. GS je v tem primeru šla še korak dlje. Vsako borbo proti kolonizaciji, tudi oboroženo, je razglasila za zakonito in ugotavljala napredek osvobodilnih gibanj (Andrassy in drugi 1995, 126) tako, da se je tudi v običajnem pravu izoblikovalo pravilo, da se oborožen boj kolonij za pridobitev neodvisnosti šteje za dopustno uporabo sile. To niti ni težko razumljivo, saj v deklaraciji jasno piše, da GS podpira odcepitvena gibanja v skrbniških in nesamoupravnih območjih. Deklaracija med drugim določa tudi, da proces dekolonizacije ne sme temeljiti na kakršnem koli razlikovanju, kar pomeni nedvoumno nasprotovanje ustanavljanju rasističnih držav.⁴⁴ Posebej je v deklaraciji vsebovano tudi načelo o spoštovanju celovitosti ozemlja. To pomeni, da mora proces dekolonizacije upoštevati obstoječe meje in določati secesijo posameznih delov ozemlja kot nezakonito,⁴⁵ čeprav si GS pri nekaterih primerih pušča odprta vrata oziroma lahko presodi po svojih kriterijih.⁴⁶ Načelo spoštovanja celovitosti je bilo uvedeno v deklaracijo, saj so bile mnoge zagovornice dekolonializma zaskrbljene, da bi lahko med novonastalimi državami prišlo do oboroženih spopadov zaradi določenih delov ozemlja oziroma do

⁴⁴ Prepoved ustanavljanja držav na podlagi diskriminacije je bila dodana v deklaracijo, saj so v mnogih kolonijah obstajala težnje po ustanovitvi držav z vladanjem bele manjšine. Slutnje so se izkazale za resnične leta 1965, ko je uradno razglasila neodvisnost Južna Rodezija, potem ko se je odcepila od VB. Vzvodi oblasti so bili izključno v rokah bele manjšine pod vodstvom premiera Iana Smitha, čeprav je le-ta predstavljala le 5,5 % prebivalstva. Njeno neodvisnost je priznala samo Južnoafriška republika.

⁴⁵ GS je večkrat obsodila odcepitvene težnje otoka Mayotte in večkrat pozvala Francijo, naj vrne otok pod suverenost Komorov (13 resolucij od leta 1977 do 1994), čeprav je to v nasprotju z željo prebivalcev otoka. Podobno je obsodila tudi težnjo po odcepitvi južne province Katanga od takratnega Zaira, danes DR Kongo (Resolucija VS 161).

⁴⁶ Ob odcepitvi Eritreje od Etiopije leta 1993.

državljskih vojn z odcepitvenimi gibanji, kar bi postavilo proces dekolonizacije v črno luč. S tem pa bi države nasprotnice dobile samo še razlog več pri nasprotovanju tega procesa. V deklaracijo pa je vnesena tudi tako imenovana protiodcepitvena klavzula, ki se tudi nanaša na zgoraj omenjeno spoštovanje ozemeljske celovitosti. Vsakršno prizadevanje, ki ima cilj delno ali popolno razbitje celovitosti države, ki je že osvobojena kolonializma, je po dikciji te deklaracije v nasprotju z načeli UL ZN (Petrič 1984, 37-38).

Leta 1961 je dejansko prenehal delovati⁴⁷ Odbor za preučevanje poročil o nesamoupravnih ozemljih, ustanovljen ob ustanovitvi ZN. V duhu nove ere procesa dekolonizacije je bilo potrebno skladno z novo deklaracijo ustanoviti nov organ, ki bo bdel nad uresničevanjem sprejetih določil. Tako je bil 27. 11. 1961, z namenom hitrejše implementacije Deklaracije o dekolonizaciji, skladno z Resolucijo 1654 (XVI), ustanovljen Odbor za dekolonizacijo⁴⁸. Sprva je štel 17 članov, zato je bil poznan tudi pod imenom Odbor sedemnajsterice. Leta 1962 pa se je na željo številnih nekdanjih kolonij, da aktivno sodelujejo pri sprejemanju odločitev in hitrejšemu doseganju skupnih ciljev, število članov povzpelo na 24.⁴⁹ Tako je odbor danes znan tudi pod imenom Odbor štiriindvajseterice (Andrassy in drugi 1995, 125). Vendar pa tudi to število ni bilo dokončno, ampak je število skozi različna obdobja variiralo. Tako odbor danes šteje 28 članic⁵⁰ in 14 opazovalk, članice pa so bile tako v preteklosti kot tudi danes v veliki večini države s kolonialno preteklostjo. Odbor s svojimi poročili daje GS predloge za ostro formulirane zaključke. Na podlagi teh poročil je bilo v vseh 49 letih obstoja odbora v GS sprejeto veliko število dokumentov, ki se dotikajo dekolonizacije na splošno ali pa samo določenega nesamoupravnega ozemlja. V teh resolucijah je GS velikokrat kritizirala postopke držav upraviteljic, zahtevala hitrejše napredke pri poti v

⁴⁷ Uradno je bil ukinjen leta 1963.

⁴⁸ Ang. *Special Committee on Decolonization*.

⁴⁹ Resolucija GS 1810 (XVII).

⁵⁰ Maja 2010 so bile članice Odbora za dekolonizacijo naslednje države: Antigva in Barbuda, Bolivija, Čile, Kitajska, Kongo, Slonokoščena obala, Kuba, Dominika, Ekvador, Etiopija, Fidži, Grenada, Indija, Indonezija, Iran, Irak, Mali, Papua Nova Gvineja, Ruska federacija, Sveti Krištof in Nevis, Sv. Lucija, Sv. Vincent in Grenadini, Sierra Leone, Sirska arabska republika, Vzhodni Timor, Tunizija, Združena republika Tanzanija in Venezuela (Odbor za dekolonizacijo OZN).

samostojnost in izvajanju odrejenih ukrepov, dajala priporočila specializiranim ustanovam in drugim mednarodnim organizacijam o ustavitvi pomoči ali prekinitvi stikov z državami, ki niso polno sodelovali pri procesu dekolonizacije. Prav tako so bile podane zahteve za organiziranje pomoči osvobodilnim gibanjem, zahteve po postavitvi rokov pri posameznih fazah dekolonizacije ipd. (Andrassy in drugi 1995, 125-126). Z ustanovitvijo novega odbora pa ni zamrla praksa s seznamom nesamoupravnih ozemelj. Ta seznam obstaja še naprej, ozemlja na seznamu pa na pobudo odbora sprejema GS. Da bi se kar najbolj seznanil s situacijo na nesamoupravnih območjih, pa lahko odbor, podobno kot že Odbor za preučevanje poročil o nesamoupravnih ozemljih, sprejema peticije, pošilja misije na področja pod kolonialno upravo. Če pa zaradi kakršnih koli vzrokov takšna misija ne more delovati na tem ozemlju, potem deluje v najbližji državi, ki je pripravljena sodelovati. V veliko državah pa so se uslužbenci odbora tudi sestajali z lokalnim prebivalstvom na temo dekolonizacije in samostojnosti, prav tako pa so nadzorovali potek referendumov o neodvisnosti.

Načela Deklaracije o dekolonizaciji pa so bila dodatno utrjena z aneksom k resoluciji št. 1541 (XV), sprejetim še istega leta. Pomembnost aneksa za nesamoupravna področja je v več vsebinskih določilih, njegova primarna naloga pa je, da dodatno tolmači XI. poglavje UL ZN in Deklaracijo o dekolonizaciji. V prvem delu aneksa dodatno pojasni pojem nesamoupravnih ozemelj, saj je bilo v praksi ugotovljeno, da se je veliko držav izgovarjalo prav na pomanjkljivost pri sami opredelitvi, kot izgovor za nasprotovanje vključevanju njihovih ozemelj na seznam nesamoupravnih ozemelj. Tako v prvem členu jasno piše, da so nesamoupravna ozemlja tista, ki so bila včasih znana pod imenom kolonije, prav tako pa se nanaša na vsa geografsko ločena ozemlja. Dikcija dokumenta nadalje jasno nalaga odgovornost držav po informiranju mednarodne skupnosti o napredku posameznih področij. Ta dolžnost preneha, ko določeno ozemlje doseže polno stopnjo samouprave. To pa se lahko zgodi na tri naslednje načine:

- z nastankom suverene države,
- s prostovoljno pridružitvijo drugi državi,
- z integracijo v že obstoječo državo.

Skupno navodilo vseh treh načinov pa je, da morajo biti postopki izpeljani v skladu z demokratičnimi standardi in da morajo izražati svobodno voljo ljudstev, ki živijo na teh območjih. Posebej je tudi omenjeno dejstvo, da mora biti prebivalstvo dovolj ozaveščeno o posledicah posameznih odločitev. V primeru prostovoljne pridružitve ali integracije pa je v aneksu navedeno še nekaj drugih kriterijev, ki morajo biti izpolnjeni. Pri prostovoljni pridružitvi je neizpodbitno treba upoštevati individualnost in kulturno raznolikost posameznega območja in prebivalcev, prav tako pa mora biti prebivalcem omogočena pravica, da v prihodnje spremenijo svoj status po demokratičnem in z ustavo predpisanem načinu. Pridružena ozemlja morajo prav tako imeti pravico, da si sama uredijo ustavni položaj brez zunanjega vmešavanja, ki mora potekati po demokratični poti in z izraženo voljo prebivalcev. V primeru prostovoljne integracije v določeno ozemlje pa prav tako obstaja nekaj smernic, ki narekujejo potek postopka. Prebivalci ozemlja, ki se želi vključiti v določeno državo, mora biti popolnoma enakem položaju naroda, v katerega se želi integrirati. Prebivalci obeh teritorijev morajo imeti enak pravni položaj, pravico do državljanstva in jamstvo temeljnih pravic brez kakršnega koli razlikovanja ali diskriminacije. Oba naroda pa morata imeti enake pravice pri zastopanju v predstavniških organih in pravico sodelovanja na vseh področjih zakonodajne, izvršne in sodne veje oblasti. Na koncu dokumenta pa je navedeno še določilo, ki brani avtonomijo ozemlja tudi po integraciji v enotno državo. Tako bi naj imelo ozemlje, ki se je integriralo, še naprej visoko stopnjo samouprave s svojimi svobodnimi političnimi institucijami. V samem zaključku pa sledi še določba, da si ZN v vsakem primeru pridružujejo pravico, da lahko nadzirajo postopek integracije, če se jim zdi to pomembno.

Nesamoupravna območja pa so le bežno omenjena v še enem zelo pomembnem mednarodnem dokumentu, in sicer Deklaraciji sedmih načel. Čeprav je omemba omejena le na en odstavek, je že samo dejstvo omembe pomembno z vidika zavedanja kompleksnosti tematike. V deklaraciji je tako samo ponovljena pravica do samoodločbe prebivalcev nesamoupravnih območij, ki je bila pred tem zapisana že v številnih

mednarodnih dokumentih. Prav tako pa takšen status ni časovno omejen, ampak traja, dokler se prebivalstvo ozemlja ne bo po demokratični poti odločilo za drugačen status.

6.3 Tretja faza razvoja: 1990 do danes »Zaton delovanja«

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se v svetu dogajale številne družbene in politične spremembe. Svet je doživel številne novosti na vseh mogočih področjih in tudi nesamoupravna območja niso bila izjema. Enako kot prva, je bila tudi druga kolonizacija izredno uspešna. Po letu 1960 je bilo v članstvo ZN namreč sprejetih kar 58 držav, ki so bile nekdanje pod kolonialno oblastjo (Andrassy in drugi 1995, 127). Dekolonizirana so bila vsa večja ozemlja širom Afrike in Azije, tako da so v devetdesetih letih z nesamoupravnim statusom ostala le še mala ozemlja, »izgubljena v širjavah številnih morij« (Južnič 1980, 290). Zaradi tega dejstva in številnih sprememb na svetovnem političnem odru, strategija dekoloniziranja nesamoupravnih območij ni bila več zadostna. Poleg že omenjenih razlogov je treba poudariti tudi močno oslabitev antikolonialne večine v GS, zbrane okoli Gibanja neuvrščenih držav. Gibanje je po številnih spremembah v svetu, vključno z razpadom Jugoslavije, izgubilo smisel delovanja, veliko držav članic je bilo v hudih sporih ali celo vojni, tako da je bilo skupno antikolonialno delovanje zelo skromno. Na drugi strani pa je s samo dekolonizacijo večine ozemelj veliko držav z močno antikolonialno držo spremenilo svojo agendo in pozornost namenjala drugim težavam, tako na domačem kot tudi mednarodnem prizorišču oziroma, kot pravi Ferfila (2008, 453), se je dekolonizacijska ihta v dobršnem delu sveta že dodobra ohladila. Na prvih straneh naslovnice so bile druge pomembnejše teme, tako da je druga faza zgubila svoj zagon in je nujno potrebovala novo strategijo delovanja v novem kompleksnejšem okolju.

Že v času pogajanj o sprejemu novih meril se je vedelo, da ta faza ne bo imela tako radikalnih posledic na svetovno družbo, kot prejšnji dve, ki sta bili »eni najglobljih in najdaljnosežnejših sprememb v sodobni mednarodni skupnosti« (Petrič 1980, 36). Tako da že v začetku ni bilo veliko alternativ, saj je bilo nesamoupravnih ozemelj zelo malo oziroma boljše rečeno, velika večina izmed njih je imela zelo malo površino in prav vsa

imajo glede na svetovne razmere zelo nizko število prebivalcev. Vendar pa je bilo v GS še vedno nekaj držav, ki so ohranile trdno držo in zahtevale končan proces dekolonizacije in s tem konec nesamoupravnih ozemelj. Tako je bilo 22. 10. 1988 s sprejetjem resolucije št. 43/47,⁵¹ desetletje med letoma 1990 in 2000, proglašeno za Mednarodne desetletje za izkoreninjenje kolonializma. Pozneje je bila za boljše razumevanje in implementacijo resolucija dopolnjena novembra 1992.⁵² Skladno z resolucijo GS poziva deklaracija vse države, ki imajo nadzor nad nesamoupravnimi ozemlji, da na najhitrejši možen način zagotovijo uresničevanje pravice do samoodločbe in samostojnosti. Obenem pa pričakuje, da bo v tem desetletju proces dekolonizacije končan za vedno. Končna bera resolucije je bila slaba, saj sta se v tem desetletju osamosvojili samo dve državi in še to samo ena formalno.⁵³ In sicer sta to Palau, kot zadnje izmed skrbniških ozemelj, in Namibija, ki je bila dolgo pod upravo Južnoafriške republike.

V želji po nadaljevanju procesa dekolonizacije je GS z novo resolucijo 55/146 razglasila obdobje med letoma 2001 in 2010 za Drugo mednarodno desetletje za izkoreninjenje kolonializma. Navedbe v deklaraciji so zelo podobne prej omenjeni 43/47 in bi jih lahko najkrajše povzeli v besedah, da ponovno pozivajo vse države k čimprejšnjemu končanju kolonializma. Čeprav druga dekada v celoti še ni končana, lahko vseeno vidimo, da bo izkupiček v smislu števila samostojnih držav še slabši kot pri prvem desetletju. Osamosvojil se je samo Vzhodni Timor, in sicer leta 2002. Čeprav do konca ostaja še nekaj časa, pa v tem obdobju ni na vidiku nobene nove osamosvojitve nesamoupravnega območja, zato lahko z zelo veliko verjetnostjo trdim, da se bo v drugi dekadi izkoreninjenja kolonializma osamosvojil samo že omenjeni Vzhodni Timor. V celotni tretji fazi dekolonizacije pa so se osamosvojila samo tri nesamoupravna

⁵¹ Od velikih kolonialnih sil so se glasovanja vzdržale Francija, Portugalska in VB, medtem ko so ZDA glasovale celo proti.

⁵² Resolucije št. 47/23, 47/24, 47/25, 47/26 in 47/27, vse z dne 25. 11.1992.

⁵³ Takoj po formalni neodvisnosti, razglašeni leta 1994, je otoška država Palau sklenila Pogodbo o svobodni priključitvi k ZDA. Pogodba državi Palau prinaša številne finančne prednosti, medtem ko državo upravljajo ZDA preko Pisarne za otoške zadeve (ang. *Office of Insular Affairs*).

ozemlja, kar je glede na prejšnji dve obdobji izredno malo, vendar je do določene mere razumljivo, zaradi že prej napisanih razlogov.

7 Verifikacija hipotez

Na koncu vsakega raziskovalnega dela sledi tudi preverjanje prej postavljenih hipotez. In to poglavje je namenjeno prav temu, namreč verifikaciji hipotez. V svojem diplomskem delu sem postavil tri hipoteze in rezultate bom predstavil v nadaljevanju.

Prva postavljena hipoteza se je glasila: *»Države, ki imajo nadzor nad nesamoupravnimi ozemlji, se na vse možne načine preko svojih zunanjih politik trudijo, da bi obdržale »status quo« in da ta ozemlja ne bi dosegla večje stopnje samostojnosti, saj s temi območji čutijo zgodovinsko povezanost, so del narodne integracije in so na pomembnih geostrateških položajih«*. V omenjeni hipotezi sem se osredotočal predvsem na dejanja matičnih držav ali se s svojimi zunanjimi politikami trudijo, da bi nesamoupravna ozemlja ostala pod njihovo suverenostjo ali ne. Po opravljeni analizi lahko hipotezo v celoti potrdim, za kar obstaja več razlogov. Hipotezo sem raziskoval na področju treh determinant. Trdil sem namreč, da so za ohranjanje politike statusa quo ključni trije dejavniki. In sicer, da so zgodovinsko povezane z matičnim ozemljem in so del narodne integracije. Kot prvo je zagotovo samoumevno, da ta območja predstavljajo za matične države simbol nekdanje kolonialne premoči in še vedno danes predstavljajo spomin na velike vojaške zmage in kljubovanje nasprotnikom. Prav tako imajo še poseben pomen, ker so v posesti matičnih držav že zelo dolgo časa. Tako sta na primer Ceuta in Melilla pod suverenostjo Španije od leta 1400, otok Bermuda od leta 1600, kar je prej kot Škotska, podobno je tudi s francoskim otokom Guadeloupe, ki je postal del Francije prej kot Korzika in Nica. Prav tako pa so ta ozemlja še zadnji branik kulture nekdanjih kolonizatorik, saj je uradni jezik na teh ozemljih vedno jezik matične države, poleg tega pa so mnogi prebivalci evropskega izvora, kar le še dodatno potrjuje dejstvo, da te države nikakor ne želijo izgubiti teh področij. Zadnja determinanta pa se nanaša na

geostrateški položaj nesamoupravnih ozemelj. Ugotovil sem, da so ozemlja raztresena po vsem svetu in da ni celine, kjer jih ne bi našli. Ta izjemen geostrateški položaj je pritegnil tudi matične države, ki so to izkoriščale sprva na trgovinskem področju, danes pa predvsem na vojaškem. Pri tem prevladujejo ZDA, VB in Francija, ki imajo na svojih nesamoupravnih ozemljih številna oporišča. Najbolj očiten primer je verjetno ameriški otok Guam, kjer vojaške instalacije zasedajo kar 29 % celotne površine otoka in so prihodki povezani z vojsko. Iz vsega zapisanega lahko zaključim, da popolnoma drži, da države želijo ohranjati status quo zaradi ugodne geostrateške lege, zgodovinske povezanosti in narodne integracije s temi ozemlji.

Druga postavljena hipoteza se je nanašala na ugodnosti obeh strani, ki jih imata z odvisnim statusom in posledično, zakaj nesamoupravna ozemlja ne želijo postati neodvisna. Hipoteza glasi: *»Nekatera samoupravna območja nočejo doseči popolne samostojnosti, saj bi s tem izgubila pravico do številnih privilegijev, obenem pa bi obstajala nevarnost, da pridejo pod vpliv druge velesile, kar bi lahko občutno oslabilo njihov sedanj položaj. Lahko bi rekli, da so nesamoupravna območja in matične države v simbiotičnem razmerju«*. Omenjeno simbiotično razmerje se je nanašalo predvsem na obojestransko korist in ugodnosti. Ugotovil sem, da imajo v tem razmerju, ki ga sam imenujem kot simbiotičnega, korist oboji. Na eni strani imajo matične države zagotovljeno prisotnost po vsem svetu, imajo svoje vojaške baze, kar jim omogoča ohranjanja statusa velesil, hkrati predstavljajo ta ozemlja tudi preko zunanje politike, kar sta njihova poglavitna interesa. Na drugi strani pa imajo tudi nesamoupravna ozemlja številne privilegije. Prvi so nedvomno povezani z javnim sektorjem. Matične države so v ta ozemlja vlagale številna sredstva v infrastrukturo, turizem in kmetijstvo, ne nazadnje pa tudi v *»obsežen in nizko produktiven javni sektor«* (Aldrich 1995, 239). Zato ne čudi dejstvo, da je ponekod javni sektor edina oblika kakršnega koli gospodarstva. Drugi privilegiji so na področju zelo ugodne socialne politike. Socialni prihodki predstavljajo velik del družinskih prihodkov, saj je življenjski standard neprimerno nižji kot v matičnih državah. Neznani pa niso niti primeri, ko prebivalci niso pripravljene delati, saj jim socialni transferji omogočajo dovolj lagodno življenje. Takšen

primer je Reunion, kjer je med mladimi kar 49 % brezposelnih in so zelo anemični glede svoje prihodnosti, saj socialni dodatki zadostujejo za trenutno življenje. Zadnji izmed privilegijev pa se nanaša na ugodno davčno politiko. Mnoga ozemlja imajo zelo nizke davke, nekatera jih sploh nimajo, kar je pritegnilo investitorje iz drugih držav, ki so ta ozemlja spremenili v svetovne finančne prestolnice. Svoje je naredila tudi bližina zahodnih razvitih gospodarstev, kar je spodbudilo razvoj masovnega turizma, ki je postal na mnogih ozemljih najpomembnejši vir dohodka. Posledice tega simbiotičnega razmerja pa se kažejo v dejstvu, da skoraj ni ozemlja, ki bi želelo postati neodvisna država. Edini primer takšne želje je Nova Kaledonija, ki je zelo specifično področje in se od drugih razlikuje predvsem po velikosti in v preteklosti zaradi šikaniranja s strani matične Francije. Torej lahko ponovno potrdim postavljeno hipotezo. Simbiotično razmerje prinaša koristi obema stranema, nesamoupravnim ozemljem celo v takšni meri, da so se pripravljene odreči samostojnosti, saj poleg že omenjene Nove Kaledonije ne obstajajo resne težje po prekinitvi odvisnega statusa in ni pričakovati, da bi katero drugo ozemlje v prihodnosti postalo neodvisna država.

Zadnja izmed postavljenih hipotez se je nanašala na tristranski odnos med nesamoupravnimi ozemlji, matičnimi državami in mednarodno skupnostjo, predvsem OZN. Hipoteza se tako glasi: *»Vloga OZN pri doseganju večje samostojnosti nesamoupravnih območij je neznatna, saj kljub temu, da je bila sprejeta deklaracija o zagotavljanju neodvisnosti nesamoupravnim območjem, ga večina nekdanjih kolonizatorik ne upošteva«*. Torej v tej hipotezi trdim, da kljub jasnim in plemenitim ciljem OZN niso imele takšne vloge, kot so mnogi pričakovali. Po 2. svetovni vojni se je OZN jasno vključil v dekolonizacijske aktivnosti, še zlasti se je osredotočil na nesamoupravna ozemlja, saj jim je v UL ZN namenil kar celo poglavje. V letih po 2. svetovni vojni so bile dane številne pobude po končanju kolonialnih odnosov v svetu in začetku novega svobodnega sveta. Če je bilo na začetku naštetih 74 območij, ki so sodila pod okrilje nesamoupravnih ozemelj, lahko ugotovimo, da je bilo do sedemdesetih let prejšnjega stoletja osamosvojenih velik del le-teh. Zato je zmotno trditi, da je bila vloga OZN v tem času neznatna. Organizacija je sprejemala številne

mednarodne dokumente, ki so obvezovali in spodbujali dekolonizacijo, kar je rezultiralo v dejstvu, da je večina področij uspela »izplavati« izpod jarma kolonializma. Prav tako pa drži tudi dejstvo, da je po sedemdesetih letih zanos za proces dekolonizacije zelo upadal, kar se kaže tudi v številu držav, ki so na novo pridobila neodvisnost. Tako so pod nesamoupravnim statusom ostala večinoma tista ozemlja, kjer prebivalstvo ni podpiralo neodvisnosti zaradi ugodnosti simbiotičnega razmerja in mogočnega odpora matičnih držav, v smislu vzdrževanja politike statusa quo. OZN se je sicer trudila in razglašala desetletja za izkoreninjanje kolonializma, vendar vse brez otipljivejših uspehov. Zgodil se je celo paradoks, ko so Palau, Mikronezija in Maršalovi otoki podpisali pogodbo o prostovoljni priključitvi ZDA, in s tem de facto postali nesamoupravna ozemlja, saj vse vitalne državne funkcije za njih opravljajo ZDA. Na koncu lahko le delno potrdim hipotezo, saj neznatna vloga OZN drži predvsem za njeno delovanje od začetka sedemdesetih let do danes, to pa ne velja za obdobje po 2. svetovni vojni in zlasti v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, saj so prav razprave in pobude v GS OZN pripomogle k začetku dekolonizacije, OZN pa je bila temu procesu precej naklonjena. Z osamosvojitvijo nekdanjih kolonij pa ta problematika preprosto ni bila več v središču, v ospredju so bili drugi globalni problemi, nekdanje kolonialistične velesile pa so zadržale dovolj moči in vpliva, da so uspešno kljubovale odpravi kolonialnega statusa tem ozemljem. Torej na koncu lahko samo delno potrdim hipotezo, saj velja samo za obdobje od sedemdesetih let pa do danes.

Ob zaključku ugotavljam, da sem uspel v celoti potrditi dve hipotezi, medtem ko sem lahko tretjo potrdil samo delno. Potrebno pa je tudi dodati, da sem lahko svojo analizo opravil s pomočjo virov, ki so mi na voljo in ob tem ne izključujem virov, ki mi niso na voljo.

8 Namesto sklepa – »Quo vadis« nesamoupravna ozemlja

Za nesamoupravna ozemlja lahko rečem, da predstavljajo anomalije sodobnega sveta. Anomalije jim pravim zato, ker kljub naporom dobršnega dela mednarodne skupnosti ta območja še vedno niso samostojna in prav tako ni videti kakršnih koli indicev, da bi lahko v bližnji prihodnosti postala. Kolonialni odnos, čeprav seveda ne več v značilni obliki, pa zagotovo predstavlja določeno neskladje, predvsem zato, ker se, ne glede na okoliščine, dandanes ne bi smel več pojavljati.

Osrednji fokus mojega raziskovanja se je vrtel okoli raziskovanja odnosov med nesamoupravnimi ozemlji in matičnimi državami. Ti odnosi so zelo raznoliki, kot so si raznolika ozemlja med seboj. Ležijo na povsem različnih delih sveta, govorijo številne različne jezike in ne nazadnje imajo zelo različne politične ureditve. Mnoga ozemlja so danes znana kot sinonim za številne mondene kraje in finančne prestolnice, medtem ko so druga ozemlja popolno nasprotje in se zadovoljujejo z življenjem od socialnih prejemkov. Kljub vsemu pa jim je skupno dejstvo, da predstavljajo pojave, ki so unikum v mednarodni skupnosti in kljub splošnem vtisu še zdaleč niso arhaičen pojav.

Če se je na višku procesa dekolonizacije morda zdelo, da so nesamoupravnim ozemljem šteti dnevi, lahko danes trdim prav nasprotno. Nesamoupravna ozemlja v bližnji, zelo verjetno pa tudi v daljni prihodnosti prav gotovo ne bodo izginila. Seveda ne trdim, da se v prihodnje katero izmed njih ne bo osamosvojilo, kar je zelo verjetno, vendar nesamoupravna ozemlja kot pojav še ne bodo izginila. Prvo izmed ozemelj, ki bi se lahko priključilo neodvisnim državam, je Nova Kaledonija, vendar je to zaradi številnih razlogov in prav toliko interesov zelo vprašljivo. Za dokončen odgovor bomo morali počakati še nekaj let, saj bo referendum o neodvisnosti potekal po letu 2014, bolj verjetno pa okoli leta 2019. Še več, nekatere male otoške države, kot Maršalovi otoki, Mikronezija in Palau, so podpisale Sporazum o prostovoljni priključitvi k ZDA in so tako postale pridružene države ZDA in so si s tem dejanjem dejansko pridobile status nesamoupravnih ozemelj. To še samo potrjuje mojo tezo o tem, da

nesamoupravna ozemlja ne bodo izginila. Prej bi lahko trdil, da bo iz takšnih in drugačnih razlogov nastalo še kakšno več.

V prejšnjem odstavku sem omenil Novo Kaledonijo, kot potencialno novo neodvisno državo, pri tem pa je potrebno podrobnejše osvetliti dejstvo, zakaj vsa ostala ozemlja po mojem mnenju ne bodo šla po isti poti. Prvi in najbolj očiten razlog je, da je večina ostalih ozemelj geografsko zelo prikrajšanih. Tukaj mislim predvsem na njihovo majhnost in odročnost, tako v geografskem smislu, kot tudi v smislu nizkega števila stalnega prebivalstva. Zato ozemlji, kot sta otoka Pitcairn ali Južna Georgia s 53 oziroma 30 prebivalci, nikakor ne bi mogli eksistirati v sodobni mednarodni skupnosti. Seveda sta to ekstremna primera, ki ne odsevata celotne slike, vendar ima večina ostalih ozemelj do 100.000 prebivalcev. Ostala večja, toda v svetovnem merilu še vedno zelo mala ozemlja, ki imajo več kot 100.000 prebivalcev, so redka. Največji ozemlja sta zagotovo Portoriko s skoraj štirimi milijoni in Kanarski otoki z dvema milijonoma prebivalcev. Ostala večja ozemlja so Guadeloupe, Martinique in Zahodna Sahara, vendar nihče ne presega meje pol milijona prebivalcev. Poleg tega je zelo pomembno, da so številna nesamoupravna ozemlja neločljivo povezana z matičnimi državami. Tako je jasno, da se Gibraltar ali Falklandski otoki ne bodo želeli osamosvojiti, ne glede na ostala dejstva, in za njih pride v poštev samo status, s katerim so povezane z VB. Zato obstaja več razlogov. Poleg kulturnih in etničnih tudi varnostni, saj tako Španija kot tudi Argentina ne priznavata britanske suverenosti nad temi ozemlji in bi potemtakem bili obe ozemlji pod še večjim udarom. Poleg vsega omenjenega pa imajo nesamoupravna ozemlja velike koristi na področju davčne in gospodarske politike in ugoden strateški položaj, kjer imajo svetovne velesile velike interese, zato se jim ne bodo zlahka odpovedale.

Na tem mestu bi posebej poudaril pomen vojaških interesov na nesamoupravnih ozemljih. Ta ozemlja so že od nekdaj zelo privlačna za vojaške aktivnosti. K temu je zelo pripomogla njihova ugodna strateška lega. Razprostirajo se namreč na različnih delih sveta, kar svetovnim velesilam daje možnost boljšega nadzora in zelo hitre odzivnosti

na kriznih žariščih po svetu. Nazadnje se je to potrdilo ob vojni v Afganistanu in Iraku, ko so ameriška letala pristajala na oporišču na otoku Diego Garcia, saj je zaradi svoje lege v Indijskem oceanu predstavljal pomembno postojanko za oskrbo letal. Pomembnost vojaških interesov se odraža v dejstvu, da so na veliko ozemljih tudi vojaške baze. Razprostrene so na ozemljih vseh svetovnih oceanov. Na še tako majhnem ozemlju, kot je Gibraltar, britanska vlada ohranja oborožene sile, vključno z mornarico in vojnim letalstvom (BBC World News 2008).

Mednarodna skupnost je imela, ne glede na dogodke zadnjih let, velik vpliv na nesamoupravna ozemlja. Ne nazadnje so države mednarodne skupnosti sprejele UL OZN, ki je konstituirala sam izraz, zato bi bila kakršna koli drugačna trditev napačna. OZN je igrala pomembno vlogo pri osamosvojitvi večine nekdanjih kolonij in prispevala k razrešitvi številnih konfliktov, ki so se neposredno ali posredno dotikali nesamoupravnih ozemelj. Vendar je njihova dejavnost počasi bledela. Z osamosvojitvijo večine kolonij se je »dekolonizacijska ihta« (Ferfila 2008) počasi, a vztrajno dodobra ohladila. Tako OZN danes nima posebnega vpliva na razvoj nesamoupravnih ozemelj, saj se večina aktivnosti vrti na relaciji okoli odnosa nesamoupravna ozemlja – matične države. Na podlagi do sedaj znanih dejstev OZN tudi v prihodnje ne bo imela posebnega vpliva na nesamoupravna ozemlja. Večino dela je bilo opravljenega že do sredine sedemdesetih let, tako da ob obilici ostalih globalnih problemov kakšne večje angažiranosti OZN, po mojem mnenju, ni za pričakovati. Tako menim, da bo vloga mednarodne skupnosti glede nesamoupravnih ozemelj še naprej pasivna, z izjemo kakšne izjave ali morda dokumenta v zvezi z Novo Kaledonijo, če bi težave ponovno eskalirale v oborožene spopade, kot se je že zgodilo v preteklosti.

Naslov diplomske naloge se glasi *Zunanja politika držav do njihovih nesamoupravnih ozemelj kot interesnih sfer v mednarodni skupnosti*. Zlasti je poudarjena interesna komponenta. Menim, da sem v svoji nalogi popolnoma dokazal trditev iz naslova, saj so nesamoupravna ozemlja res interesne sfere v mednarodni skupnosti. Na njihovih »plečih« se krešejo številni interesi, pa najsi bodo to vojaški, gospodarski ali kateri koli

drugi. Že sam obstoj teh ozemelj v sodobnem svetu pa jasno kaže na dejstvo, da imajo velesile v zvezi z njimi velike interese, njihove politike pa kažejo na težnjo, da se tem ozemljem ne bodo zlahka odrekli.

Večkrat sem poudaril, da je kolonialni status nesamoupravnih ozemelj v sodobnem svetu nesprejemljiv in pri enakem stališču ostajam tudi ob koncu diplomskega dela. Vendar rešitev iz te zagate ni tako preprosta. Predvsem zaradi tega, ker mnoga ozemlja ne želijo doseči popolne samostojnosti. To velja za številna ozemlja, pri čemer prevladujejo tista, kjer so prebivalci potomci evropskih priseljencev. Rešitev, podobno kot pri ostalih političnih problemih, ne more biti enoplastna, ampak mora biti rezultat več ukrepov. Morda velja razmišljati v smeri popolne integracije, kot je to storila Francija s svojimi čezmorskimi departmaji, vendar z veliko izjemo, da jim mora biti kadar koli omogočena možnost, da odločajo o svoji politični prihodnosti. Zelo spodbudna je tudi britanska davčna politika, ki je mnogim ozemljem omogočila nesluten gospodarski razvoj. Vendar pa niso sprejemljivi nekateri drugi britanski ukrepi, ki so skrajno neprimerni in zelo spominjajo na kolonialni odnos. Takšni ukrepi so na primer omejevanje pravice do pridobitve državljanstva ali preprečevanje priseljevanja v matično državo. Ker je splošno znano, da takšni ukrepi prinašajo več negativnih, kot pozitivnih posledic, bi morala vlada VB več pozornosti nameniti integraciji teh ozemelj, kot pa njihovi izolaciji. Zelo pozitiven primer takšne politike so odločitve nizozemske vlade, ki zasleduje voljo prebivalcev teh ozemelj in brez prevelikega oklevanja privoli v spremembe, tudi tiste, ki peljejo v smer proti neodvisnosti posameznega ozemlja. Ne glede na to, kakšna bo končna rešitev statusa posameznih nesamoupravnih ozemelj, pa je pomembno, da zadosti zlasti dvema kriterijema: odpravi kolonialnega odnosa, ki bo temeljilo na enakopravni obravnavi vseh prebivalcev nesamoupravnih ozemelj, in svobodni odločitvi vseh prebivalcev o prihodnjem političnem statusu posameznega ozemlja.

Na koncu lahko zapišem, da je bilo pisanje diplomskega dela zelo zanimivo in poučno. Za nesamoupravna ozemlja pa lahko samo ponovim besede Roberta Aldricha (1995,

250), ki pravi, da »so nesamoupravna ozemlja postala predstavnik postmoderne prihodnosti«.

9 Viri

1. Akara, Mauricio. 2006. *East Timor- The struggle for independence- 10 years on*. Dostopno prek: http://www.eastimorlawjournal.org/ARTICLES/2007/ethnicity_violence_land_property_disputes_timor_leston_harrington.html (10. september 2010).
2. Aldrich, Robert. 1998. *The last colonies*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Andrassy, Juraj. 1990. *Medjunarodno pravo*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
4. Andrassy, Juraj, Božidar Bakotić in Budislav Vukas. 1995. *Medjunarodno pravo 1*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Aust, Anthony. 2005. *Handook of International Law*. Camdrige: Camdrige Univerity Press.
6. Avramov, Smilja. 1980. *Medjunarodno javno pravo*. Beograd: Savremena administracija.
7. Gardner, Philip. 1998. *Enciklopedija svetovne geografije*. Ljubljana: Imprinta.
8. Baylis, John, Steve Smith in Patricia Owens ur. 2007. *Globalizacija svetovne politike – Uvod v mednarodne odnose*. Ljubljana: FDV.
9. Buchanan, Tom. 2006. ***Europe's troubled peace, 1945-2000***. Oxford: Blackwell Publishing. Dostopno prek: Google Books.
10. *BBC World News*. 2002. Q&A: Gibraltar's referendum. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2400673.stm> (11. september 2010).
11. --- 2007. Chagos families win legal battle. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6683205.stm (9. september 2010).
12. --- 2008. Where are British troops and Why?. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/4094818.stm#gibraltar (10. september 2010).
13. --- 2010. Regions and territories: New Caledonia. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/country_profiles/3921323.stm (1. september 2010).
14. Benko, Vladimir. 2000. *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Sophia.
15. Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: FDV in SDMO.

16. --- 2000a. *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: ZPS.
17. Boden, Marina. 2004. *Evropa naša preteklost in sedanjost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
18. Calvocoressi, Peter. 2000. *World politics 1945 – 2000*. Osmo izdaja. Esee: Pearsnon Education.
19. Chapman, Muriel E. 1998. *European Decolonization in twentieth Century*. New York: Longman.
20. Central Intelligence Agency. 2009. *The World Factbook*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (8. avgust 2010).
21. Cohen, Saul Bernard. 2003. *Geopolitics of World System*. Lanham: Rowman and Littlefield, cop.
22. Collen, Lindsay. 2008. *Close the US military base on Diego Garcia! Complete the decolonisation of Mauritius!*. Dostopno prek: <http://links.org.au/node/746> (8. avgust 2010)
23. Conforti, Bernardo. 2005. *Mednarodno pravo*. Ljubljana: FDV.
24. Crawford, James. 2006. *The Creation of States in International Law*. Oxford: Clarendon press.
25. Degan, Vladimir-Đuro. 2000. *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet.
26. Departamento de Estado Puerto Rico. *Consules honorarios en Puerto Rico*. Dostopno prek: http://www.estado.gobierno.pr/consules_honorarios.htm (9. maj 2010).
27. *Dnevnik*. 2005. Chirac prekomorska ozemlja pozval h glasovanju o evropski ustavi. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/svet/126118> (11. september 2010).
28. Encyclopedia Britannica. *The Salazar regime*. Dostopno prek: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/471439/Portugal/23780/The-dictatorship-1926-74> (Dostopno 8. avgust 2010).
29. Falklands war. 2010. *The Falkland Islands Conflict 1982*. Dostopno prek: <http://www.falklandswar.org.uk> (1. September 2010).
30. Ferfila, Bogomil. 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: FDV.

31. Global Security. 2005. *Diego Garcia Camp Justice*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/facility/diego-garcia.htm> (5. september 2010).
32. Gregory, Philippa. 2010. *The plight of the Chagos Islanders*. Dostopno prek: <http://www.chagossupport.org.uk/> (9. september 2010).
33. Handerson, Caspar. 2010. *The Chagos archipelago: Britain's environmental responsibility*. Dostopno prek: <http://www.opendemocracy.net/ourkingdom/caspar-henderson/chagos-archipelago-britains-environmental-responsibility> (9. september 2010).
34. Harrington, Andrew. 2007. *Ethnicity, Violence, & Land and Property Disputes in Timor-Leste*. Dostopno prek: http://www.eastimorlawjournal.org/ARTICLES/2007/ethnicity_violence_land_property_disputes_timor_lesteharrington.html (10. september 2010).
35. Hill, Christopher in Michael Smith, ur. 2005. *International relations and European union*. Oxford: Oxford University Press.
36. Hozjan, Andrej in Dragan Potočnik. 2004. *Zgodovina 2*. Ljubljana: DZS.
37. Ibler, Vladimir. 1987. *Rijčnik medjunarodnog javnog prava*. Druga prenovljena in dopolnjena izdaja. Zagreb: Informator.
38. Ipsen, Knut. 2004. *Völkerrecht. 5. Izdaja*. München: C.H. Beck.
39. Island Government of Saba. 2010. *Referendum postponed*. Dostopno prek: <http://media.sabagovernment.com/pagef3/4/> (11. Maj 2010).
40. Jackson, Robert H. in Alan James, ur. 1993. *States in Changing World – A Contemporary Analysis*. Oxford: Clarendon Press.
41. Johnson, Chalmers. 2004. *America's Empire of Bases*. Dostopno prek: <http://www.commondreams.org/views04/0115-08.htm> (4. september 2010)
42. Južnič, Stane. 1980. *Kolonializem in dekolonizacija*. Maribor: Založba Obzorja.
43. Klopčič, Vera. 2006. *Evropski pravni standardi manjšinskega varstva, uresničevanje in dileme razvoja V 80 let Inštituta za narodna vprašanja, ur. Jesih Boris, str. 312-327*. Ljubljana: INV.

44. Krušič, Marjan, ur. 1991. *Severna in Sredna Amerika, Veliki Antili*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
45. --- 1993. *Jugovzhodna Azija, Avstralija, Oceanija, Antarktika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
46. --- 1995. *Afrika južno od Sahare*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
47. Loomba, Ania. 2005. *Colonialism/ Postcolonialism*. London in New York. Routledge.
48. Macintyre, Sandy. 1995. French Resume Nuclear Tests. *The Seattle Times*, 6. September. Dostopno prek: <http://seattletimes.nwsources.com/special/trinity/supplement/france.html> (10. september 2010).
49. Martin, Giles. 2005. *War in Algeria: The French Experience*. Dostopno prek: http://findarticles.com/p/articles/mi_m0PBZ/is_4_85/ai_n15674586/ (1. september 2010).
50. Ministrstvo za finance. Carinska uprava RS. *Nakup blaga v članicah EU*. Dostopno prek: http://www.carina.gov.si/si/informacije/obceni/nakup_blaga_v_clanicah_eu/ (11. September 2010).
51. Moussaoui, Rosa. 2008. *New Caledonia: Twenty Years Ago »Operation Victor« Bathed Ouvéa in Blood*. Dostopno prek: <http://www.humaniteinenglish.com/article937.html> (7. avgust 2010)
52. Navari, Cornella. 2000. *Internationalism and the state in the twentieth century*. London in New York: Routledge.
53. Natek, Karel in Marjeta Natek. 2006. *Države sveta: narava, prebivalstvo, državna ureditev, zgodovina, gospodarstvo, znamenitosti*. Ljubljana: 2006.
54. *Noumeški sporazum – Noumea Accord*. 1998. Dostopno prek: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/AILR/2002/17.html> (4. september 2010).
55. Odbor za dekolonizacijo – Special Committee on Decolonization. *Member states*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpi/decolonization/special_committee_members.html. (9. september 2010).
56. Office of Insular Affairs. 2010. *Finance Assistance Manual*. Dostopno prek: <http://www.doi.gov/oia/Firstpginfo/grants.html> (19. avgust 2010).
57. Organski, A. F. K. 1958. *World Politics*. New York: Knopf.

58. Ott, David H. 1987. *Public international law in the modern world*. London: Pitnam.
59. Petrič, Ernest. 1984. *Pravica do samoodločbe – mednarodni vidik*. Maribor: Založba Obzorja.
60. *Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti – Treaty of establishing the European Economic Community*. 1957. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/parliament/archive/staticDisplay.do?id=77&pageRank=12&language=SL> (21. maj 2010).
61. Poulsen, Thomas M. 1995. *Nations and States: a geographic bacground*. Englewood Cliffs: Prantice Hall Corp.
62. Prasad, Naren. 2007. *Research Proposal and project document Social Policies in Small States*. Commonwealth Secretariat & United Nations Research Institute for Social Development. Dostopno prek: [http://www.unrisd.org/unrisd/website/projects.nsf/89d2a44e5722c4f480256b560052d8ad/7a090462527f4a3dc12572d1002e8323/\\$FILE/Smlstatesweb.pdf](http://www.unrisd.org/unrisd/website/projects.nsf/89d2a44e5722c4f480256b560052d8ad/7a090462527f4a3dc12572d1002e8323/$FILE/Smlstatesweb.pdf) (4. september 2010).
63. Prebilič, Vladimir. 2006. *Vojne v Afriki – Afriški vsakdan*. Geografski vestnik letnik 78 številka 1: (51-60).
64. Ray, James Lee. 1998. *Global politics*. Sedma izdaja. Boston in New York: Houghton Mifflon Company.
65. *Report by the President task Force on Puerto Rico Status*. 2005. Dostopno prek: http://charma.uprm.edu/~angel/Puerto_Rico/reporte_status.pdf (11. junij 2010)
66. Ribarič, Vladimir. 1977. *Nevidna vojna: tehnološki potenciali in militarizacija sveta*. Ljubljana: Tehniška založba.
67. Rogers, Robert F. 1995. *Destiny's Landfall: A History of Guam*. Honolulu: University of Hawaii Press.
68. Russet, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika – izbira možnosti*. Ljubljana: FDV.
69. Sand, Peter H. 2009. *United States and Britain in Diego Garcia - The Future of a Controversial Base*. Dostopno prek: www.oxfordjournals.org/page/3606/211 (7. maj 2010).

70. Shaw, Malcolm N. 1997. *International law*. Četrta izdaja. Cambridge: Cambridge university press.
71. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2005. Ljubljana: DZS.
72. STA. 2002. Spor med Marokom in Španijo glede otoka Perejil se stopnjuje. Dostopno prek: <http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=660573> (4. September 2010).
73. Strange, Susan. 1995. *Države in trgi*. Ljubljana: ZPS.
74. Swaney, Deanna in Robert Willox. 1994. *Madagascar and Comoros*. Hawthron: Lonley Planet.
75. Udovič, Boštjan. 2010. *Ekonomska diplomacija*. Ljubljana: FDV.
76. UN Institut for Training and Research. 1971. *Small States and Territories – Status and Problems*. New York: Arno Press.
77. US Army Installation Command. *Fort Buchanan - Facts and figures*. Dostopno prek: <http://www.buchanan.army.mil/sites/about/facts.asp> (1. september 2010).
78. Vukadinović, Radovan. 1972. *Sila i interesi. Vanjska politika SAD*. Zagreb: Centar za kulturno djelatnost omladine.
79. Work Permit. 2002. *British Dependent Territories citizens to be given British Citizenship*. Dostopno prek: <http://www.workpermit.com/news/uk23.htm> (1. september 2010).
80. Wolf, Eric R. 1998. *Evropa in ljudstva brez zgodovina*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost.
81. World Aero Data. *RAF Mount Pleasant*. Dostopno prek: <http://worldaerodata.com/wad.cgi?id=FK00004> (10. september 2010).
82. *The case for Bermuda's independence*. Dostopno prek: <http://www.assetprotectioncorp.com/bermudiaindependence.html> (7. maj 2010).
83. The UK Chagos Support Association. 2010. *History of Diego Garcia*. Dostopno prek: <http://www.chagossupport.org.uk/background/history> (9. september 2010).
84. Turk, Danilo. 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV založba.
85. Združeni narodi. 2005. *United nations and decolonialism – Brochure*. Dostopno prek: http://www.un.org/Depts/dpi/decolonization/Decolonization_brochure.pdf (10. september 2010).

86. --- 1945. *Ustanovna listina združenih narodov – United nation Charter*. Dostopno prek: www.pf.uni-lj.si/media/ustanovna.listina.zn.doc (9. september 2010).
87. --- 1960. *Deklaracija o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel in narodov - Declaration on Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples*. Dostopno prek: <http://www.un.org/depts/dpi/ decolonization/declaration.htm> (9. junij. 2010).
88. --- 1961. *Resolucija 1654 (XVI)*. Dostopno prek: [ww.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm](http://www.un.org/documents/ga/res/16/ares16.htm) (9. September 2010)
89. --- 1961. *Aneks k resoluciji št. 1541 (XV)*. Dostopno prek: <http://www.burmalibrary.org/docs3/GAres-1541.htm> (1. september. 2010)

10 Priloge

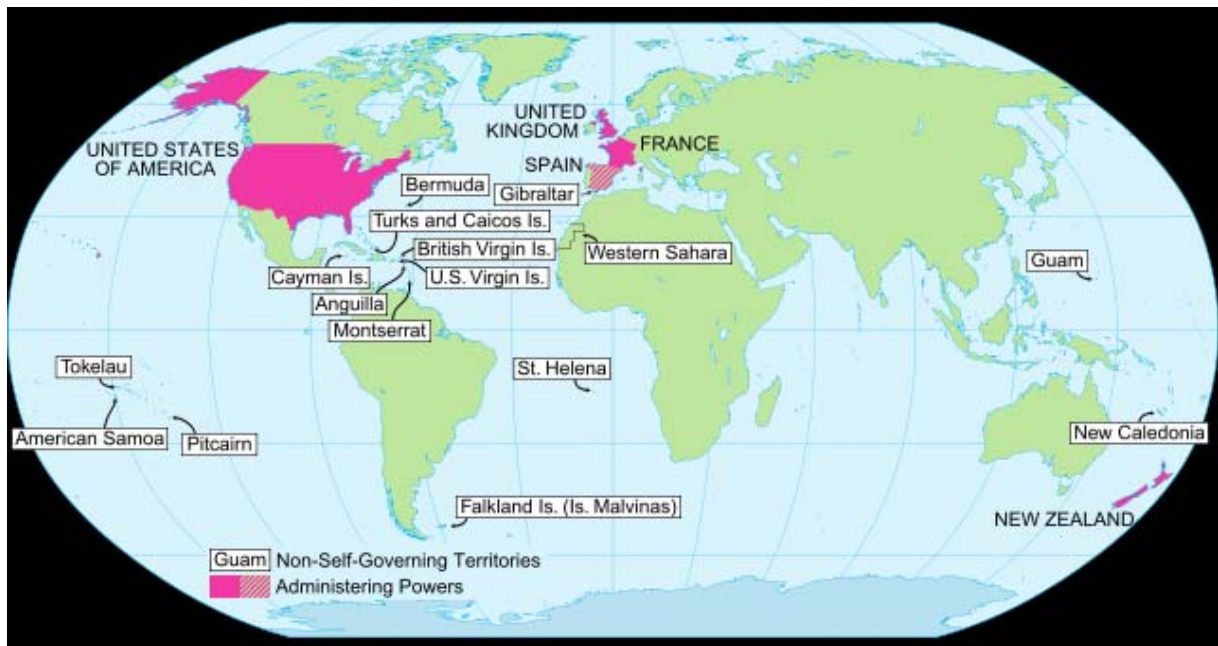
Priloga A: Ozemlja ki se nahajajo na seznamu Odbora za dekolonizacijo OZN

Ime ozemlja	Regija	Država upraviteljica	Število prebivalcev	Velikost v km ²
Ameriška Samoa	Pacifik	ZDA	64.827	199
Ameriški deviški otoki	Karibi	ZDA	109.840	346,36
Anguilla	Karibi	VB	14.108	102
Bermuda	Atlantik	VB	67.837	53,3
Britanski Deviški otoki	Karibi	VB	24.041	153
Falklandski otoki	Atlantik	VB	3.140	12.200
Gibraltar	Evropa	VB	28.002	6,5
Guam	Pacifik	ZDA	175.877	541,3
Kajmanski otoki	Karibi	VB	47.862	262
Monserrat	Karibi	VB	5.079	102
Nova Kaledonija	Pacifik	Francija	224.824	19.060
Otočje Turks in Caicos	Karibi	VB	22.352	430
Otočje Pitcairn	Pacifik	VB	48	47
Sv. Helena	Atlantik	VB	7.601	413
Tokelau	Pacifik	Nova Zelandija	1.433.100	10
Zahodna Sahara	Sahara	Okupirana od Maroka	393.831	266.000

Vir: Odbor za dekolonizacijo OZN.

Priloga B: Geografski prikaz nesamoupravnih ozemelj

Na pričujočem zemljevidu, so prikazana tista nesamoupravna ozemlja, ki so na seznamu Odbora za dekolonizacijo OZN.

Vir: Združeni narodi 2005.

Priloga C: Seznam vseh nesamoupravnih ozemelj

V nadaljevanju bom navedel vsa nesamoupravna ozemlja, ki bi jih po mojem mnenju morali uvrstiti v to kategorijo. Sem bom uvrstil tudi tista ozemlja, ki so že na seznamu Odbora za dekolonizacijo, prav tako pa bom sem uvrstil nenaseljena ozemlja, ki pa jih kar po nekaj kriterijev lahko uvrstimo na seznam. Vsa področja bom navedel po posameznih državah, ki z njimi upravljajo.

- **Avstralija**

Ime ozemlja	Svetovna regija	Število prebivalcev	Velikost v km ²
Avstralski teritorij na Antarktiki	Antarktika	brez	5.896.500
Božični otok	Indijski ocean	1.402	135
Kokosov otok	Indijski ocean	1.494	14

Koralni otoki	Pacifik	brez	3
Otoki Ashmore in Cartier	Pacifik	brez	5
Otok Heard in otoki MacDonald	Antarktika	Brez	372
Otok Norfolk	Pacifik	2.141	34,6

- **Danska**

Grenlandija	Arktika	56.452	2.166.086
Ferski otoki	Severna Evropa	48.743	1.399

- **Francija**

Francoska južna in Antarktična ozemlja	Antarktika	okoli 140	439.781
Francoska Polinezija	Pacifik	264.000	4.167
Guadelupe	Karibi	405.500	1.628
Martinique	Karibi	402.000	1.128
Mayotte	Indijski ocean	194.000	374
Nova Kaledonija	Pacifik	249.000	18.575
Otok Clipetron	S. Amerika	brez	9
Sveti Barthelemy	Karibi	7.448	21
Sveti Martin	Karibi	35.925	53,2
Sveti Pierre and Miquelon	S. Amerika	7.063	242
Wallis in Fortuna	Oceanija	15.289	264

- **Nizozemska**

Aruba	Karibi	103.065	193
Bonaire	Karibi	14.006	294
Curacao	Karibi	141.766	444
Saba	Karibi	1.424	13

Sveti Martin	Karibi	40.917	34,2
Sveti Eustasius	Karibi	3.100	21

- **Norveška**

Otok Bouvet	Arktika	brez	49
Otok Petra I.	Antarktika	brez	243
Ozemlje Kraljice Maud	Antarktika	brez	2.500.000

- **Nova Zelandija**

Cookovi otoki	Pacifik	19.569	240
Niue	Pacifik	1.398	260
Rossovo odvisno ozemlje	Antarktika	brez	450.000
Tokelau	Pacifik	1.416	10

- **Portugalska**

Azori	Atlantik	246.018	2.346
Madeira	Atlantik	247.161	801

- **Španija**

Ceuta in Melilla	S. Afrika	145.000	32
Kanarski otoki	Z. Afrika	2.098.593	7.447
Zahodna Sahara – okupirana s strani Maroka	Z. Afrika	513.000	266.000

- **Velika Britanija**

Anguilla	Karibi	13.600	91
Bermuda	Karibi	67.837	53,2
Britanski Antarktični teritorij	Antarktika	brez	1.709.400
Britanski Deviški otoki	Karibi	27.000	153

Britanski teritorij Indijskega ocena	Indijski ocean	4.000	60
Falklandski otoki	Atlantik	3.140	12.173
Gibraltar	J. Evropa	29.286	6,8
Guernsey	Rokavski preliv	65.573	78
Jersey	Rokavski preliv	91.626	116
Južna Georgia in Južni Sandwichevi otoki	Atlantik	30	3.903
Kajmanski otoki	Karibi	56.000	264
Montserrat	Karibi	4.665	102
Otok Man	Britansko otočje	80.085	572
Otočje Pitcairn	Pacifik	50	47
Otočje Turks in Caicos	Karibi	22.942	430
Otočje Sveta Helena, Ascension in Tristan da Cunha	Atlantik	5.661	420

- **Združene države Amerike**

Ameriška Samoa	Pacifik	65.628	199
Ameriški deviški otoki	Karibi	108.448	346,36
Ameriški pacifiški otoki	Pacifik	Brez	12
Guam	Pacifik	178.000	541,3
Maršalovi otoki	Pacifik	62.000	181
Mikronezija	Pacifik	111.000	702
Otok Navassa	Pacifik	brez	2
Otoki Petrel (Bajo Nuevo) in Serranislki greben	Karibi	brez	45
Otok Wake	Pacifik	brez	7,37
Palau	Pacifik	20.000	459

Portoriko	Karibi	3.994.259	9.104
Severni Marianski otoki	Pacifik	86.616	477